Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

1986 чылдың март 7, пятница № 58-60 (13060)

1925 чылда үндезилеттинген.

Өртээ 5 көпеек.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XXVII съездизи бодунуң ажылын дүүн Москвага доозкан.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XXVII съездизиниң дугайында

ИНФОРМАСТЫГ ДЫҢНАДЫГ

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XXVII съездизиниң 1986 чылдың март 6-да эртенги хуралынга саналга комиссиязының даргазы эш М. С. Соломенцев партия төп органнарының соңгулдаларының түңнелдерин номчуп дыңнаткан.

Съездиниң ажылынга чапсар үезинде СЭКП Төп Комитединиң Пленуму болган.

Партияның XXVII съездизиниң соңгааны СЭКП Төп Комитединиң Пленумунуң ажылының түңнелдериниң болгаш СЭКП-ниң Төп Ревизия Комиссиязының хуралының дугайында дыңнадыгны съездиниң катап эгелээн хуралынга дыңнаан.

СЭКП Төп Комитединиң Чиңгине секретарынга эш Михэил Сергеевич Горбачев бир үн-биле соңгуткан.

СЭКП ТК-ның Политбюрозун, СЭКП ТК-ның Секретариадын Пленум соңгаан болгаш СЭКП ТК-ның чанында Партийжи контроль комитединиң даргазын бадылаан.

СЭКП-ниң Төп Ревизия Комиссиязы бодунуң хуралынга Комиссияның даргазын соңгаан.

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш М. С. Горбачев хуралдың төнчүзүнде түңнел сөс чугаалаан, ону улуг кичээнгей-биле дыңнаан болгаш үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыны хөй удаа үзе кирип турган.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XXVII съездизиниң хагдынганын М. С. Горбачев чарлаан.

Партийжи гимн «Интернационалды» съездиниң киржикчилери соруң кириишкинниг ырлап күүсеткеннер.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң Пленумунуң дугайында

ИНФОРМАСТЫГ ДЫҢНАДЫГ

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XXVII съездизинге соңгуттурган СЭКП Төп Комитединиң Пленуму 1986 чылдың март 6-да болган.

Пленум эш М. С. Горбачевту СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарынга бир үн-биле соңгаан.

СЭКП ТК-ның Политбюрозун Пленум дараазында составтыг кылдыр соңгаан:

Политбюро кежигүннери эштер М. С. Горбачев, Г. А. Алиев, В. И. Воротников, А. А. Громыко, Л. Н. Зайков, Д. А. Кунаев, Е. К. Лигачев, Н. И. Рыжков, М. С. Соломенцев, В. М. Чебриков, З. А. Шеварднадзе, В. В. Щербицкий.

Политбюро кежигүннеринге кандидаттар эштер П. Н. Демичев, В. И. Долгих, Б. Н. Ельцин, Н. Н. Слюньков, С. Л. Соколов, Ю. Ф. Соловьев, Н. В. Талызин.

СЭКП ТК-ның секретарьларынга эштер М. С. Горбачев — Чиңгине секретарь, А. П. Бирюкова, А. Ф. Добрынин, В. И. Долгих, Л. Н. Зайков, М. В. Зимянин, Е. К. Лигачев, В. А. Медведев, В. П. Никонов, Г. П. Разумовский, А. Н. Яковлев соңгуттурган.

Пленум СЭКП ТК-ның чанында Партийжи контроль комитединиң даргазынга эш М. С. Соломенцевти бадылаан.

СЭКП ТӨП КОМИТЕДИНИҢ ПОЛИТБЮРОЗУ

М. С. ГОРБАЧЕВ, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары.

Г. А. АЛИЕВ, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү.

В. И. ВОРОТНИКОВ, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү.

А. А. ГРОМЫКО, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү.

Л. Н. ЗАЙКОВ, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары.

Д. А. КУНАЕВ, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү.

Е. К. ЛИГАЧЕВ, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары.

Н. И. РЫЖКОВ, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү.

М. С. СОЛОМЕНЦЕВ, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның чанында ПКК-ның даргазы.

В. М. ЧЕБРИКОВ, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү.

З. А. ШЕВАРДНАДЗЕ, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү.

В. В. ЩЕРБИЦКИЙ, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү.

П. Н. ДЕМИЧЕВ, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат.

В. И. ДОЛГИХ, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, СЭКП ТК-ның секретары.

Б. Н. ЕЛЬЦИН, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат.

Н. Н. СЛЮНЬКОВ, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат.

С. Л. СОКОЛОВ, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат.

Ю. Ф. СОЛОВЬЕВ, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат.

Н. В. ТАЛЫЗИН, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат.

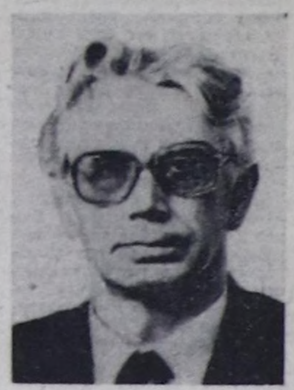
А. П. БИРЮКОВА, СЭКП ТК-ның секретары.

А. Ф. ДОБРЫНИН, СЭКП ТК-ның секретары.

М. В. ЗИМЯНИН, СЭКП ТК-ның секретары.

В. А. МЕДВЕДЕВ, СЭКП ТК-ның секретары.

В. П. НИКОНОВ, СЭКП ТК-ның секретары.

Съездини хаарда эш М. С. ГОРБАЧЕВТУҢ чугаазы

Эргим эштер!

XXVII съезд бодунуң ажылын доозуп турар-дыр.

Ооң ужур-дузазынга чөптүг үеледи бээри төөгүнүң херээ болур. Ынчалза-даа бүгү бизин мынча деп чугаалап болур: съезд партийжи принципиалдыг болгаш чаңгыс эптиг, негелделиг болгаш большевикчи шынчыг чоруктуң, четпестерни болгаш чедир кылдынмаан үүлдерни ажыы-биле илередириниң, бистиң ниитилелдиң хөгжүлдезиниң иштики болгаш даштыкы байдалдарын хандыр аналиэтеринең байдалынга боон эрткен. Ол партияның ажыл-чорудулгазынга, бүгү чурттуң амыдыралыңа бедик мөзүг-шынарның, угаан-бодалдың хей-аъдын киирген. **(Адыш часкаашкыны).**

Делегаттар бо индирге үнүп келгеш, айтырыгларны ажыы-биле тургүзүп, бистиң ниитилелдиң ажыл-херээвиске шаптыктап, дедир тырттып турар үүлдерни чидии-биле илередип турган. Партияның күрүне болгаш ажыл-агый организациялаарының бүгү звеноларының — төп-даа база чер-черниң-даа ажылының дугайында эвээш эвес шүгүмчүлелдиг үүлдер чугаалаттынган. Колдуунда бистиң амыдыралывыстың чаңгыс-даа талазы шүгүмчүлелдиг аналиэтен чыдып калбаан. Бо бүгү дээрге, эң эки партийжи чаңчылдарның ёзузунга, большевизмниң ёзузунга дүгжүп турар-дыр, эштер. **(Адыш часкаашкыны).**

Алдан ажыг чылдарның мурнунда В. И. Ленин XI съездиге РКП(б)-ниң ТК-зының Политиктиг отчёдунуң талазы-биле санал-онаал солчуушкунуң түңнеп тура, принципиалдыг чүгүла бодалды мынчаар илереткен: «Амдыгаа чедир-ле өлүп турган бүгү революстуг партиялар — меңээргеннишкинден болгаш оларның күжү чүдел дээрзин көрүп балбезинден болгаш боттарының «кошкак черлериниң дугайын чугаалаарындан коргарындан өлүп турган. А бистер өлбес бис, чүге дээрге боттарывыстың кошкак талаларывыстың дугайын чугаалаарывыстан корткан болгаш кошкак черлерни ажып эртериңге өөренип алыр бис». **(Үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыны).**

Бистиң съездивисте бистер чогум-на мынаар, ленинчи ёзузу-биле ажылдаан бис. Бистер моон соңгаар-даа шак-ла ынчаар хеделир апаар бис! **(Адыш часкаашкыны).**

Съезд партияның мурнунга, ниитилелдиң мурнунга амыдыралдың тургусканы үндезин айтырыгларга харыылаан, коммунист бүрүзүн, совет кижи бүрүзүн мурнунда тургустунган сорулгаларны тодаргай көөр чорук-биле чепсеглээн. Апрель Пленумунга социал-экономиктиг дүргедиишкинниң концепциязын илип үндүргеш, бистиң кайы хире шын кылганывысты съезд каргускен. Дүргедиишкинниң идеязы бистиң съезд мурнунда бүгү-ле ажыл-чорудулгавыста сиңнирикен, ол съездиниң киржээнгейниң төвүүге турган. ТК-ның Политиктиг илекелинде, партияның Программазының чаа эдилгезинде болгаш ооң Уставынга өскерилделерде, чурттуң он ийиги беш чылда болгаш 2000 чылга чедир үеде экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң Кол угланыышкынынарында илереттинген. Ол документилерни съездиниң делеттары бүрүү-биле деткээн болгаш үүлдүг деп көргеш. **(Адыш часкаашкыны).**

Партияның хүлээп алдыган болгаш бадылаттынган иштики болгаш даштыкы политиказы — чурттуң социал-экономиктиг хөгжүлдезин дүргедириниң, Черге тайбыкны быжыглаарының чиңгине шүгүмү — СЭКП-ниң XXVII съездизиниң кол политиктиг түңнели-дир. **(Адыш часкаашкыны).** Амгы үеден эгелээш, ол шүгүм пар-

(Төнчүзү 2-ги арында).

Г. П. РАЗУМОВСКИЙ, СЭКП ТК-ның секретары.

А. Н. ЯКОВЛЕВ, СЭКП ТК-ның секретары.

И. В. КАПИТОНОВ, СЭКП-ниң Төп Ревизия Комиссиязының даргазы.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Программазының чаа эдилгезиниң дугайында СЭКП-ниң XXVII съездизиниң ДОКТААЛЫ

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Программазының чаа эдилгезин бадылаар.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Уставынга өскерилгелер дугайында СЭКП-ниң XXVII съездизиниң ДОКТААЛЫ

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Уставының текизин аңаа киирген өскерилгелер-биле кады бадылаар.

СЭКП-ниң Төп Ревизия Комиссиязының дугайында Дүрүмнүң дугайында СЭКП-ниң XXVII съездизиниң ДОКТААЛЫ

1. СЭКП-ниң Төп Ревизия Комиссиязының дугайында Дүрүмнү бадылаар.

2. Партияның республика, край, область, округ, хоорай болгаш район организацияларының ревизия комиссияларының дугайында чогуур Дүрүмнү СЭКП-ниң Төп Ревизия Комиссиязы-биле кады бо Дүрүмге үндезилээш, ажылдап кылырын СЭКП Төп Комитединге дагзыр.

Съездини хаарда эш М. С. ГОРБАЧЕВТУҢ чугаазы

тинга, ооң организация бүрүзүнге амыдыралдың хоойлузу, коммунистерниң, бүгү ажылчы чоннарның ажыл-херээнге удуртулга болур. **(Адыш часкаашкыны).**

Дүргедединшкинниң стратегизин-идип үндүрүп тура- СЭКП-ниң төөгүнүн муриунга кандыг улуг харысалганың бодунга онаажып, кандыг бедик хүлээлгени ап турарын билип турар бис. Ынчалзажок чогумна шак ындыг стратегияны үениң иеген келгенинин эргежок чугулазынга бүзүреп турар бис. **(Адыш часкаашкыны).** Ооң боттуунга бүзүрээр-даа бис. Социализмниң эрээртинмес аргаларын болгаш артык күжүнге, чонның амыдыралчы чогаадыкчы чоруунга даянмышаан, бодап алганывыс бүгүле чүүлдү боттандырып шыдаар бис. **(Адыш часкаашкыны).**

Чүртүн социал-экономиктиг хөгжүлдезин дүргедедирин чедип алыры — ол дээрге социализмниң экономиктиг системазын сайзыраңгайытпышаан, будүрүкчү күштерниң өөрүлдезинге, эртем-техниктиг дешилгеге чаа күүлүг идигин бээри, бистиң улус ажылагыйбыстың аажок улуг курлавырларын улам ажыглап эгелээри-дир.

Дүргедединшкинни чедип алыры — ол дээрге ажылчы чонгун чаагай чоруун бедидерии сырый холбавышаан, кижи дугайында бүгү талалыг саглыг салыышкын күш-ажылдың ажыктыы-биле социал чөптүг чоруктуң принциптерин чайгылыш чокка боттандыраары-биле каттыштырбышаан, социал – идепкейлиг болгаш күштүг политиканы чорударын хандырары-дыр.

Дүргедээшкинни чедип алыры — ол дээрге демократиняы хамылатпышаан, чонгун социалистиг бот-эргелелин чайгылыш чок хөгжүтпүшаан, партиянын болгаш ниитилелдин амыдыралынга бүгүдеге көскү чорукту калбартпышаан, ниити бүзүзүнүң, коллектив бүрүзүнүн инициативазын болгаш тывингыр чоруун хөгжүдеринге орукту ажыдары-дыр.

Дүргедединшкинни чедип алыры—ол дээрге идеологтуг болгаш организакчы ажылды амыдыралдың боттуг айтырыгларыы-биле сырый холбаштырбышаан, хоозун чүлчүрүүшкүкүрдав болгаш сургашкынчыларнаң адырылбышаан, даасканы ажыл-херек дээш харысалганы бедитпишаан, ол сорулганы кижиге хамаарыштырары, бергелерни ажып эртеринге, бистиң мурнувуста турун турар сорулгаларны херек кырынга шиитпирлээринче чорудары-дыр. **(Үргүлчүледдиг адыш часкаашкыны).**

Бо бүгүнү бистер кылып шыдаар болгаш кылыр-даа ужурлуг бис, эштер! **(Адыш часкаашкыны).**

СЭКП съезд соөлүүн үезинче улам организастыр, сырый каттышкан болгаш ла-йывчы арганыг, үр үеге таарыштыр болган политикалыг кирип турар. Партия бодунун мурнунда тургустугаи сорулгаларның ажаок нарыны, улуг хемчээлдиин болгаш чаазын көрбүшаан, бергелерден болгаш шаптараазынгырдан кортпайн, чүткүлдүг хөделип киринтеринге бүрүн шиитпирлиг.

Совет кижи бүрүзүнге съездиниң шиитпирлериниң алыс уткалыр болгаш ёзуулуг чедиири. тайылбырлаар ужурлуг бис. Ынчангаш ооң принципиалды чүүлдерии чүгле тайылбырлаар эвес, а харын амгы үениң иеделдериинге дүүштүр ажылды херек кырынга организастаар ужурлуг.

Бистиң съездивиске болгаш съезд мурнунун үезинде конгүг эй солуун саналдар киргеи болгаш эвээш эвес хаиы бодаллар чугаалаттынган. Оларны-ачүзүнгейлиг сайгарып көөр бүгү-ле үнелиг болгаш хөреглиг чүүлдер амыдырала боттанган турарын чедип алыр херек. **(Адыш часкаашкыны).**

Ам ээн чугула чүүл болза, бодалларның энергиязын тодаргай хөделиишкиннерниң энергиязы кылдыр хуулдурары болур. **(Адыш часкаашкыны).** Ол дугайын бистиң съездивистиң делегады Белгородта колхоз даргазы Василий Якочлевич Горин эки чугаалаан: «Бүгү чүртта, күш-ажылчы коллектив бүрүзүнде чаартыларының болгаш эде тургузушкунуң, чиик эвес, ынчалза-даа докгааш дивес чорудулгазы чоруп турарынга бүзүүзээр бис. Ол болза совет кижилериниң угааның, бодалын, үүрегтерин хаара тудуп база кижи бүрүзүнден бодун бүрүкү-биле бердинерин иеген турар. Хамыктың мурнунда — күш-ажылга бердинери».

Ийет, эштер, дүргедединшкин бистиң амыдыралывыстың бүгү адырларынга үндезин чаартыларар. — аңаа-ла лозун эвес, а партияның быжыы-биле базы чайгылыш чокка чоруур угланыышкыны-дыр. **(Үргүлчүледдиг адыш часкаашкыны).**

Хей-хей делегаттар чаа, депшилгелиг чүүлдүң оруунда шынгыы шаптык болза, албан черлериниң болгаш түс-түс черлериниң эрге-ажыын барымдаалаар, саазын шокарлаар, ажыл чылзыр чоруктар болуур дээрзин демдеглээнивер. Төп Комитет социал-экономиктиг депшилгениң дүргедиишкинниң оруунда бүгү шаптыктарны шиитпирлиг чайладыр, сагылга-чуруумну болгаш корум-чуруумну быжыглаар, чогаадыкчы чоруктуң, дидим дилээшкинниң, социалистиг ажыл-ишчи чоруктуң бүгү тала-биле хөгжүдүшке организастыр, моралдыг болгаш материалдыг белеткелерни тургузар дээрзин силерге бүзүредир бодап тур мен, эштер. **(Адыш часкаашкыны).** Ол болза бүгү партияның, бүгү ажылчы чоннарның калбак болгаш идепкейлиг дыткымезин алыр дээрзинге бүзүрээр мен. **(Үргүлчүледдиг адыш часкаашкыны).**

Съездиниң айтыышкынынарын күүседир талазы-биле ажыдын организакчылары адаандан үстүнге чедир партия комитеттери болур. Амгы үеде эргежок чугула стиль болза тодаргай, ажыл-херекчи, туруштуу, сөс биле ажыл-херектиң чаңгыс аайы, эң ажыктыг методтарны болгаш аргаларны шилип алыры, кижилерниң санал-оналдарын ыык барымдаалап көөрү, ниитилелдин бүгү күштериниң хөделиишкиннерии билдилии-биле холбаштырары-дыр.

Шүүлеп, ёзу барымдаалаар, чүве тевас чоруктарны, хоозун болгаш төнчү чок чүлчүрүүшүннарга боттуг ажылхереткерии дүлүптер чаңчылды, «ээде тургузуушкунга таарыштырып алыр» дээр оралдажыышкыннарны туюлунга чедир ажып эртери эргежок чугула.

Партияның бүгү комитеттериниң политиктиг удуртулганың ёзуулуг органнары боон ажылдаары — съездиниң кол түүкелдериниң бирээзи. **(Адыш часкаашкыны).** XXVII съездиниң чиигине шугумун амыдыралга боттандырар дээш бистиң бүгү демиселивистиң чедиишкини кедизинде барып, коммунистиг тургузуушкунга калбак улус массаларының мегерелдиг киржилгези-биле тодараттынар. Бүгү чүве бистерден хамааржыр, эштер. **(Адыш часкаашкыны).** Шалыпкы, демнең хөделириниң үези келген. Бистиң планнарывысты бүттандырар, совет ниитилелди сайзыраңгайыдар, социалистиг төрээн бажыңывысты чаартыр талазы-биле улуг ажылга идепкейлиг киржип эгелээриичче партия коммунист бүрүзүн совет кижи бүрүзүн кыйгырып турар. **(Адыш часкаашкыны).**

Эштер! Социализм биле тайбыныы, тайбың биле тургузукчу ажыл-иштиң чарылбас түдүжүн съезд база катап тодаргай бадыткап көргүскен.

Дайын дүүтүвээнииниң болгаш күүлүгээшкиниңиң үүрегчүктешкизинден кижи төрелгетерын чарып алыр дээш демиселди баштаваан болза, социализм бодунуң төөгүлүг хүлээлгезин күүсетпээнии ол болур ийик. Совет политиканың кол сорулгазы — бүгү улустарга айыыл чок болгаш чөптүг делегейни чедип алыры. **(Үргүлчүледдиг адыш часкаашкыны).** Дайынга болгаш дайын белеткелдерииге удур, көөр хөөн чок чорукту болгаш күүлүгээшкиниң суртаалдарынга удур демиселли бүгү делегей харылзааларын демократчыдарының, бөмбүрзекте политиктиг климатты ёзуулуг чогумчударының тудуш кезээ болуур деп көрүп турар бис. **(Адыш часкаашкыны).**

Ядролуг айыыл күүлүелерии чаңгыс үүлге дең-шиитпирген: бир эвес улуг дайын үнер болза, ооң кыдыынга бүдүү артып каар азы өскелериин ажыт-шүжүүн ажыглап, аңаа байын аар дээр чаңгыс-даа күүлүе турбас. Чаңгыс аай айыыл чок чорук — үениң эң шыңгыы негелдези. **(Адыш часкаашкыны).** Оны хандырары—чугула политиктиг сорулгадыр, ук сорулганы чүгле политиктиг аргалар-биле шиитпирлеп болур. Күүлүелер аразында харылзааларга боо-чепсектер артык быжыг үндезинии турғузар үе келген. Ооң өске политика чок-даа, ооң өске политиканы дилевейн-даа турар бис. **(Адыш часкаашкыны).**

Ынчалзажок делегей ниитилежилгезиниң чүгле боттарынга таварыш оизагай айыыл чок чорукка туралыгларның амдаа бар боон турары хомудаичыг. Ол дугайын Вашингтонда хөөнмер херечилеп турар. Делегей политиказында күштүг ында эң-не кол чүүл ыыдыр көрбүшаан, ону ажыглаарынче кыйгырып турар чоруктар ында ам-даа бар. Совет-америк харылзааларга, делегей байдалынга ниитизин-биле чогуур үүгүлчүледдиг экижишкинниң боон болуруйдан чамдык кижилер коргуп турар сайдалдыг.

Ындыг чүүлдү бис бир дугаар көрүп турар эвес бис. Милитаристчи, агрессчи күштер удур туржуушкуну ол хевээр мөңгежидерин ам безин күүлүелер ийик дээрзи чугаажок. Ынчаарга бис чүнү кончаар ужурлуг бис, эштер? Эжиивисти так хаар ужурлуг бис бе? Бистерии чогум-на ынчаварынче чыгап турары ол боор база чадавас. Ынчалзажок бис чүрттүң салым-чолу, делегейниң салым-чолу дээш харысалгавысты эки медереп билип турар бис. Ынчангаш ядролуг айыыл-биле, боо-чепти эңдере будүрер чорук-биле кижи төрелгетеиии эптештиреры күзээр кижилерге шуут удур бис. **(Адыш часкаашкыны).**

Совет даштыкы политика бот-боттарының аразында билчиишкинии дилээрииче, чугаалажыышкынарже, күүлүелер аразында харылзааларга бүгү таварылгаларда үлегер-чижек болуур тайбың кожа-хелбээ догунаашкынны бадыткап тургузарынче утланган. Ону кончаар чедип алырын бис тодаргай билип турар бис, тайбынны камгалаары болгаш бадыткаары дээш ажылдың тодаргай программазы база бистебар. **(Адыш часкаашкыны).**

Совет Эвилели делегей ареназынга шиитпирлиг болгаш ажыы-биле, идепкейлиг болгаш ак сеткилдии-биле хөделип турар болгаш хөделир апаар. Ядролуг чепсекти узутказарын, боо-чепсектерии эңдере будүрүүшкүүн кызыгаарлаарын, бүгү күүлүелерге бир дөмей идегелдиг делегейниң айыыл чок чоруун тургузарын туруштур, инициативтиг хөделип тургаш, чедип алыр болдан турар бис. Тайбыны камгалаар, боо-чепсектериң эңдере будүрүүшкүүн кыынчыктырбас дугайында чагыг бистиң съездивистиң делегаттарының чугааларында күштүү-биле болгаш чүткүлдүү-биле дыңналып турду. Ол чагыны партия чайгылыш чокка барымдаалаар апаар. **(Үргүлчүледдиг адыш часкаашкыны).**

Делегей политиказының кол айтырыын — дайынның болгаш тайбыныың айтырыын харысалгалыг ёзу-биле көөрүнче өске социал системаның күүлүелериниң удуртукчуларын кыйгырып турар бис.

Быжыг тайбыныың болгаш хосталганың байдалдарында ажылдаар аргаиы бистиң чонувуска хандырар дээш СЭКП-ниң болгаш Совет күүлүеиниң удуртулгазы бүгү-ле чүүлдерии кылыр. **(Үргүлчүледдиг адыш часкаашкыны).**

Бистиң партиявыс, Советтериң чурту тайбын, хосталга, кижи төрелгетеииң депшилгези дээш демиселдии талазы-биле даштыкыда хөй эвилелчилериг, талалакчыларлыг, кады ажылдажыкчыларлыг дээрзин съезд база катап бадыткаан.

Социалистиг чурттарның удуртукчуларын маңаа көөрү сеткилдиң ханызындан биске өөрүнчүг-дүр. СЭКП-биле, Совет Эвилели-биле оларның эт-сеткил каттыштырылгазы дээш ол чурттарның коммунистиг партияларыига болгаш улустарыига чүректиң ханызындан өөрүп четтириишкиниң съездиниң өөмүнээзинден илергейлээрии чөпшээреп көрүнер. **(Үргүлчүледдиг адыш часкаашкыны).**

Социалистиг күүлүелериниң ажы-дүкпа элээи хөй партияларыига бо чыл—база съездилериниң чылы. Башкарыкчы коммунистиг партиялариың мурнуига төөгү хөгжүлдезиниң бодунун тургусканы айтырыглар болгаш сорулгалар хөй талазы-биле дөмей болуп турар. Ынчангаш партия бүрүзү оларга харыны бербишаан, делегей социализмниң каттышкан дуржулгазының ниити эртине-байлаанга бодунун салыышкынын киирип турар. Сиягерге чедиишкиннерии күзедим, эргим өөнүктер! **(Үргүлчүледдиг адыш часкаашкыны).**

СЭКП ооң адрезинге коммунистиг, революсчу-демократтыг, социалистиг болгаш социал-демократтыг партияларның, демократтыг, хосталгалыг, дайынга удур күштерниң болгаш шимчээшкиннериниң төлээлекчилериниң чугаалаан чылыг сөстери дээш өөрүп четтиргеи. Делегейиин айыыл чок чоруунун бүтүнитии системазын тургузар кылдыр съездиниң көдүрген идеязын, амгы чүс чылдың төнчүзүиге чедир ядролуг чепсекти узутказарының планын олар билип база деткээнии бедии-биле үнелеп турар бис. Ол чүүлдер бүгү улустарның, бүгү чурттарның, бүгү кижи төрелгетеииің ёзуулуг эрге-ажыктарыига дүгжүп турар дээрзинге СЭКП бүзүрээн. **(Үргүлчүледдиг адыш часкаашкыны).**

Эштер! Ниитилел хөгжүлдезиниң амгы, эргилделиг үечадазында ленинчи партия төөгүлүг сорулгаларның бедииниде туруп турарын бистиң съездивис бадыткап көргүскен. **(Адыш часкаашкыны).** Бистиң бүгү партиявысты төлээлээн делегаттарның өмүнээзинден бо индирден мынча деп чугаалаар бодай-дыр мен: коммунистер бистер, ажылчын ангының, тараачынарның, интеллигенциянын, бүгү совет кижилериң бүзүрелии үнелеп турар бис. **(Үргүлчүледдиг адыш часкаашкыны).** Чоиуи, Ада-чурттуң, социализмниң болгаш тайбыныың эрге-ажыктары бискеа— чүүдеи-даа артык бедик. **(Үргүлчүледдиг адыш часкаашкыны).** Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XXVII съездизиниң шиитпирлерии амыдыралга боттандырар дээш күжүвустуу-даа, энергиявысты-даа харамнаамас бис. **(Диңмиттиг, үргүлчүледдиг адыш часкаашкыны. Шупту турун келген).**

СЭКП-ниң XXVII съездизинден соңгуттурган Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының

Төп Комитединиң составы

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң кежигүннери

Аксенов А. Н.
Александров А. П.
Алиев Г. А.
Алтунин А. Т.
Анищев В. П.
Антонов А. К.
Арбатов Г. А.
Аристов Б. И.
Архипов И. В.
Архипов В. М.
Ауельбеков Е. Н.
Афанасьев В. Г.
Афанасьев С. А.
Ахромеев С. Ф.
Багиров К. М.
Базовский В. Н.
Байбаков Н. К.
Бакатин В. В.
Бакин Б. В.
Бакланов О. Д.
Баландин А. Н.
Баландин Ю. Н.
Бальмонт Б. В.
Бартошевич Г. Г.
Баталин Ю. П.
Бахирев В. В.
Башилов С. В.
Баштанюк Г. С.
Белоусов И. С.
Беляков О. С.
Березин А. И.
Бирюкова А. П.
Бобков Ф. Д.
Богомяков Г. П.
Бойко В. Г.
Болдырев И. С.
Борисенков В. М.
Бородин Л. А.
Бровиков В. И.
Бугаев Б. П.
Вайно К. Г.
Васильев Н. Ф.
Ващенко Г. И.
Ведерников Г. Г.
Величко В. М.
Власов А. В.
Войстроченко А. Ф.
Володин Б. М.
Вольский А. И.
Воронин Л. А.
Воронцов Ю. М.
Воропаев М. Г.
Воротников В. И.
Восс А. Э.
Гагаров Д. Н.
Герасимов А. Н.
Герасимов И. А.
Глушко В. П.
Говоров В. Л.
Голубева В. Н.
Голубева М. А.
Гончаренко Б. Т.
Горбачев М. С.
Горшков Л. А.
Горшков С. Г.
Гостев Б. И.
Греков Л. И.
Грибков А. И.
Грицкявичус П. П.
Грищенко П. С.
Громова М. С.
Громыко А. А.
Гроссу С. К.
Гудков А. Ф.
Гуженко Т. Б.
Гусев В. К.
Густов И. С.
Демиденко В. П.
Демирчян К. С.
Демичев П. Н.
Динков В. А.
Добрик В. Ф.
Добрынин А. Ф.
Долгих В. И.
Егоров А. Г.
Ежевский А. А.
Ельцин Б. Н.
Ельченко Ю. Н.
Емохонов Н. П.
Ермаков Н. С.
Ермин Л. Б.
Ершова Н. М.
Ефимов А. Н.
Загладин В. В.
Зайков Л. Н.
Зайцев М. М.
Замятин Л. М.
Затворницкий В. А.
Захаров В. Г.
Зимянин М. В.
Золотухин Г. С.
Зоркальцев В. И.
Ивановский Е. Ф.
Игнатов В. Н.
Кавун В. М.
Казаков Л. Д.
Калашников В. И.
Каменцев В. М.
Капто А. С.
Карлов В. А.
Карпова Е. Ф.
Катушев К. Ф.
Качаловский Е. В.
Качин Д. И.
Качура Б. В.
Клепиков М. И.
Клименко И. Е.
Клюев В. Г.
Князюк М. А.
Ковалев М. В.
Колбин Г. В.
Колдунов А. И.
Колесников А. Я.
Колесников В. Г.
Колпаков С. В.
Конарев Н. С.
Коноплев Б. В.
Корниенко Г. М.
Королев А. М.
Костин В. С.
Кочемасов В. И.
Круглова З. М.
Кручина Н. Е.
Крючков В. А.
Кузнецов В. В.
Куликов В. Г.
Куликов Ф. М.
Кунаев Д. А.
Купцов В. А.
Куркоткин С. К.
Лемаев Н. В.
Лигачев Е. К.
Лизичев А. Д.
Литвинцев Ю. И.
Логунов А. А.
Ломакин В. П.
Ломако П. Ф.
Ломоносов В. Г.
Лощенков Ф. И.
Лукьянов А. И.
Лутак И. К.
Лушев П. Г.
Лущиков А. П.
Ляшко А. П.
Майорец А. И.
Макаренко В. С.
Максимов Ю. П.
Малофеев А. А.
Малыхин В. М.
Мальков Н. И.
Мальцев В. Ф.
Маиаенков Ю. А.
Манякин С. И.
Марков Г. М.
Марчук Г. И.
Масалиев А. М.
Масленников Н. И.
Маслюков Ю. Д.
Махкамов К.
Медведев В. А.
Мельников А. Г.
Мендыбаев М. С.
Месяц В. К.
Миронов В. П.
Мирошхин О. С.
Мишин В. М.
Мозговой И. А.
Моргун Ф. Т.
Морозов И. П.
Моторный Д. К.
Муравьев Е. Ф.
Мураховский В. С.
Мысниченко В. П.
Мясников А. П.
Назарбаев Н. А.
Никонов В. П.
Низов С. А.
Новожилов Г. В.
Ночевкин А. П.
Огарков Н. В.
Одинцов В. Е.
Орлов В. П.
Павлов В. Я.
Панов К. Н.
Парубок Е. Н.
Патиашвили Д. И.
Патон Б. Е.
Первышин Э. К.
Переверзева Н. В.
Петров В. И.
Петров В. А.
Петров Ю. В.
Плетнева В. Н.
Плеханов А. Н.
Плешаков П. С.
Полозков И. К.
Поляков В. Н.
Пономарев А. Ф.
Пономарев Б. Н.
Пономарев М. А.
Попов Н. С.
Попов Ф. В.
Прокопьев И. П.
Прокопьев Ю. Н.
Птицын В. Н.
Пугин Н. А.
Пуго Б. К.
Разумов Е. З.
Разумовский Г. П.
Рахманин О. Б.
Ревенко Г. И.
Рекунков А. М.
Реут А. А.
Рыбаков А. Я.
Рыжков Н. И.
Рыков В. Н.
Рябов Я. П.
Савинкин Н. И.
Сазонов А. П.
Сайкин В. Т.
Салыков К.
Сизенко Е. И.
Силаев И. С.
Ситников В. И.
Славский Е. П.
Слюньков Н. Н.
Смиртюков М. С.
Смольский П. А.
Смыслов В. И.
Соколов Е. Е.
Соколов С. Л.
Соловьев Ю. Ф.
Соломенцев М. С.
Степанов В. С.
Строев Е. С.
Стукалин Б. И.
Сыспов А. С.
Табеев Ф. А.
Талызин Н. В.
Таразевич Г. С.
Таратута В. Н.
Татарчук Н. Ф.
Телепнев П. М.
Теребилов В. И.
Терешкова В. В.
Терешенко Н. Д.
Титаренко А. А.
Тихомиров В. П.
Тихонов Н. А.
Толкунов Л. Н.
Толубко В. Ф.
Третьяк И. М.
Третьяков П. И.
Трофимов Ю. Н.
Трунов М. П.
Тяжельников Е. М.
Удалая Р. С.
Усманов Г. И.
Усманходжаев И. Б.
Уткин В. Ф.
Федирко П. С.
Федосеев П. Н.
Филатов А. П.
Финогенов П. В.
Фотеев В. К.
Фролов И. Т.
Ходырев В. Я.
Хомяков А. А.
Христофанов Ю. Н.
Чазов Е. И.
Чаковский А. Б.
Чебриков В. М.
Червоненко С. В.
Чердинцев В. М.
Черкашина В. Н.
Чернавин В. Н.
Черномырдин В. С.
Черный А. К.
Черняев А. С.
Чирсков В. Г.
Чичеров В. С.
Шабанов В. М.
Шакиров М. З.
Шалаев С. А.
Шамшин В. А.
Шарин Л. В.
Шеварднадзе Э. А.
Шевченко В. С.
Шкабардня М. С.
Школьников А. М.
Шуляк Е. А.
Шадов М. И.
Щербина Б. Е.
Щербицкий В. В.
Юсупов М. Ю.
Ягодин Г. А.
Яковлев А. Н.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң кежигүнүнге кандидаттар

Агеев Г. Е.
Алешин Г. В.
Алимов Т. А.
Антонов Н. А.
Арипджанов М. М.
Афонин В. Г.
Бабенко А. А.
Басистов А. Г.
Бацанов Б. Т.
Беликов В. А.
Беляков А. М.
Бибин Л. А.
Бобовиков Р. С.
Бобыкин Л. Ф.
Болдин В. И.
Боровикова З. И.
Браков Е. А.
Брежнев В. А.
Брутенц К. Н.
Брызга Л. Д.
Будыка А. Д.
Буренков С. П.
Бусыгин М. И.
Валов Ю. Н.
Варенников В. И.
Варначев Е. А.
Васильев Л. Б.
Велихов Е. П.
Величко И. И.
Владыченко И. М.
Вороновский Г. П.
Геллерт Н. В.
Гиренко А. Н.
Гладкий И. И.
Глушков Н. Т.
Гончар А. Т.
Грамов М. В.
Грибачев Н. М.
Григорьев В. В.
Гринцов И. Г.
Давыдов Н. Г.
Деменцев В. В.
Джаббаров И.
Дмитриев В. И.
Дмитриев И. Н.
Дыбенко Н. К.
Егоров Г. М.
Елисеев Е. А.
Ермаш Ф. Т.
Ефимов А. С.
Жуков Г. А.
Захаров В. А.
Иванова Т. Г.
Ивашко В. А.
Иевлев А. И.
Ильичев Л. Ф.
Казаков В. И.
Кадыров Г. Х.
Калин И. П.
Камай А. С.
Камалиденов З.
Капитанец И. М.
Карабасов Ю. С.
Карпов В. В.
Касимова В. А.
Квицинский Ю. А.
Киргизбаева Т. Б.
Киселев Г. Н.
Клейко С. В.
Клещков Л. Г.
Козловский Е. А.
Колбешкин А. Е.
Колмогоров Г. Д.
Коломиец Ю. А.
Комаров Н. Д.
Коновалов В. Н.
Константинов А. У.
Коптюг В. А.
Коркин А. Г.
Королев М. А.
Кочетков Ю. П.
Кошоев Т. Х.
Кравцов Б. В.
Крючков В. Д.
Куанышев О. С.
Кулиджанов Л. А.
Лаптев И. Д.
Листов В. В.
Лобов Ю. И.
Логинов В. П.
Лукьяненко В. М.
Луньков Н. М.
Лучинский П. К.
Мамарасулов С.
Масол В. А.
Матафонов М. И.
Ментешашвили Т. Н.
Меркулова Г. В.
Метонидзе Г. А.
Мешков А. Г.
Мироненко В. И.
Можаев П. П.
Мукашев С.
Мырзашев Р.
Ненашев М. Ф.
Никитин В. В.
Никифоров В. М.
Никольский Б. В.
Образцов И. Ф.
Овчинников Ю. А.
Осипов В. В.
Павлов Н. А.
Паршина В. Р.
Паскарь П. А.
Пентюхов И. А.
Петрищев А. Г.
Погребняк Я. П.
Подольский Е. М.
Попков М. Д.
Попов Н. Н.
Посибеев Г. А.
Примаков Е. М.
Радюкевич Л. В.
Рачков А. И.
Решетилов В. И.
Родин В. С.
Ромазан И. Х.
Романин Д. В.
Рубин Ю. Я.
Рыбаков А. М.
Рыжиков М. Б.
Сакалаускас В. В.
Салимов А. У.
Саркисян Ф. Т.
Саул Б. Э.
Сеидов Г. Н.
Сидоров В. В.
Скиба И. И.
Скляров Ю. А.
Слезко П. Я.
Смирнов В. И.
Смирнов Г. Л.
Снетков Б. В.
Сологуб В. А.
Сорокин А. И.
Спиридонов Л. Н.
Сташенков Н. А.
Торопов В. И.
Трояновский О. А.
Уланов Г. И.
Фалин В. М.
Фоминченко К. Е.
Фролов К. В.
Хаеев И.
Хитрун Л. И.
Хренников Т. Н.
Чаплин Б. Н.
Черепанов И. М.
Чехарин Е. М.
Чикин В. В.
Шапиро Л. Б.
Ширшин Г. Ч.
Шитов А. И.
Шубников Н. М.
Шуралев В. М.
Щепетильников А. И.
Щербаков С. Г.
Язкулиев Б.
Язов Д. Т.
Ястребов И. П.

Партияның XXVII съездизинден соңгуттурган СЭКП-ниң Төп Ревизия Комиссиязының составы

Авакян Г. А.
Адылов В. Т.
Александкин А. В.
Ануфриев Г. И.
Балыкова Л. К.
Баранов А. А.
Бейшекеева З.
Беляев А. А.
Бухарин Н. И.
Быков В. А.
Вагрис Я. Я.
Владимиров Б. Г.
Военушкин С. Ф.
Воскания Г. М.
Галкин Д. П.
Гиласвили П. Г.
Гребенюк В. А.
Гудова З. С.
Джумагулов А.
Драгунский Д. А.
Дубинин Ю. В.
Думачев А. П.
Ерпилов П. И.
Ефремов Л. Н.
Зверев А. И.
Израэль Ю. А.
Кабасин Г. С.
Капитонов И. В.
Касьянова Г. В.
Ковалев А. Г.
Комарова Д. П.
Комплектов В. Г.
Коннов В. Ф.
Коппель Х.-М. О.
Костюков И. И.
Красненкова В. Ф.
Киворучко Л. Л.
Лаптев П. П.
Лосев С. А.
Максимкина А. М.
Моисеев Н. А.
Мокану А. А.
Наяшков И. С.
Низовцева А. А.
Одобеску В. С.
Паллаев Г.
Попов Н. И.
Постников С. И.
Рзаева Т. Н.
Ромазанов К. З.
Рубцов Н. Ф.
Рыбаков И. В.
Рындина А. Н.
Рюйтель А. Ф.
Сагдиев М. Р.
Самылык Н. И.
Сизов Г. Ф.
Смирнова Л. Е.
Снеткова Т. И.
Сонгайла Р.-Б. И.
Степанов В. Т.
Сторожук А. В.
Стульпинене З. А.
Субботин А. М.
Сухорученкова Г. Ф.
Татлиев С. Б.
Ткачев С. П.
Трофимова Т. Г.
Трубилин Н. Т.
Ульянов М. А.
Фатеев А. М.
Халдеев М. И.
Харламов А. П.
Ходжамурадов А.
Хусаинов Ю. М.
Шабанов В. А.
Шалыев А. Б.
Шараев Л. Г.
Шарапов В. В.
Швецова Л. И.
Шинкевич И. А.
Щербакова Н. Н.
Яновский Р. Г.

СЭКП-ниң Төп Ревизия Комиссиязының хуралының дугайында ДЫҢНАДЫГ

1986 чылдың март 6-да СЭКП-ниң Төп Ревизия Комиссиязының хуралы болган.

Төп Ревизия Комиссиязының даргазынга эш И. В. Капитоновту соңгаан.

СЭКП-ниң Төп Ревизия Комиссиязының Бюрозун дараазында составтыг кылдыр Комиссия соңгаан: И. В. Капитонов — даргазы, А. А. Низовцева — дарганың оралакчызы, В. Ф. Коннов, П. П. Лаптев, М. И. Халдеев — СЭКП ТРК-зының Бюро кежигүннери.

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ

ПРОГРАММАЗЫ

ЧАА ЭДИЛГЕЗИ

СЭКП-ниң XXVII съездизи хүлээп алган

КИИРИЛДЕ

Октябрьның социалистиг Улуг революциязындан төрүттүген Советтер чурту улуг болгаш алдарлыг орукту эрткен. Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле бүгү делегейге төөгүлүг ужур-дузалыг тиилелелер чедип алдынган. Маркс-ин-ленинчи өөредиг-биле, революстуг демиселдиң болгаш социалистиг тургузуушкунуң эң байлак дружулгазы-биле чепсегленген СЭКП ажылчын ангының, бүгү ажылчы чонуң эрге-ажыктарын чайгылыш чок илереттиргээн, совет улусту коммунистиг тургузуушкунуң болгаш тайбыңның оруу-биле бүзүрелдиг аппар чоруур.

Коммунистериң баштайгы программыг документизи — «Коммунистиг партияның Манифестизинде» чарлаан ниитилелди социалистиг ёзу-биле чаартырының идеяларының, Париж Коммуназының маадырларының онуп читпес маадырлыг чоруунуң, делегейниң ажылчын ангызының, Россияның революшчу демократтыг шимчээшкинииң революстуг чаңчылдарының төлептиг уламчылакчызы болуп, партия политиктиг аренаже үнүп келген.

Эртемниг коммунизминиң үндезилекчилери Карл Маркс биле Фридрих Энгельс ангы демиселиниң төөгүлүг дружулгазынга, кижи төрелгетенниң мурнакчы бодалының чедишкиниерине даянгаш, ниитилел хөгжүлдезиниң объективтиг дүрүмнерин ажыдып, капитализмниң буурап дүжериниң чайлаш чогун теория талазы-биле бүзүреткен болгаш пролетариаттың чаа, коммунистиг ниитилелдиң чаяакчызы болур бүгү делегейге төөгүлүг хүлээлгезин үндезилеп бадыткаан. Оларның «Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!» деп чалбыыштыг кыйгырыы амга чедир ажылчын шимчээшкинииниң дайынчы лозуңу болуп артып турар.

Маркс биле Энгельстиң херээниң шылгарангай уламчылакчызы Владимир Ильич Ленин төөгүлүг чаа байдалларда оларның өөредиин бүгү талалыг хөгжүткен, амгы үениң үндезин айтырыгларывга харыыларны берген, социалистиг революциянның болгаш социалистиг тургузуушкунуң теориязыбиле, дайынның болгаш тайбының айтырыгларынга хамаарыштыр үзел-бодалдарның эртемге үндезилеттинген системазы-биле ажылчын шимчээшкинин чепсегээн.

Марксизм-ленинизм — чаңгыс аай революстуг өөредиг. Улуг Ленининиң тургускан партиязы эртемниг социализмни ажылчын шимчээшкини-биле холбаарының, теория биле практиканың чарылбас тудужунуң амыдыралга боттанышкыны болган. Ол марксизм-ленинизмниң партиязы, революстуг хөделиишкинииң партиязы болуп келген болгаш болуп турар, болур-даа.

Төөгүлүг чаа үе-чада бүрүзүнде СЭКП бодувуң Программаларында эртемге үндезилеттинген сорулгаларны шиитпирлеп келген.

1903 чылда II съездиге бирги Программаны хүлээп алгаш, большевик партия хаанның эрге-чагырганы, а оон сөөлүнде — капиталистиг тургузугну дүжүрер дээш демиселге Россияның ажылчын ангызын, тараачыннарын, бүгү ажылчы чонун баштап, Россияның үш революцияларының чалбыжын таварты эрткен. 1917 чылдың октябрьда ажылчын аңгы политиктиг эрге-чагырганы бодунуң холунга алган. Ажылчыннарның болгаш тараачыннарның күрүнези төөгүде бир-ле дугаарында тыптып келген. **Чаа делегейниң тургузуушкуну эгелээн.**

1919 чылда VIII съездиге ийиги Программаны хүлээп алгаш, партия социализмни тургузарының сорулгазын салган. Изеттинмээн оруктар-биле чоруп, кайгамчык улуг бергелерни ажып эртип, көстүп көрбээн маадырлыг чорукту кылбышаан. Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле совет улус Ленининиң ажылдан кылганы социалистиг тургузуушкунуң планын амыдыралга боттандырган. **Бистиң чуртувуска социализм боттуг үүл болу берген.**

1961 чылда XXII съездиге үшкү Программаны хүлээп алгаш, партия коммунистиг тургузуушкунуң бүгү угланыышкыннарынга конгуг улуг ажылды калбарткан. Бүдүрүкчү күштерин, экономиктиг болгаш социал харылзааларны, социалистиг демократияны, культураны хөгжүдеринге, чаа кижини кижизидеринге совет ниитилел улуг чедишкиниерни чедип алган. **Чурт сайзырангай социализмниң үе-чадазынче кирген.** Дарлаашкының, агрессияның болгаш дайынның империалистиг политиказынга удур, тайбың, демократия болгаш социал депшилге дээш демиселдиң күүлүг фактору болур Совет Эвилелиниң ролю өскен.

Үшкү Программаны хүлээп алганының соонда эртем үе оон теоретиктиг болгаш политиктиг кол айтыышкыларының шынчыын бадыткаан. Оон-биле кады, мөөңнеттинген дружулга, чурттуң иштики амыдыралында болгаш делегей ареназында өскерилгелерни эртем ёзугу-биле угаап көргени совет ниитилелдиң хөгжүлдезиниң перспективаларын, эчис сорулганы — коммунизмни чедип алырының оруктарын болгаш аргаларын, төөгүлүг чаа байдалдарда делегей политиказының сорулгаларын улам-на ылап болгаш тода илередир арганы берип турар.

СЭКП-ниң үшкү Программазы оон амгы эдилгези-биле алырга — социализмни план ёзугаар база бүгү талалыг сайзырагайжыдарының, чурттуң социал-экономиктиг хөгжүлдезин дүргедедиринге үндезилээш, коммунизмче совет ниитилелдиң улам ынай бурунгаарлаарының программазы. Ол дээрге тайбың болгаш социал депшилге дээш демиселдиң программазы-дыр.

БИРГИ КЕЗЭЭ

КАПИТАЛИЗМДЕН СОЦИАЛИЗМЧЕ БОЛГАШ КОММУНИЗМЧЕ ШИЛЧИИРИ — АМГЫ ЭПОХАНЫҢ КОЛ УТКАЗЫ

I. Октябрьның социалистиг Улуг революциязы болгаш ССРЭ-ге социализмни тургусканы

Социализмче кижи төрелгетенниң Октябрь революциязындан эгелээн, бүгү делегейге төөгүлүг ужур-дузалыг эргилишкини — ниитилел хөгжүлдезиниң дүрүм ёзугаар түнели-дир.

Капитализм — кижи төрелгетенниң төөгүзүйде сөөлгү мөлчүкчү тургузуг. Бүдүрүкчү күштериң хөгжүлдезинге күүлүг идигни бергеш, ол оон сөөлүнде, социал депшилгениң оруунга моондак болу бергеи.

Капитализмниң төөгүзү — оон кол чөрүлдээшиниң — бүдүрүлгениң ниити характери-биле шинчээдип алышкынның хуу капиталистиг хевириниң аразында чөрүлдээшиниң ханылаанының, ажылчын ангының болгаш бүгү ажылчы чоннарны мөлчүүр чорукчуң күштелгенинин, күш-ажыл биле капиталдың, дарлаткаанар биле дарлакчыларның аразында демиселдиң чидиглевгенинин төөгүзү-дүр, ол дээрге экономиктиг кризистериниң, социал-политиктиг силгишкиннерниң, күш-ажыл кижилериге санап четтинмес ядарал-хоозуралдарны чедирип турар эжелекчи дайынларның болгаш месилдежишкиннериниң төөгүзү-дүр.

Капиталды мөөңнээриниң болгаш төпчүдериниң чорудулгазы болза, XX чүс чылдың эгезинде бүгү экономиктиг болгаш политиктиг амыдырала кол бираларны эжелеп алган капиталистериниң күүлүг монополистиг эвилелдериниң тыптырынга чедирген. Капигализм бодунуң дээди болгаш сөөлгү үе-чадазынче — империализмниң үе-чадазынче кирген. Ленининиң чугаалааны-биле алырга, «империалистиг капитализм нацияларның эң улуг дарлакчызы апарган», агрессчи дайынларның кол үнер-дөзүү болу берген.

Империализм үе-чадазында капиталистиг бүдүрүлге харылзааларын социалистиг бүдүрүлге харылзаалары-биле солуурунуң материалдыг байдалдары тургустунуп, тыилелгелиг социалистиг революцияның объективтиг болгаш субъективтиг эге белеткелдери бижып келир. **Эрги ниитилелдиң революстуг чаартыкчызының болгаш чаа ниитилелдиң тургузукчузунуң хүлээлгезин төөгү ажылчын аңгыга онаган.** Ону боттандырышаан, ол чүгле бодунуң ангы талазы-биле эрге-ажыктарын эвес, харын бүгү ажылчы чоннарның эрге-ажыктарын база илередип турар.

Россияга империализмниң чөрүлдээлери хаан ёзунуң дарлалының болгаш крепостной тургузугнуң артыышкынарының ханылаанындан, онза күштүү-биле илерээн. Россия болза делегей империализминиң эң-не кошкак кезээ, оон чөрүлдээлериниң кол белдири болу бергеи. Делегейниң революстуг шимчээшкинииниң төвү чогум-на олче шилчип келген. Россия пролетариадының муриунга эң-не берге болгаш эң-не харыысалгалыг сорулга — буржуазияның делегейге тергинделивнин кинчизин хамыкты мурнай үзе шавар сорулга тургустунуп келген. Ону чүгле пролетариаттың революстуг дайынчы организациязының — чаа хевириниң партиязының удуртулгазы-биле кылып болур турган.

Большевик партияның тургустунганы Россияның болгаш делегейниң ажылчын шимчээшкинииниң төөгүзүнге эргилделиг үе болган. Ол чорук ниитилел хөгжүлдезиниң объективтиг негелдезинин, пролетариаттың ангы демиселиниң илерели, В. И. Ленининиң болгаш ону долгандыр сырый каттышкан марксистериниң эртем талазы-биле өттүр көрүүшкүнүнүң, политиктиг болгаш организакчы могаг чок ажыл-чорудулгазының түңнели болган. «Революсчуларның организациязын биске берингер, ынчан Россияны чаартыптар бис!» деп ленининиң кыйгырыгы Россияның ажылчыннары, мурнакчы кижилери, күш-ажылчы чоннуң эң эки төлээлекчилери угаан-бодалының болгаш чүрээниң ханызындан изин-биле деткээн. В. И. Ленин партияның идеологтуг, политиктиг болгаш организастыг принциптерин, массаларга оон ажылының арга-хевирлерин ажылдап кылган. Ревизионизм болгаш барыын үзелдиг оппортунизм-биле, догматизм болгаш чөөн авантюризм-биле эптеш чок демиселге чаа хевириниң партиязы тургустунган.

1905—1907 чылдарының революциязы — империализм үе-чадазының баштайгы улусчу революциязы, пролетариаттың келир үедеги тиилелгелериниң эгези болган. 1917 чылдың февральдың буржуаз-демократтыг революциязы хаанның ёзу-чурумну дүжүр октаан. Ынчалзажок ол социал болгаш национал дарлалдан, империалистиг дайынның аар-берге халаптарындан улус массаларны хоставаан, Россия ниитилелиниге чидигленген чөрүлдээлерни шиитпирлевээн. Социалистиг революция үениң чайлаш чок негелдези болу берген.

Россияның ажылчын ангызы эң-не белек револючу болгаш организастыг чоруу-биле онзагай болуп турган. Ону политиктиг тулчуушкуннарга дадыккан, револючу мурнакчы теория-биле чепсегленген большевик партия баштап турган. Империализм үезинде пролетар революциязы баштай чаңгыс азы элээн кай ангы-аңгы чурттарга тиилеп болурунуң дугайында өөредигнин тургускаш, В. И. Ленин демиселдиң тодаргай перспективазы-биле партияны чепсеглээн.

Большевиктер партиязының кыйгырыы-биле болгаш оон удуртулгазы-биле ажылчын аңгы капиталдың эрге-чагыргазынга удур шиитпирлиг тулчуушкуиче кирген. Партия пролетариаттың социализм дээш демиселин, тараачыннарның чер дээш демиселин, Россияның дарлаттырган улустарының национал-хосталгалыг демиселин, бүгү чонуң империалистиг дайынга удур, тайбың дээш шимчээшкинин чаңгыс аргага аттым кылдыр каттыштырган болгаш ону буржуаз тургузугну дүжүреринче угландырган.

Октябрьның социалистиг Улуг революциязы бүгү делегей төөгүзүнде эргилделиг болуушкун апарган, делегей хөгжүдезиниң чиигине уг-шиин болгаш кол угланыышкыннарын тодаратқан, капитализмни чаа, коммунистиг ниитилел-экономиктиг формация-биле солуурунуң катап ээлбес чорудулгазының эгези болган.

Пролетариат диктатуразының күрүнези төөгүде эң баштай тыптып, бижыгып келген. Ажылчын аңгы болуп долгандыр бүгү ажылчы чоннарны каттыштырбышаан, капитализмден социализмче шилчиир үениң эң нарын сорулгаларын шиитпирлээринче, чаа ниитилелдиң үндезиниерни тургузарынче кирген.

Политиктиг эрге-чагырганы чаалап алганы, хамааты дайынның фронтуларынга тиилелгелер, даштыкы шериг интервенциязын чылча шапкаңы, чаа амыдыралды тургузарының ажыттынып келген перспективалары ажылчы чоннар массаларының күштериниң болгаш революстуг энергиязының күүлүг көдүрлүүшкүнүн хайныктырган. Олар ажыл-агый хоозураашкынының, контрреволюстуг сүлчээлериниң болгаш буржуазияның шаптыктаашкынының, чурттуң техника-экономиктиг болгаш культура талазы-биле хожудаңгай чоруунуң уржуудан тывылган түргелделдерни болгаш бергелерни ажып эртип шыдаан. Шилчилге үе-чадазында аңгы демисели чамдык чидиг үскүлежишкиннерге чедирип турган. Советтер чурту өжээтен капиталистиг бүзээлээшкинниң каржы-дошкун халдаашкынарынга, шериг болгаш политиктиг хөй санныг өөчүг-чөңгээлеринге таваржып турган.

Массаларның сорук киришкиннериниге даянып, барын болгаш «чөөн» үзелдиг оппортунистериниң халдаашкынарын ойтур шаап, бодуиуң идей-политиктиг болгаш организастыг чаңгыс эвин быжыглавышаан, партия социализмни тургузарынче угланган ленинчи чиигине угланыышкыны чайгылыш чокка чорудуп келген.

Бүдүрүлгениң кол чепсек-херекселдери чоннуң эргезинче шилчээн. Черни, заводтарны, фабрикаларны, банкыларны **национализастааны** ниитининг социалистиг өөчүгүн бадыткап тургузарынга болгаш хөгжүдеринге, ажыл-агыйның планныг системазын организастаарынга эргежок чугула эге үндезинерни тургускан. Чүртту **индустриализастааны** Совет Эвилелин күүлүг үлетпүрлүг күрүне кылдыр хуулдурган. Көдээ ажыл-агыйны **коллективизастааны** экономиктиг харылзааларга, тараачыннарның амыдырының бүгү байдалдарынга ханы эргилде болган. Ажылчын ангының болгаш тараачыннарның эвилели социал-экономиктиг быжыг үндезинге тургустунган. **Культура революциязының** түңнелинде бижик билбес чорук узуткаттынган, күш-ажыл кижизиниң чогаадыкчы күштеринің сайзыралынга, утаан-бодалының чечектелиишкининге делгем аргалар ажыттынган, социалистиг интеллигенция тургустунган. Марксисчи-ленинчи идеология совет кижилериниң медерелинге эң кол идеология апарган.

Социализмниң шылгарангай чаалап алыышкыны — национал айтырыын шиитпирлээнин. Октябрьның тиилелгези национал дарлалды болгаш нацияларның болгаш улустарның дең эргелиг эвес чоруун шуут чок кылган. Хостуг дең эргелиг улустарның хөй националдыг чаңгыс күрүнеге — Совет Социалистиг Республикалар Эвилелиниге эки тура-биле каттышканы кайгамчык улуг рольду ойнаан. Шаанда кыдыг-кызыгаар турган национал черлериниң экономиктиг, социал болгаш культура талазы-биле дурген депшилгези социалистиг тургузуушкун үезинде хандыртынган. Национал өжээннежилге читкен. ССРЭ-ниң бүгү улустарының акы-дуңма найралы, сырый кады ажылдажылгазы болгаш бот-боттарынга дузалажылгазы амыдыралдың норма-чижээ апарган.

Бо бүгү дээрге, бүгү делегейге төөгүлүг ужур-дузалыг социал эргилде боттанганы — хуу өөчүүнүң чүс-чүс чылдардагы тергиделии мөңгези-биле узуткаанын, кижиниң кижи мөлчүүр чорукту чок кылганы ол болган. Ажылчын аңгының, колхозчу тараачыннарның, улусчу интеллигенцияның, бүгү националдарның ажылчы чоннарының ниити эрге-ажыктарынга үндезилээш, совет ниитилелдиң социал-политиктиг болгаш идейлиг чаңгыс эвин тургустунган. Күш-ажылдың кижизиң чуртуның бүрүн эргелиг ээзи болган. **ССРЭ-ге социалистиг ниитилел колдуунда тургустуна берген.**

Ада-чурттуң Улуг дайыны чаа тургузугга кадыг-дошкун шылгалда болган. Партияны долгандыр сырый каттышкаш, туруп көрбээн маадырлыг чорукту көргүскеш, совет улус болгаш оон Чепсектиг Күштери делегейниң империалистиг реакциязының хартаачы отрядынга — герман-фашизмге өлүмүг аштырыышкынны таварыштырган. Совёт Эвилели бодунуң тиилелгези-биле нацистиг кулданыышкынын Европаның улустарын хостаарынга, делегей цивилизациязын камгалап алырынга шиитпирлиг салыышкынны киирген. Фашистиг Германияны болгаш милитаристиг Японияны чылча шапканы улустарының тайбың демократия, национал хосталыышкын болгаш социализм дээш демиселинге чаа аргаларны ажыткан. Совет улустуң тиилелгези Совет күрүнениң делегейге ат-алдарын бедик көдүрген.

Кыска хуусаала ССРЭ дайынның аар-берге уржуктарын чайладып, бодунуң экономиктиг, эртем-техниктиг болгаш камгалал күүлүзүн дыка быжыглаан, делегейде туруштарын быжыктырган. **Социализм бистиң чуртувуска бүрүн болгаш шуут тиилээн.**

Чедип алган чүүлдерге даянмышаан, совет ниитилел экономиктиг, социал-политиктиг болгаш угаан-бодал хөгжүлдезинге бүзүреллиг бурунгаарлаарын үргүлчүлээн. Чуртка улус ажылагыйының чаңгыс аай комплекизи тургустунган. Чуруттуң сонгу болгаш төөн чүктеринде чаа улуг девискээрлер шингээлип алдынган, бойдузу ажыглаары эклиээн. Национал орулга, ниитининг күш-ажылының бүдүрүкчүлүү дыка өскен. Чоннуң чаагай чоруунуң деңнели аажок белдээн, чуртталга тудуунуң кайгамчык улуг программазы боттанган, чоннуң угаан-бодал байлаа көвүдээн, бүгү-ниити ортумак өөредилгеже шилчиишкин боттанган, совет эртем болгаш техника шылгарангай чедиишкиннерни чедип алган. Совет Эвилелиниге баштайгы атомнуг электростанцияны болгаш баштайгы атомнуг ледоколду тутқан, база Черини кылымал баштайгы спутнигин салып үндүрген, космостуң кижилиг баштайгы кораблв көдүрлүп үнген.

Социалистиг ниитилел харылзаалары быжыккан. Кижилериниң социал болгаш интернационалдыг чаа ниитилешкээ — совет улус тургустунган. Пролетариат диктатуразының күрүнези бүгү улустуң социалистиг күрүнези кылдыр сайзыраан.

Партия большевикчи принципиалдыг болгаш бот-шүүмүүлекчи чоруун көргүзүп, массаларның деткимчезинге даянмышаан, чаңгыс кижиге чүдүүр чорукту уржуктарын, партия болгаш күрүне удургулгазының ленинчи норма-чижектерин хажыдар чоруктарны узуткаар, субъективтиг болгаш волюнтаристчи шинчилиг частырыгларны эдер талазы-биле улуг ажылды кылган. Совет демократия улам ыцай хөгжээн, социалистиг хоойлу-дүрүм бижыккан.

Совет улустуң үүткүлдүг күш-ажылы, экономика, социал болгаш политиктиг адырларга, эртемге болгаш культурага улуг чедишкиннер бистиң чуртувусту сайзырагай социализмниң үе-чадазын ажыктан төөгүлүг чаа бедиктерже көдүрген.

ССРЭ-ниң болгаш АКШ-тың, Варшава Керээзиниң Организациязының болгаш НАТО-ның аразынга шериг-стратегтиг дең байдалдың тургустунганы социализмниң төөгүлүг чедишкини болгаш. Ол чорук ССРЭ-ниң, социализм чуруттарының база депшилгелиг бүгү күштериниң туруштарын быжыглаан, империализмниң агрессчи бөлүктеринин делегейниң ядролуг дайынынга тиилээр дээш кордаашкынларын сый шапкан. Ол дең байдалды хевээр арттырары — тайбыңны болгаш делегейниң айыыл чок чоруун хандырарының шынгыы фактору.

ССРЭ-ниң, социалистиг өске-даа чурттарның дружулгазы кижи төрелгетен депшилгезиниң капитализмден тергиндээн чадазы болур чаа ниитилелдиң социал-экономиктиг, политиктиг, идейлиг болгаш моральдыг маргыш чок артык күштүүн бүзүреллиг көргүзүп, буржуаз тургузугнуң шиитпирлеп шыдавазы айтырыгларга харыыны берип турар.

Социализм дээрге, тугында «Бүгү чүвени кижиге, бүгү чүвени кижизиниң чаагай чоруунга» деп бижээн ниитилел-дир. Ол ниитилелде:

— бүдүрүлгениң чепсек-херекселдери чоннуң холунда, кижини кижи мөлчүүр чорук, социал дарлал, эвээш сайныг ямбылыгларның эрге-чагыргазы, миллион-миллион кижилериниң элегдел-түргедели болгаш бижик билбес чоруу мөөңнезибиле узуткаттынган;

— бүдүрүкчү күштериниң шапкын болгаш планныг хөгжүлдезинге эң кыйбак аргалар ажыттынган, эртем-техниктиг депшилге кижилерни ажыл чок чорукка эвес, а чоннуң чаагай чоруунуң чайгылыш чок бедиирине чедирип турар;

— кижи бүрүзүнге ажыллаар деп эртеми болгаш оон «Кижи бүрүзүндеи — шыдаар шаа-биле, кижи бүрүзүнге — кылган шаа-биле» деп принципке дүүштүр төлевири ханлыртынган, чон халас медицина хандырылгазы, өөредилге болгаш эң чиик төлевирлиг чурттарга бажыңы ышкаш, ындыг социал чаагай кежиктерни ажыглап турар;

— ажылчын аңгының, колхозчу тараачыннарның болгаш интеллигенцияның бүзүлбас эвилели быжыккан, эр болгаш херээжен кижилер дең эргелерлиг болгаш оларны боттандырарынга магадылалдарлыг, аныяк салгалга даартагы хүүнүне идегелдиг орук ажыттынган, күш-ажылдың хоочуннарынга социал хандырылганы магадылаан;

— национал дең эргелиг чоруктуң үзуткаттынган. Бүгү нацияларның база улустарының херек кырында болгаш юралыктиг дең эргези, найыралы болгаш акы-дуңмалышкы ёзуулу тургустунган;

— ёзуулуг демократия — чоннуң эрге-ажыынга дүүштүр база чон боду боттандырыр турар эрге-чагырга тургустунган болгаш хөгжүп турар, бүдүрүлге, хөй-ниити болгаш күрүне херектерин эргелеп-башкарарының хамаатыларының калбак болгаш бүрүн эргелиг киржилгези хандыртынган;

— хосталганың, кижиниң эргелериниң, кижиниң төлептиг чоруунуң идеялары боттуг утка-биле долдуунган, эргелериниң болгаш хүлээлгелериниң дөмей болуру хандыртынып, бүгү кижилерге болгаш кижи бүрүзүнге чаңгыс аай хоойлулар болгаш мөзүг-шынарның норма-чижектери, сагыдга-чүрүм күштүг болуп турар, кижиниң бүгү талалыг сайзыралынга улам-на таарымчалыг байдалдар тургустунуп турар;

— ёзуулуг гуманистиг марксисчи-ленинчи идеология тергиндеп турар, улус массаларга билигниг бүгү хевирлерни чедип алыр орук ажыттынган, ниити делегей культуразында эң эки чүүлдерни шуптузуп бодунга сиңирип ап турар мурнакчы социалистиг культура тургустунган;

— социал төптүг чорукка, коллективизмге база бот-боттарынга эш ёзуулу-биле дузалажылгага үндезилеттинген, күш-ажыл кижизиге келир үезинге бүзүреллиг берип, ону чаа ниитилел харылзааларының, бодуиуң салым-чолуунуң чаяакчызы болдуруп, сагыш-сеткил болгаш аажы-чаң талазы-биле сорук киирип турар амыдыралдың социалистиг хевири тургустунган.

Социализм — ол дээрге делегей ареназында сорулга-бодалгалары болгаш хөделишкинниери улустарның хамаарышпас чорукче болгаш социал депшилгеже чүткүлүг деткимчиче угланган, тайбының камгалаарының болгаш быжыглаарының кол сорулгазынга чагыртқан ниитилел-дир.

Социалистиг ниитилелди бүгү талалыг сайзырагайжыдарының, оон арганың болгаш артык күштерин коммунизмче улам ыцай шимчээшкинниң херээнге улам долу болгаш ажыктыг кылдыр ажыглаарының сорулгазы төөгүлүг хөгжүлдениң чаа үе-чадазында бистиң партиявыстың, совет улустуң муриунга эң-не эргежок чугула кылдыр тургустунуп келген.

II. Амгы делегейде депшилгениң болгаш реакцияның күштериниң аразында демисел

Улуг Октябрьның эгелээни социал хосталыышкынның бүгү делегейге төөгүлүг чорудулгазы герман фашизмни болгаш япон милитаризмни чылча шапканының соонда Европаның, Азияның, а оон соонда Американың элээн каш чүрттарында мөлчүкчүлерниң эрге-чагыргазын дүжүргени-биле демделлеттинген. **Эң-не баштай бистиң чуртка амыдырадга боттанган социализм делегей системазы болу берген.** Чаа ниитилелдя тургузарының марксисчи-ленинчи теориязы бүгү делегейге практика-биле хынаттынган, социализм Черниң канчаар-даа аажок делгем девискээрииге догуннап тургустунган, чүс-чүс миллион кижилер коммунистиг цивилизацияны тургузарының оруу-биле чоруп турар. Улам-на хөй чаа-чаа улустар капитализмге бүзүреевестеп, боттарының хөгжүлдезиниң келир үезин оон-биле холбаштырарын күзевейи, боттарының чурттарының социалистиг чаартылгаларже оруктарын кызымаккай дилеп, тып ап турар апарган.

Социализмниң чедишкиннери, төөгү талазы-биле эң кыска хуусаа иштинде, империализмниң экономиктиг кызамдаашкын болгаш идеологтуг диверсиялардан эгелээш контрреволюстуг эргилделерни, шериг агрессиязын организастаарының дөрт ораллажыышкыннарынга чедир үзүк-соксаал чок мыйдыышкыннары турбуже чедип алдынганы-биле улам магалыг чаагай көстүп турар.

Социалистиг чурттарда чедяд алдынган дружулга кажаадаа эстип читпес ужур-дузалыг. Эрткен он чылдар социалистиг тургузуушкунуиуң практиказын байлакшыткан, социализм делегейниң хөй хевирлериин тодаргай илереткеи. Оон-биле чергелештир ол он чылдарның дружулгазы **социализм хөгжүлдезиниң мындыг ниити дүрүмнериин** канчаар-даа аажок улуг ужур-дузалыын хереченлеп турар; ажылчын ангының кол ролюнга даянган ажылчы чоннарның эрге-чагыргазы; эртемниг социализмниң идеологиязы-биле чепсегленген Коммунистиг партияның талазындан ниитилел хөгжүлдезин удуртуру; бүдүрүлгениң кол чепсектерин ниитининг өөчүзү болдурары болгаш аналаа үндезилээш, улустуң эрге-ажыктарын барымдавлап, экономиканы план ёзугаар өстүрери; «Кижи бүрүзүиден — шыдаар шаа-биле, кижи бүрүзүнге — кылган шаа-биле» деп принципти боттандырып чорудары; социалистиг демократияны хөгжүдери; бүгү нацияларның болгаш улустарның дең эргелиг болгаш найралы; аңгы дайынчыларның халдаашкынларынлаң революстуг чаалап алышкынчары камгалаары.

(Уланчызы 4-кү арыда)

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ПРОГРАММАЗЫ

Социалистиг чурт бүрүзүнүң тодаргай байдалдарын барымдаалап нинти дүрүмнерни ажыглаары — оларның бүзурелдиг бурунгаар шимчээшкинниң, өзүлденің бергелерин ажып эртеринң болгаш тыптып келгилээр чөрүлдээлерни чогуур үезинде шинтпирлээрининң үндезини, башкарыкчы коммунистиг партияларның социалистиг хөгжүлденің нинти чорудулгазынга боттуг салыышкыны болур.

Социализм улустар аразында харылзааларның социалистиг күрүөлер аразында хөгжүп турар чаа, мурнунда турбаан хевирии амыдыралга тывылдырган. Оларның быжыг үндезини — социал-экономиктиг болгаш политиктиг тургузуунуң чаңгыс хевирлии; марксичи-ленинчи идеология; аңгы талазы-биле эп-сеткил каттыштырылгазы; найырал, чаа нинтилелди тургузарының база ону камгалаарының сорулгаларын шинтпирлээрде кады ажылдажылга болгаш бот-боттарынга дузалажылга; тайбың, делегейниң айыыл чок чоруу болгаш нинтилел депшилгези дээш демисел, ден эрге, күрүне бүрүзүнүң хамаарышпас чоруун болгаш тускай догуннаашкынын хүндүлеп көөрү болур.

Социалистиг интернационализминиң харылзаалары **социалистиг дем каттыжылгазында эң-не долузу-биле** боттанган. Дем каттыжылгазының чурттары — Экономиктиг Дузалажылга Чөвүлелиниң, Варшава Керээзининң Организациязының киржикчилери — үндезини эрге-ажыктарының болгаш сорулгаларының нинтилешкээ-биле хөй талалыг калбак кады ажылдажылганың харылзаалары-биле каттыжып холбашкап болгаш улустар аразының херектеринге боттарының хөделиишкиннерин дүүштүрүп турар. Кайызы-даа онзагай эргелерии болгаш чингелделерни здилевес болгаш здилеп-даа болбас делегей харылзаалары ылап-ла улустар аразының харылзаалары болу берген, партияның болгаш күрүвениң дээди удурултазындан эгелээш, күш-ажылчы коллективтерге чедир эң-не ишы-бүрү деңнеллерге боттуг ре-түңнелдиг харылзаалар тургустунгаш хөгжүп турар чурттарның шак ындыг нинтилежилгези төөгүге мооң мурнунда турбаан. Дем каттыжылгазы аку-дүңма күрүнелериниң социалистиг тургузуушкүзүнга күштерии улгаттырып, оларның идегелдиг айыыл чок чоруун хандырарынга дузалап турар.

Социализминиң бодунуң будүжүнден социалистиг чурттарының улам-на чоокшулажырмының чөптүг негелдези үнүп турар. Бир эвес капиталистиг делегейде экономика, социал-политика болгаш культура хөгжүлдезиниң ден-дески эвес болурунуң дүрүмү тергиндел, күштүг чурттар кошкак чурттарны үптээриниң аргазы-биле байып база оларның хожудаашкыны бүгү аргалар-биле быжыглап турар болза, социализм кошкак хөгжүлделиг чурттарны мурнакчы чурттарның деңнелинге чедир көдүрериңге эргежок чугула байдалдарны тургузуп турар. Социалистиг чурттарның хөгжүлдезиниң деңнелдери бедик болгаш чоок болган тудум-на, оларның кады ажылдажылгазы улам байлак болгаш ханы боон, чоокшулажылгазы улам таарымчалыг болур.

Социализминиң делегей системазының тургустунганы, социалистиг дем каттыжылгазының хевирлеттиниң тургустунганы болгаш быжыкканы социал деңшилге, демократтыг, национал хосталга болгаш тайбың дээш демисежин турар улустарга ажыктыг кылдыр **делегей ареназында күштерниң деңзигүүрүн үндезини-биле өскерлиринге** чедиргеп. Социалистиг дем каттыжылгазы — амгы үениң эң-не ат-алдарлыг күжү, ол чоокка делегей политиказының чаңгыс-даа айтырыы шинтпирдеттинмес; ол дээрге Чер кырынга тайбының быжыг чөленгижи, улустар аразының харылзааларынга чогумчалыг, тайбың, демократтыг эргелериниң эң-не чайлышлыг чок камгалакчызы, империалистиг реакцияның оруунда кол мооңдактыр.

Ам-даа күштүг болгаш айыылдыг, ынчалза-даа хөгжүлдезиниң эң бедик чадазын эрте берген капитализминиң мөлчүкчу делегейи социализминиң аныяк, келир үеже үүткүлүүг делегейинге удур туруп турар. **Капитализминиң нинти кризизи ханылап турар.** Оон тергиделиниң кызыгаары чайлаш чок чыырлып, оон төөгү талазы-биле буурап дүжери улам-на тодаргай апар чыдар.

Амгы үениң капитализмги XX вектиң эгезинде болгаш харын-даа ортан үезинде турганындан дыка ылгалып турар. Монополияларның болгаш күрүненииң күжүн чаңгыс аай механизм кылдыр каттыштырган күрүне-монополистиг капитализминиң үезинде канчаар-даа аажок улгаткан будүрүкчү күштер биле капиталистиг будүрүлге харылзааларының аразында чөрүлээ улам-на чидигленип кел чыдар. Экономиканың иштики турүш чок чоруунуң күштелгени, оон өзүлдезиниң нинти темпилериниң оожумнанындан, ядырларның болгаш ёй-ёйүүн кризистериниң холужуушкуунундан база ханылаашкынындан илерел турар. Массалыг ажыл чок чорук, акша үнезиниң кудулаашкыны хоочу аарыг апарган, бюджет дефициттери болгаш күрүне өрелери канчаар-даа аажок улуг хемчээлде чедип турар.

Будүрүлгениң капиталистиг мөөнелиишкинниниң болгаш интернационализастаашкыныңың дорт түңнели — бүгү делегейде ажылчы чоннарны мөлчүп тургаш, канчаар-даа аажок хөй ажык-кончааны ап турар транснационал корпорациялардың күштелгени болур. Олар чугле хосталган күрүнелериин тускай догуннаашкының божаннадып турар эвес, харын-даа сайзыраңгай капиталистиг чурттарның национал эрге-ажыктарынче база шоглап турарлар.

Өскерилген байдалга таарыштыр алырын орилдашпышаан, монополистиг буржуазия үргүлүү овтүт хөделип турар. Капиталистиг күрүне бюджетти дамчыштыр национал орулганың-дыка хөй кезинии улуг капиталдың талазынче эде хуваап, эң чаа эртем-техниктиг чедиишкиннерии болунга баяан болдурарынче чүткүп турар. Мөлчүлгениң арга-хевирии улам-на нарын, улам-на кажар апарган. Ажылдакчыларның мергежилиинден, үгаан ажылындан болгаш иерә күжүнден улам-на хөй ажык-кончааны ап турар.

Делегей социализминиң өзүп турар салдарының хараазыбиле ажылчы чоннарның аңгы демисели капиталистерии чамдык дүжүп берииишкиннер кылырынче, күш-ажылдың байдалдарының, оон төлевириниң, социал хандырылганың чамдык эжиждиишкиннерии кылырынче үе-үелеп албадап турар. Ону кол түүлдү — капиталдың тергиндээшкиниң хевээр арттырар дээш шинаар кылып турар. Ынчалза-даа ындыг кажарлаашкыны күүлел ажыглаар хөделиишкиннер-биле, ажылчы чоннарның амыдыралының дениелиине монополияларның болгаш буржуаз күрүенииң дорт халлаашкыннары-биле улам-на холбаштырып турар апарган.

Капитализм үезиниде эртем-техниктиг революция аар социал уржуктарны болдурар. Будүрүлгелерден үндүр октаттырган милиион-миллиион ажылчы чон профессионал мергежилии оскынар, материалдыг түрегделге кирер ужурга таваржып; келир үеге кандыг-даа идегелии оскынуп турар. Аныктарының дыка хөй кезиии боттарының күжүн болгаш билиглерии ажыглаар чер тыппайн, боттарының байдалының баш муңгажыдан качыгдап турар. Массалыг ажыл чок чорук кандыг-даа экономиктиг байдал үезиниде хевээр артып турар, ол оон улам өзериниң боттуг перспективазы нинтилел системазының бир хевири болур капитализмге эң шыңгыы силгиишкиннерии таварыштырып болур.

Монополиялар экономиканың агран секторунда тергиндекии туруштарыы эзлеп алган. Хөй-хөй фермерлер будүрүлгеден үндүр кыстырып турар, ынчаарга фермазынга артар аргалыг болганнары эмии эрттир аар күш-ажыл болгаш тургелделер көрүп аргастанып турар. Фермер өг-бүлелериниң салым-хуузу рынокту чайгылыышкыннарындан болгаш монополияларның кара туразында **ажылаашкыннарындан** бүрүнү-биле хамааржып турар. Ылаңгыя колония болгаш чартык колония чораан чурттарда **тараачыннарның амыдыралы** онза аар-берге. Хоорайларның бичии болгаш ортумак будүрүлге эзлери улуг капиталга улам-на күштүү-биле мөлчүдүп, сан-хөө талазы-биле хамааржыр чоруктуң четкизиинде ораашкан.

Эң сайзыраңгай капиталистиг чурттарда безин чурттаар оран-сава чок, бижик билбес, медицина дузазы-биле хандыртынмаан ядыы-түренги кижилериниң саны хөй. Биче национал улустарны ылгай көөр чүдек-бүжар чорук хевээр артпышаан, херээжеиннериниң эргелери кызыгаарлаттыныр турар.

Политика талазы-биле империализминиң ылгалып турар чүүлү болза, реакцияны бүгү угланыышкыннарга күштелдирериниче чүткүл болур. Ажылчы чоннар кызымаккай демисел-биле чамдык демократтыг эргелерни чедип алган черлерде күрүне-монополистиг капитал ол эргелерже соксаал чок, чамдыкта кажарлап чажырган халдаашкыны кылып турар. Ол бодунга айыылдыг таварылгаларда политиктиг нүүл-кыжаныгны, истеп-сүрүүшкүнерии, күчүлелди, кезедир хемчеглерии чайгыыш чокка ажылган турар. Политиктиг **арениже неофашизм** улам-на идепкейлии-биле үнүп орар. Ажылчы чоннарны базарының аяа хевирлери күш четпес апарган черлерге империализм депшилгелиг күштерии шүүт-ла шериг күжү-биле базар дээш күүлелекчи ёзу-чурумнарны тургузуп, деткип турар. Ажылчы чоннарның интернационалчы эп-сеткил каттыштырылгазын кошкадырып орилдашпышаан, империализм национал эгоизмни, шовинизмни болгаш расизмни, өске улустарның эргелерии болгаш эрге-ажыктарын, оларның национал культура-төөгүлүг салгалын көөр хөөн чок чорукту кыпсып, өөскүдүп турар.

Амгы капитализминиң гуманизмге удур идеологиязы кижиларииң үгаан-бодал байлаанга улам улуг хорааны чедирип турар. Бодун хараар чорукка, күүлүзээшкиниге болгаш кара туразында үүлгедип болур чорукка чүдүүрү, калчаалыг антикоммунизм, культураны ажык-кончаа алырының үндезини кылдыр ажыглаары үгаан-бодал хереглелдериниң чегей чорууп нептередиринге, нинтилелдиң мораль талазы-биле буурап дорайтаарынга чедирер. Империализм капиталистиг нинтилелди шыва алган массалыг кем-керек үүлгедиишкинии, терроризмни тывылдырган. Тергиидекчи аңгының эрге-ажыктарынга дүүштүр кижилериң үгаан-медерелии төөредип турар массалыг информацияның буржуаз чепсектериниң ролю улам-на хоралыг апар чыдар.

Капиталистиг системаның иштинде чурттарның хөгжүлдезиниң ден-дески эвес чоруу ханылап турар. Империалистиг чурттарның аразында алдаииажылганың АКШ, Барыын Европа, Япония деп үш кол төөү тургустунган. Оларның аразында саарылга рыноктары, капитал салыр черлер, чиг эттиң үндезиннери дээш, эртем-техниктиг депшилгениң эң шинтпирлиг талаларынга тергиидээри дээш алдаииажыг, демисел күштелип турар. Алдаииажырының чаа экономиктиг болгаш политиктиг төптери, хамыктың мурнуида Оожум океан бассейнииде болгаш Латин Америкада тургустунуп турар. Буржуаз күрүнелер аразында чөрүлдээлер чидигленип турарл. АКШ-тың монополияларының империжи ёзу-биле боттогдунуушкуну болгаш аажык-кончаа хараан политиказы, чүгле болуи бодаар чоруу-биле, өскелериин, харын-даа оониле эвилел күрүнелериин эрге-ажыктарын болгаш айыыл чок чоруун үрээриигe оларның белеии делегейде өзүп турар килениээшкиниң болгаш дүвүрээшкиниң болдуруп турар.

Капиталдың индустриалдыг чурттары-биле хосталган күрүнелериң хөй кезиинии аразында канчаар-даа аажок улуг болгаш улам хаиылап бар чыдар ылгал дээш, чер кырынга аш-чуттуң, ядыы-түренги чоруктуң, халдавырлыг аарыгларының делгем девискээрлериниң хевээр артканы дээш империализм харыысалганы хүлээр ужурлуг.

Төөгүлүг хөгжүлдениң чорудуу империализмниң туруштарын күштүү-биле кошкаткан тудум-на, оон эң-не реаксылыг күштериниң политиказы улустарның эрге-ажыктарынга улам-на удурланышкак апар чыдар. Империализм нинтилел депшилгезиигe кадыг-дошкуну-биле удурланып, төөгүиүң шимчээшкиниң доктаадыр, социализминиң туруштарын кошкадыр, бүгү делегейге социал өжээнии негеп алыр дээш орилдажыышкынарны кылып турар. Империалистиг улуг күрүнелер боттарының экономиктиг, политиктиг болгаш идеологтуг стратегиязын дүүштүреринче үүткүп, социализмге удур, бүгү-ле революстуг, хосталгалыг шимчээшкиннерге удур нинти фронтуиу тургузарын орилдажып турар.

Империализм амгы делегейниң херек кырында политиктиг байдалдары-биле чөпшээрежирии күзевейи турар. Ол тускай хамаарышпас улустарның күзел-соруун херекке албайн, оларның хөгжүүр оруун боттары шилип алыр эргелерии казыырынче үүткүп, оларның айыыл чок чоруунга кыжаныи турар. Делегейниң аиры-аиры районнарыиға чөрүлдээлериниң тыптып келириниң кол чылдагааны ында.

Делегей реакциязының шивээзи—АКШ-тың империализми. Дайын кыжаныышкыны хамыктың мурнуида чогум-на оон үүиүп турар. Делегейге тергиидээшкиниң чедип алырынче үүткүвүшаан, ол будун-будун диптерии бодунуң «амыдыралчы эрге-ажыктарының» зоналары кылдыр кара туразында чарлап турар. АКШ-тың чорудуп турары гегемонизминии, албаташкыныи, өске күрүнелерге ден эвес эргелиг харылзааларны сыгазарыныи, улустарга удур шаажылакчы ёзу-чурумнарны деткириини, АКШ-ка таарышпас чурттарны кызыпкыырының политиказы күрүнелер аразының экономиктиг болгаш политиктиг харылзааларын сандаралып, оларның чогумчалыг хөгжүлдезиниге шаптыктап турар.

Вьетнамга удур ханныг дайын, Кубаны хөй-хөй чылдарда бүзээлээни, палестин улустуң хоолгу ёзугаар эргелерии үрел-турары, Ливанда интервенция, камгалал чок Гренаданы чепсек күжү-биле эжелеп алганы. Никарагуага удур агрессии хөделиишкиннер — империализминиң төөгүзүиге эң-не чүдек-бүжар арыынары боон кезээде артар сан-түң чок араатанзыг үүлгедиишкиннериниң чугле чамдыктары-дыр.

Улустарының мурнуида империализминиң эң-не кеминг үүлгедии — ядролуг болгаш өске-даа боо-чепсекти кажан-даа туруп көрбээн хемчээлдиг кылдыр эидере будүрерии өөскүткеии. Ол чүүл монополияларга кедергей улуг ажык-кончааны берип турар. Кажан-даа аажок хөй шериг чарыгдалдары ажылчы чоннарның эгиннериигe аар чүүк боон онаажып турар. Боо-чепсек будүрүп турар монополиялар, генералитет, күрүне бюрократиязы, идеологтуг аппарат, милитаризастаттынган эртем, шериг-үлетпүр комплекизи кылдыр каттышкаш, авантюризминиң болгаш агрессиянын политиказының эң-не бердинген боттандырыкчылары болгаш организакчылары апарган. Өлүм фабрикантыларының болгаш империалистиг күрүне эрге-чагыргазының эң-не бак-ёралыг эвилели — ол дээрге эң дерзии реакцияның чөлеңгижи, дайын айыылының доктаамал болгаш улам-на улгадып турар үидезиии, капиталистиг системаның политика болгаш социал-мөзүү-шынар талазы-биле кеди чогуиуң бүзүреллиг бадыткалы-дыр.

Амгы үениң капитализминиң кандыг-даа «чаартылгалары» болгаш кажарлаашкыиары оон хөгжүлдезииниң дүрүмнерии өскертпейн турар болгаш өскертип шыдавас, күш-ажыл биле капиталдың аразында, монополиялар биле нинтилелдиң аразында эптеш чок чидиг чөрүлдээни үзүткап шыдавас, бүгү чүвеии хаара алган кризистиң байдалындан төөгү талазы-биле буураары чайлаш чок апарган капиталистиг системаны үштүп шыдавас. Хөгжүлдениң диалектиказы кандыгыл дээрге бодуиуң туруштарын быжыглаар сорулга-биле капитализминиң ажылап турар аргалары оон бүгү-ле ханы чөрүлдээлериниң чидигленириигe чайлаш чок чедирер. Империализм дээрге маңгысталчак, ирип база өлүп бар чыдар капитализм-дир, социалистиг революцияның будүүзү-дүр.

Амгы эпоханың кол революстуг аңгызы ажылчын аңгы болуп келген болгаш бооп артар-даа. Ол дээрге, капитал делегейинде мөлчүкчу тургузугну дүжүр октаары болгаш чаа нинтилелди тургузары дээш демисежин турар кол күш-түр.

Нинтилелге ажылчын аңгының ролюнуң бедииринии дугайында марксичи-ленинчи өөредиглиң амыдырал бадыткап турар. Будүрүлгеге эртемни ажыглаарының **калбарып турары** оон хүрээлеиин бедик мергежилдиг күш-ажылдың ажылдакчылары-биле немей өстүрүп турар. Аңгы тулчуушкуннарының үезиниде ажылчын аңгы сырый каттыжып, бодуиуң политиктиг партияларын, профэвилелдерии болгаш өске-даа организацияларын тургузуп, капитализмге удур экономиктиг, политиктиг болгаш идеологтуг демиселди чорудуп турар. Ол демиселдиң хемчээли калбарып, хевирлери яизы-бүрү боон база утка-шынары байлакшып турар. Пролетариаттың үидезиии эрге-ажыктары ажылчын шимчээшкиниииң чаңгыс эвии, оон бүгү отрядтарының демиег хөделиишкиннерии чедип алырын улам-на эргежок чугула болдуруп турар.

Азияның, Африканың, Латин Американың чурттарында аныяк болгаш дүрген өзүп турар ажылчын аңгының мурнуида белеи эвес сорулгалар туруп турар. Аиаа даштыкы капитал-даа, чурт иштииң мөлчүкчүлери-даа удур туруп турар. Демиселге оон политиктиг дадыгып быжыгыышкыны болгаш организастыг чоруу бедип турар.

Ажылчын шимчээшкиниииң, делегейииң революстуг чорудулгазының бүгү күштериниң авангарды — делегейиин коммунистиг шимчээшкини. Коммунистер ажылчын аңгының эң чоок болгаш келир үедеги эмис сорулгалары дээш, бүгү ажылчы чонның эрге-ажыктары дээш, социал деишилге, улустарның, национал хосталгазы, чепсегленишкиниң дүжүреги болгаш тайбың дээш демисежин турар коммунистиг шимчээшкин амгы үениң идейлиг болгаш политиктиг эң-не салдарлыг күжү бооп хөделип турар.

Ажылчын аңгының революстуг партиялары нинтилел хөгжүлдезиниң эртем теориязы — марксизм-ленинизмни удурултага болдуруп, аңгы талазы-биле принципиалдыг политиканы чорудуп турар. Оларның ылгалып турар чүүлдери болза, капитализмни социализминиң солуурунуң төөгүге чайлаш чогунга быжыг бүзүрели, кандыг-даа — тайбың азы тайбың эвес-даа — хевирлер-биле болур болза, социалистиг революстиың объективтиг дүрүмнерин тода билири, социализм дээш демиселдиң нинти принциптерии чүрт бүрүзүнүң боттуг байдалдарынга таарыштыр ажыглап билири болур.

Революстуг партияларның күжү чүдел дээрге, олар ажылчы чонның эргелерии болгаш амыдырал-биле холбашкан күзел-чүткүүлдерии турушту камгалап, буржуаз нинтилелдиң кризистиг байдалдан үнериниң оруктарын айтып, мөлчүкчү тургузугну солуур арганы херек кырында шилип ап, амгы үениң үидезин айтырыларынга социал чаартылгаларге бүзүрел сиииккен харыыларны берип турарында. Олар — боттарының чурттарының национал эрге-ажыктарының ёзулуг илередикчилери болгаш эң-не туруштуг камгалакчылары.

Империализминиң политика-идеологтуг аппарады коммунистерии кызагдаарын болгаш истеп сүрерии, антикоммунистиг ажык пропагандаиы ажылчын шимчээшкиниин иштинде аигы политиказынга болгаш интернационалчы эп-сеткил каттыжылгазынга удур, буржуазия-биле социал эптежишкиии болгаш кады хөделиишкии дээш туржуп турар элементилерии деткиири-биле холбавышаан, улам-на кара сагыштыбиле хөделип турар-даа болза, коммунистиг партияларның аңгы талазы-биле угланыышкыының чайгылыш чогу оларның ат-алдарын көдүрүп турар. Нинтилел хөгжүлдезиниде ханы дазылдарлыг, улус массаларының эң чугула эрге-ажыктарын илередип турар шимчээшкинии коммунистер төлээлер турар боорга, оларже монополистиг буржуазия, реаксылыг күштер эң-не дерзииэи-биле халдап турар.

Бистиң үениң онзагай чүүлү — **социалистиг эвес делегейде массалыг демократтыг шимчээшкиннериң көдүрлүүшкүиү болур.** Капиталистиг чурттарда монополиялар биле чонның аажок улуг кезиинии аразында эптеш чок чөрүлдээ улам ханылап турар. Монополияларның күүлелиигe, башкарыкчы аигыларның реаксылыг политиказынга удур демиселче интеллигенция, албан-хаакчылар, фермерлер, хоорайның үүрмек буржуазиязы, биче национал улустарның төлээлекчилери, херээжеиннер организациялары, аныяктар болгаш студентилер улам идепкейлии-биле кирип турар апарган. Нинтилелди милитаризастаарын, агрессиянын болгаш дайынның политиказын соксадырын, өөк-язы болгаш национал ылгал дорамчылаарын, херээжеиннериң эргелерии кызагдаарын, аныяк салгалдың байдалын дорайтадырын, хээличи-самчыгдакчы чорукту, бойдус курлавырларын болгаш чер-девискээриин байлактарын монополиялардың дээрбечи ёзу-биле ажыглаарын болдурбазын аигы-аигы политиктиг угланыышкынныг кижилер негеп турар. Ол шимчээшкиннер херек кырында империализмнии реаксылыг болүктериниң политиказынга удур угланган, тайбың болгаш социал деишилге дээш демиселдиң нинти агымынга каттыжып турар.

Колониалдыг дарлалды дүжүр октаан улустарның болгаш чурттарының боттарының хамаарышпас чоруун быжыглаары дээш, социал деишилге дээш антиимпериалистиг демисели делегейде революсчу чорудулганың тудуш кезээ болур. Делегейде күштериин деңзигүүрүнге боттуг салдарны чедиргеи национал-хосталгалыг революцияларның болгаш шимчээшкиннериниң төөгүлүг чаалап алыышкыны болза империализминиң колониалдыг системазының буурап дүшкеии, оон-бузундуларынга тускай догуиаан он-он күрүнелериин тыптып келгеии болур.

Хамаарышпас чоруктуң чылдарында оларның хөй кезии ажыл-агый болгаш культура тургузуушкуиунга, национал күрүнелерии быжыглаарынга көскү чедиишкиннерии чедип алган. Делегей ареназында боттарының эргелери дээш ол чурттарның демиселиниң коллективтиг хевирлерии тывылган. Ынчалза-даа оларның политиктиг хамаарышпас чоруун быжыглаарынче, экономиктиг болгаш социал чаартылгаларже оруун эртken үеде колония болгаш чартык колония чораанының үржуктары, империализминиң хөделиишкиннерии дыка назрыыдадып турар дээрзин дуржулга көргүскеи.

Неоколониализминиң политиказын чорутпушаан, империализм аныяк күрүнелериин чаалап алган тускай догуиаашкының хоозуи болдурарын, оларны контрольдаарын уламчылаарын болгаш харын-даа күштелдирерии орилдажып турар. Ол оларны милитаризчи орукче хаара тударын, бодуиуң агрессчи бүгү-нинти стратегиязын эгелээр девискээр кылдыр ажыглаарын орилдажып турар. Ол сорулгаларын чедип алыр дээш империалистер шериг ыйыдыышкыныиың болгаш экономиктиг албадаашкыиның аргалары ажыглап, иштики реакцияны деткип турар. Күрүнезиниң хамаарышпас чоруун шагда-ла чаалап алган, чижээ, Латин Американың күрүнелери ышкаш чурттар бени АКШ-тың болгаш империалистиг өске-даа чурттарның монополияларының күүлелиигe удур күжениишкиниг демиселди чорудар ужурга таваржып турар.

Хосталган чурттарның делегейиин капиталистиг ажылагыйындан экономика болгаш технология талазы-биле хамаарылгалыын, деи эвес эргелиг байдалын ажыглаап, империализм оларны хайыра чок мөлчүп, ол күрүнелериин экономиказын хоозурадып турар хөй миллиард кончааны ап турар. Үлетпүр талазы-биле сайзыраңгай капиталистиг күрүнелерге Азия, Африка болгаш Латин Америка чурттарының ажоок улуг өрези оларны империализминиң, хамыктың мурнуида америк империализминии, мөлчүүрүнүн чугула оруктарының бирээзии апарган. Оон-биле чергелештир үптээшкиниин болгаш дээрбедээшкиниин политиказынга ол чурттарның улустарының удурланыышкыны база өзүп турар. Олар неоколониализмге, боттарының иштики херектеринче холгаарлаашкыннарга удур, өөк-язы ылгаар чорукка болгаш апартендке удур туруштуг болгаш чөптүг демиселди уламчылап турар. Ол удурланыышкыи улустарның хосталга, тайбың болгаш социал деишилге дээш антиимпериалисчи нинти демиселиинге боттуу-биле холбажып турар.

Хосталган элээи хөй чурттарның шилип алганы хөгжүлдениң капиталистиг эвес оруу, **социалистиг угланыышкынның оруу,** нинтилел деишилгезиигe делгем перспективаларыы ажыдып турар. Оларның дуржулгазы амгы үеде, делегейде күштериин деңзигүүрүү мыидыг турда, мурнуида кулландырып-чораан улустарның капитализмни хүлээп албайн, боттарының келир үезии мөлчүкчүлер чокка, ажылчы чоннарның эргеажыктарынга дүүштүр тургузар аргалары калбарган дээрзии бадыткап турар. Ол дээрге — төөгүлүг улуг ужур-дузалыг болуушкун-дур.

Иштики болгаш даштыкы реакцияның удурланыышкыннарын ажып эртпишаан, революсчу-демократтыг башкарыкчы партиялар империалистиг моиополияларын, аймак ызыгуурганнарының, феодалдарның болгаш реаксылыг буржуазияның тергииделин үзүткарынче, экономикага күрүне секторуи бижыглаарынче, көдээге кооперация шимчээшкиниин деткиринче, экономиктиг болгаш политиктиг амыдыралга күш-ажылчы массаларын ролюи бедидерииче утланыышкыины чорудуп турар. Ол чурттар боттарының хамаарышпас чоруун империалистериин ыйыдыышкыныидан камгалавышаан, социалистиг күрүнелер-биле кады ажылдажылганы калбартып турар. Оларның шилип алган оруу улус массаларының ёзулуг эрге-ажыктарына болгаш күзел-чүткүлдеринге дүгжүп, оларның чөптүг нинтилел тургузуунче чүткүлүн илередип, төөгүлүг хөгжүлдениң делгем кол угланыышкыны-биле дүгжүп турар.

Амгы үеде кижи төрелгетениин мурнуида турар эң чидиг айтырыг—ол дээрге дайыиның болгаш тайбыиның айтырыы. Империализм — хөй он-он миллион кижилерии амы-тыныидан чарган делегейниң ийи дайыиларының өөскүдүкчүзү. Ол делегейиің үшкү дайыиы өөскүдериинге белгем перспективаларыы ажыдып турар. Кижиниң шылгарангай үгаанының чедиишкиииерии империализм эң-не коргунчуг үрегдекчи күштүг чепсекти кылып будүрерииге ажыглап турар. Будүи улустарның салымхуузун хайыралаазыига белеи империалисчи бөлүктериің политиказы ындыг чепсек ажыглаттыныи болурунуң айыылыы күштелдирип турар. Кедизииде барып ол чоруктан бүтүнии дайын үскүлежишкиии өөскүүрүүнүң айыылы диргелип болур, оон түңнелиидe тиилекчилер-даа, тиилеттиргеннер-даа турбас, делегейиин хөгжүлде-сайзыралы үзүткаттыныи болур.

Эртем-техниктиг революцияның үре-түңнелдери кандыг сорулгаларга ажыглаттына берип болурул деп айтырыг амгы үеиин социал-политиктиг демиселиидe эң кол айтырыгларының бирээзии апарган. Чер кырынга эң чаагай чуртталганы хандырар, нинтилелдиң чечектелиишкиниге, кижиниң сайзыралынга материалдыг байдалдарны тургузар арганы бистиң үеиин эртеми болгаш техниказы берип турар. Олар, кижиниң үгаан-бодалыиың болгаш холуиуң ол чаалалгалары — аигы талазы-биле хуузун бодаар чорукту таилымы-биле, капиталистиг делегейде чагырга туткан тергиидекчи бөлүктерии байдары-биле — кижиниң бодунга удур болу берген. XXI чүс чылдың эргииниге кижи төрелгеген шак ындыг эң-не кыпсычыг чөрүлдээлерлиг чедип келген.

Тайбыига айыылды эртем болгаш техника боттары диргелдирбейи турар. Оиу империализм болгаш оон политиказы — амгы үеиин эң реаксылыг милитаристчи, агрессчи күштериин политиказы диргелдирип турар. Чүгле ол күштериң доза шаап тургаш, ол айыылды чайладып болур.

Чидиг чөрүлдээлер эидерилген делегейдe диргелген айыыл-халаптың мурнунга кара чаңгыс сарыылдыг, кара чаңгыс хүлээп алдынар арга — **янзы-бүрү нинтилел тургузуглуг күрүнелериин тайбың кожа-хелбээ догуннаашкыны болур.** Ол дээрге анаа-ла дайын чок турары эвес-тир. Ол дээрге делегейге шериг күжү эвес, а кожа-хелбээ тайбың чурттаары болгаш кады ажылдажылга тергиидээри, эртемиин болгаш техниканың чедиишкиннерии, культураның үиелиг чүүлдерии бүгү улустарга ажыктыг кылдыр калбаа-биле солчур улустар аразыиың шак ындыг ёзу-чурумун тургузары болур. Энмежок хөй курлавырларыы дайын хереглелдериигe чарыгдаарын соксадыры күш-ажылдың үре-түңнелдерии, чүгле тургузуушкуиуи сорулгаларына ажыглаар арганы бээр ийик. Тускай хамаарышпас хөгжүлдениң оруунче кирген күрүнелер даштыкы холгаарлаашкыннардан камгалаттынган тургаи болза, оларның нинтилел болгаш социал-политиктиг күштериин үүткүлүиүң оруу-биле шимчээшкини чиигээр ийик. Делегейге бүгү-нинти айтырыгларны бүгү күрүнелериің коллективтиг күжениишкиннери-биле шинтпирлээриигe база таарымчалыг аргалар ажыттынар ийик. Тайбың кожа-хелбээ догуннаашкын бүгү чурттарның, бүгү улустарның эрге-ажыктарынга дүгжүп турар.

Кижи төрелгетениин кырында диргелген айыыл кажан-даа мындыг сүртениг турбаан. Оон-биле кады тайбынны камгалаарының болгаш быжыглаарының аргалары кажан-даа мындыг боттуг турбаан. Боттарының күжениишкиннерии каттыштырган, улустар ядролуг узүткаашкының айыылын чайладып шыдаар болгаш чайладыр-даа ужурлуг.

Тайбыиың күштериин өзүп турар күүзү империализминиң агрессчи политиказынга удур туруп турар. Ол дээрге — социалистиг күрүнелериин идепкейлиг, чайгылыш чок тайбынга ынак политиказы, оларның быжыгып орар экономиктиг болгаш камгалал күүзү-дүр. Ол дээрге — тайбыиы камгалаарынга, боо-чепсекти эидере будүрерии соксадырыга бүрүи соиуургалдыг Азияның, Африканың болгаш Латин Американың күрүнелериниң дыка хөй нуруузуиуң политиказы-дыр. Ол дээрге — бүгү диптерде калбак улус массаларының дайыига удур шимчээшкиннери, нинтилел амыдыралының узун хуусаалыг болгаш салдарлыг фактору апарган шимчээшкиннери-дир. Күштериің боттуг деңзигүүрүн угаан-сарыылдыг өөреиил көөр чорук боо-чепсекти эидере будүрерии уламчылаарының болгаш калбартырының айыылдыын капиталистиг күрүнелериің дыка хөй политиктиг ажылдакчыларының база медереп билириигe чедирип турар.

Империализминиң агрессчи бөлүктериниң политиказының тайбынга кыжаныышкыны чеже-даа улуг болза, **делегей дайыны ыяап-ла чайлаш чок эвес** дээрзии СЭКП барымдаалап турар. **Дайыиы болдурбайн, кижи төрелгетении халаптан камгалап болур. Ол дээрге — социализминиң, бистиң бембүрээзивисте бүгү деишилгелиг, тайбынга ынак күштериің төөгүлүг херээ болур.**

Делегей хөгжүлдезиниң бүгү чорудулгазы амгы эпоханың, иинти байдалының болгаш кол утказының марксичи-ленинчи анализии бадыткап турар. **Ол дээрге — капитализмден социализмче болгаш коммунизмче шилчилгеиин, делегейиниң социал-политиктиг ийи системазының төөгүлүг маргылдаазының эпохазы, социалистиг болгаш национал-хосталгалыг революцияларның, колониализминиң бууражыкыныың эпохазы, нинтилел хөгжүлдезиниң кол шимчедикчи күштериниң — делегей социализминиң, ажылчын болгаш коммунистиг шимчээшкиниин, хосталган күрүнелериин улустарыиың, массалыг демократтыг шимчээшкиннериин — империализмге, оон агрессчи болгаш дарлакчы политиказынга удур, тайбың, демократия болгаш социал деишилге дээш демиселлиин эпохазы-дыр.**

Ол күштериің доктаамал өзүлдези болгаш демнежилгези — улустарның тайбың, хостуг болгаш аас-кежиктиг чуртталгага идегелиниң амыдыралга боттанырыиың барымдаазыдыр. Чеже-даа ден-дески эвес, нарын болгаш чөрүлдээлиг-даа болза, кижи төрелгетениің социализмче болгаш коммунизмче шимчээшкиии тиилеттирбес.

ИЙИГИ КЕЗЭЭ

СОЦИАЛИЗМНИ САЙЗЫРАҢГАЙЖЫДАР БОЛГАШ КОММУНИЗМЧЕ ЧООРТУ ШИЛЧИИР ТАЛАЗЫ-БИЛЕ СЭКП-НИҢ СОРУЛГАЛАРЫ

I. ССРЭ-ниң коммунистиг перспективазы болгаш социал-экономиктиг хөгжүлдени дүргедедириниң эргежок чугулазы

СЭКП-ниң эчис сорулгазы — бистиң чуртувуска коммунизмни тургузары. Социализм болгаш коммунизм чаңгыс аай коммунистиг формацияның дараалалшкак ийи фазазы болур. Оларның аразында оиза кызыгаар чок: социализмни хөгжүдери, оон аргаларын болгаш артык күштүүи улам долу ажыдары база ажыглаары, оон боттуг шынары болур иинти коммунистиг эгелерии бижыглаары дээрге-ле, иинтилелдиң коммунизмче ёзулуг шимчээшкини ол болур.

Коммунизм — ол дээрге будүрүлгениң чепсек-херекселдеринге бүгү чонның чаңгыс аай өөрүлүг, иинтилелдиң бүгү кежигүннери бүрүи социал деи эргелиг, кижилерниң бүгү талалыг сайзыраары-биле кады доктаамал хөгжүп турар эртемге болгаш техникага үидезилээи будүрүкчү күштер база өзүп келир, иинтилел байлааның бүгү үнер дөстери өргүнүбиле элбекшиир, «Кижи бүрүзүнден — шылаар шаа-биле, кижи бүрүзүнге — хереглээр шаа-биле» деп өндүр улуг принцип боттаныи кээр аңгы чок иинтилел тургузуу-дур. Коммунизм — ол дээрге иинтиниң бот-эргелери догуннап тургустунар, иинтилелдиң чаагай чоруунга бараалгатқан күш-ажыл бүгү кижилерге бирги амыдыралчы хереглел, медереп

(Уланчызы 5-ки арында).

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ПРОГРАММАЗЫ

билген эргежок чугула чүүл апаар, кижи бүрүзүнүң аргамергежили улуска эң-не ажыктыг кылдыр ажыглаттынар, хостуг болгаш медерелдиг ажыл-ишчилерниң бедик организастыг ниитилели-дир.

Коммунизмниң материал-техниктиг баазазы ниитилелдиң болгаш кижиниң чөптүг хереглелдерни бүрүн хандырар аргаларны ажыдып турар бүдүрүкчү күштерни тургузарын баш удур көрүп турар. Коммунизм үезинде бүгү бүдүрүлге ажыл-чорудулгазы улуг ажыктыг техниктиг дериг-хереклерни болгаш технологияларны ажыглаарынга үндезилеттинип тургустунар, кижи биле бойдустуң аразында чогумчалыг харылзаазы хандыртынар.

Күш-ажылдың болгаш бүдүрүлгениң шуут ниити байдалдыы коммунистиг тургузугунуң дээди чадазынга бүрүнү-биле быжыгар. Күш-ажылдың эрги хуваалдазының артынчыларын болгаш ооң-биле холбашкан боттуг социал ылгалдарны бүрүнү-биле ажып эрткенинiң түнелинде, социал чангыс аай ниитилелдi тургузары доостур.

Коммунизм чонуң социалистиг бот-эргелел системазының, социалистиг демократияның ниитилелди организастаарының дээди хевиринче—коммунистиг хөй-ниити бот-эргелелинче шилээзин ол болур. Социал-экономиктиг болгаш идеологтуг эргежок чугула эге үндезиннери чедишкен, бүгү хамаатылар эргелеп башкарылгаже хаара туттунган тудум, чурттар аразында чогуур таарымчалыг байдалдар бар турда, В. И. Ленинниң айытканын ёзугаар, социалистиг күрүне «күрүнелиг байдалдан күрүне чок байдалче» улам-на шилчириниң хевири боон бар чыдар. Күрүне органнарының ажыл-чорудулгазы политиктиг, эвес шинчиже шилчип, күрүненiң тускай политиктиг тургузуг болуп турар херээ чоорту чок апаар.

Амыдыралдың коммунистиг хевириниң чарылбас кезээ — ниитилел кежигүнериниң медерелинии, хөй-ниитични идепкейниiң, сагылга-чурумунуң болгаш хууда чурумуиуң бедик деннелдии болур, ынчан коммунистиг ниити чурттарланың бүгү-ниити чангыс аай дүрүмнерин сагыыры кижи бүрүзүнүң иштики негелдези болгаш чаңчылы апаар.

Коммунизм—кижи бүрүзүнүң хостуг хөгжүлдези бүгү кижилерниң хостуг хөгжүлдезиниң негелдези болур ниитилел тургузуу-дур.

СЭКП долу коммунизмниң бүгү шынарларын шуптузун баш удур тодарадыр соруглаиы салбайн турар. Коммунизмче бурунгаарлаашкыннын, коммунистиг тургузуушкунуң дүржулгазының мөөнеттингенiнiң хире-чергези-биле чаа ниитилелдиң дээди чадазының дугайында эртем талазы-биле бодалдар байыыр болгаш тодараар апаар.

Социализмниң коммунизмче шилчилгези ниитилел хөгжүлдезиниң барымдаалавайн барын болбас боттуг дүрүмнерын-биле тодараттынар. Ниитилелдиң материалдыг болгаш утаан-бодал чедишкинериниң деннелин барымдаалавайн, элекке бурунгаар халыыр, коммунистиг принциптерни ажыглалга киирер дээр кандыг-даа ораллажыышкыннар чедимче чок болур, экономиктиг-даа, политиктиг-даа когаралдарга таварыштырар дээрзин дуржулга көргүзүп турар.

Ооң-биле чергелештир үези келген чаартылгаларны кылырын, чаа соруглаарны шиитпирлээрни оожумнадын болбас деп СЭКП санал турар. 70 чылдарда болгаш 80 чылдарның эгезинде чурттуң хөгжүлдезинге чедип алдынган болгаш маргыш чок чедишкиннер-биле чергелештир чамдык таарымча чок чүүлдер болгаш бергелер турганын партия барымдаалап турар. Олар колдуунда экономиктиг байдалдың өскерлиишкиннерин, амыдыралдың бүгү адырларынга ханы чаартылгаларның эргежок чугулазын чогуур үезинде болгаш ылаптыг үнелевээни-биле, оларны боттандырар талазыбиле чогуур чүткүлдү салбааны-биле холбашкан. Ол чорук социалистиг тургузугнуң бар аргаларын болгаш артык күштүүн улам долу ажыглаарынга шаптыкган; бурунгаар шимчээшкинни саададып турган.

Амгы иштики болгаш делегей бәйдалдарының үезинде совет ниитилелдиң бүгүтаалыг депшилгези, ооң коммунизмче бурунгаар шимчээшкини **чурттуң социал-экономиктиг хөгжүлдезин дүргедедириниң** аргазы-биле хандыртынып болур болгаш хандыртынар ужурлуг деп СЭКП санап турар. Ол дээрге — совет ниитилелдиң амыдыралының бүгү талааларын шынар талазы-биле эде тургузарыиче: ооң материал-техниктиг баазазын эртем-техниктиг революцияның чедишкиннериниг даянып үндезини-биле чаартырыиче; ниитилел харылзааларын, бирги ээлчегде, экономиктиг харылзааларны сайзырангайжылдарыиче; күш-ажылдың алыс шынарында база байдалында, кижилерниң амыдыралының материалдыг болгаш угаан-бодал негелдериндe ханы өскерилгелерже; политиктиг, хөй-ниити болгаш идеологтуг институттарның бүгү системазын идепкейжидериниче угланган партияның стратегтиг угланыышкыны-дыр.

Салдынган соруглаарны чедишкиннiг шиитпирлээрни партия **кижи факторунуң ужур-дузазын бедидери-биле** холбаштырып турар. Амыдыралдың бүгү талааларынга массаларның чогаадыкчы ажыл-чорудулгазын хөгжүдериниң чаа оруктарын тыппайн тургаш, социалистиг ниитилел үре-түнелдиг хөгжүп шыдавас. Төөгүлүг эчис соруглаар улуг хемчээлдиг болган тудум, оларны чедип алырынга миллионнарның ээ ёзу-биле сонуургалдыг, харыысалгалыг, медереддиг болгаш идепкейлиг киржилгези улам-на чугула болур.

Социал-экономиктиг хөгжүлдени дүргедедириниге үндезилеп, совет ниитилел чаа-чаа бедиктерже үнер ужурлуг, ол дээрге: **экономика талазы-биле** — улус ажыл-агыйын ёзулуг чаа эртем-техниктиг болгаш организас-экономиктиг деннелче көдүрери, оның интенсивтиг хөгжүлдениң оруунче шилчидери; ниитиниң күш-ажылының бүдүрүкчүлүүн, продукцияның шынарын болгаш бүдүрүлгениң ажыктыын делегей негелдерининң дээди деннелинге чедирери; чурттуң чангыс аай улус ажыл-агый комплекизининң таарымчалыг тургузуун болгаш балансылаттынганын хандырары; күш-ажылды болгаш бүдүрүлгени ниитилештирииниң деннелии дыка бедидери; колхоз-кооператив өнчү-хереңгизин бүгү улустуң өнчү-хереңгизинге чоокшулаштырып, оларны шаа барып каттыштырары;

социал талазы-биле — күш-ажылын барымдаалаар хуваалдаиың социалистиг принцивин чайгылыш чок боттандырып тура, чонуң чаагай чоруунуң шынар талазы-биле чаа деннелин хандырары; ниитилелдиң колдуунда ангы чок структуразың тургузары, хоорай биле көдээниң аразында боттуг социал-экономиктиг болгаш культура-амыдырал ылгалдарын чидирери; бүдүрүлгеге күш болгаш утаан ажылын улам-на шуут чоокшуладып каттыштырары; совет улусту социал болгаш интернационалчы ниитилежилге кылдыр улам сырый каттыштырары; массаларның чогаадыкчы энергиязының болгаш үгелээшкинiнiң бедик деннелдиг болуру;

политика талазы-биле — күрүне болгаш хөй-ниити ажылхереглерни эргелеп башкарырынга хамаатыларны улам долу хаара тударынга сонгулда системазын сайзырангайжыдарынга, улусчу эрге-чагырганың сонгулдалыг органнарының ажыл-чорудулгазын экижидерииге, профэвилелдерниң, комсомолдуң, ажылчы чонниң еске-даа массалыг организацияларының ролюн бедидерииче төлээлелгелиг болгаш дорт демократияның бүгү хевирлерин улам ажыктыг ажыглаарынга үндезилеп чонниң социалистиг бот-башкарылгазын калбартыры;

утаан-бодал амыдыралының талазы-биле — совет кижилерниң мелереллиге социалистиг идеологияны улам силрери, социализмниң моральдыг принциптери, коллективизмниң болгаш эң хуу дузалажылганыг ёзугуун бүрүн бадыткаары, чонуң эң калбак массаларын эртемниң чедиишкиннериниге, культураның үнелиг үүлдериниче хаара тудары, бүгү талабиле сайзырангай кижиниң кижизидери болур.

Ол чаартылгаларның түнели болза, амыдыралдың бүгү талааларынга чаа тургузугуиуң кайгамчык улуг артык күштүүн долузу-биле көргүзүп турар совет ниитилелдиң шынар талазы-биле чаа байдалы болур. Ынчангаш коммунизмниң дээди чадазынче оруккa төөгүлүг бурунгаар базым кылдынар. Партия коммунистиг перспектива-биле бодуиуң политиказын, экономиктиг болгаш социал стратегизын, организакчы болгаш идеологтуг ажылдың соруглаарын доктаамал дүүштүрүп турар.

II. Партияның экономиктиг стратегиязы

Чурттуң социал-экономиктиг хөгжүлдезин дүргедедирибиле партияның салган соруглазы хамыктың мурнунда кижиниң ажыл-чорудулгазының кол адырынга—экономикага ханы өскерилгелерни негеп турар. Бүдүрүлгени интенсификастаарынга улуг эргилдени боттандырар, бүдүрүлге бүрүзүи, адыр бүрүзүи экономиктиг өзүлдени, шынар факторларыи долузу-биле болгаш бирги ээлчегде ажыглаарынче чаа ёзу-биле угландырар апаар. Бүгү тала-биле хөгжээн бүдүрүкчү күштерлиг болгаш бүдүрүлге харылзаалардыг, эки аайлаттынган ажыл-агый механизминиг, эң эки организастаттынган болгаш ажыктыг экономикаже шилчилге хандыртынган турар ужурлуг. 2000 чылга чедир чурттуң бүдүрүлге күүзүг шынар талазы-биле үндезини-биле чаартынар болгаш ону ийи катап улгаттырары чедип алдынар.

Ол соруглаарны партия болгаш чон эртем-техниктиг революция улам ынай ханылап турар үеде шиитпирлеп турар, ол революция амгы бүдүрүлгениң бүгү талааларынга, ниитилел харылзааларының бүгү системазынга, кижиниң бодунга болгаш ооң амыдырап-чурттан турар хүрээлениигe күүлүг салдарны чедирип, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн дыка бедидериниге болгаш бүгү ниитилелдиң депшилгезинге чаа перспективаларны ажыдып турар. Социализмниң төөгүлүг хүлээлгези болза, мурнакчы эртеминiң чедишкиннерин, эң-не болбаазын болгаш күүлүг техниканы, коллективтиг чогаадыкчы күш-ажылдың өзүп турар күжүн коммунистиг тургузуушкунга бараан болдурары болур.

Эртем-техниктиг депшилгени дүргедедири — бүдүрүлгениң ажыктыын бедидериниң быразы

Партияның экономиктиг стратегиязының эң кол айтырыы — эртем-техниктиг депшилгени үндезини-биле дүргедедири. **Улус ажыл-агыйының техниктиг чаа реконструкциязын боттандырар** болгаш аңаа үндезилээш, ниитилелдиң материал-техниктиг баазазын чаартыр апаар.

Чаа продукция бүдүрүп үндүрериче шалыпкын киирер аргаиы бээр болгаш эң хөй экономиктиг база социал ажыкты бээр эң-не депшилгелиг технологтуг чорудулгаларны болгаш эде тургустуиуучал бүдүрүлгелерни калбаа-биле иептередип; **мурнакчы техниканы калбаа-биле шиигээдип тургаш, бүдүрүлге аппарадын дүргеи чаартыры** чугула ужур-дузалыг болуп турар. Бүдүрүлгениң болгаш бүдүрүлгении эвес адырларның бүгү адырларынга комплекстиг механизацияны доозары, автоматчыткан цехтерже болгаш бүдүрүлгелерже, автоматчыткан башкарылга болгаш төлевилээшкин системаларынче шилчивишаан, бүдүрүлгени автоматчыдарынче улуг базымны кылыры чугула. Бүдүрүлгени электрижидери, химижидери, роботчудары, компьютержидери, биотехнологияны ажыглаары улам-на калбак хемчээлге чоруттунар.

Чурттуң **эртем-техниктиг күүзүн** улам ынай өстүреринге болгаш ажыктыг ажыглаарынга, экономиканы интенсификастаарынга улуг, революстуг өскерлиишкиннер болдурар чаа аргаларны ажыдып турар эртем шинчилелдерин калбартырынга партия бүгү талазы-биле идиг бээр. Эртеминiң болгаш техниканың эң чаа чедишкиннерин бүдүрүлгеге, эргелеп башкарылгага, хандырылга адырынга болгаш амыдыралга, чер бүрүзүнге иептередири хандыртынар ужурлуг. Эртем бүрүнүбиле шуут бүдүрүкчү күш болу бээр.

Эртем-техниктиг депшилгени дүргедедириниге, техникада болгаш технологияда үндезини чаартылгаларга, бүгү-ле техниктиг, организастыг, экономиктиг база социал факторларны мобилизастаарынга даянгаш, **күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн дыка бедидерин** чедип алыр апаар, а ол чокта, В. И. Ленинниң өөредип чорааны-биле алырга, «коммунизмче шуут шилчилге болдунмас». Күш-ажылдың дээди бүдүрүкчүлүүнче чугула базым кылдыр келир он беш чылларда ону 2,3—2,5 катап улгаттырары көрдүнген.

Каттыжыышкын бүрүзүнге, бүдүрүлге бүрүзүнге болгаш ажылдаар чер бүрүзүнге күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң курлавырларын эң-не долузу-биле ажыглаар херек. Кылгларга күш-ажыл чарыгдалын эвээжедирип, ажыл шагының чидириглерин кызырарын, эң чаа техниканы болгаш технологияны шиигээдип алырын, корум-чурумну болгаш сагылга-чурумну быжыглаарын, нормалаашкынны сайзырангайжыдарын, күш-ажылды эртемге үндезилеп организастаарының депшилгелиг хевирлерин калбаа-биле ажыглаарын, бүдүрүлгениң культуразын бедидерин, күш-ажылчы коллективтер улам-на быжыг болган турарын чедип алырын, чогаадылганы болгаш чаартыкчы чорукту сайзырадырын хандырар херек.

Чиг этти тывarындан болгаш комплекстиг болбаазырадын кылырыдан эгелээш алыс продукцияны бүдүрининге болгаш ажыглаарынга чедир бүгү-ле чадаларда **бойдус курлавырларын, чиг этти, материалдарны, одаар үүлдү болгаш энергияны ажыглаарын** үндезини-биле экижидерииче эртем-техниктиг депшилге угланган турар ужурлуг. Национал орулганың материал, металл база энергия чарыгдаарын эвээжедириниң темпилерин дүргедедири эргежок чугула. Курлавырлар камналгазы улус ажыл-агыйының одаар үүл, энергия, чиг эт болгаш материалдар талазы-биле хереглелдериниң немей өзүлдезин хандырарының кол дөзү апаар.

Партияның экономиктиг политиказының болгаш бүгү практиктиг ажылының төөгүнге **продукцияның техниктиг деннелин болгаш шынарын** бүгү тала-биле бедидериниг соруглазын салып турар. Совет продукция эртем бодалының эң чаа чедишкиннерин бодунга сиирип алган, эң бедик техника-экономиктиг, эстетиктиг болгаш өске-даа хереглел негелдеринге дүүшкен, делегей рыногунга маргылдажыр шинээлиг болур ужурлуг. Ооң шынарын бедидери — эргежок чугула кылыгларга чурттуң хереглелин болгаш янзы-бүрү бараанарга чонуң өзүп турар негелдезин улам долу хандырарының негелдиг оруу. Чавыс шынар, үрей кылыышкын — материалдыг курлавырларның болгаш чонуң күш-ажылының самчыгаашкыны-дыр. Совет марканың ат-алдары дээш демиселди партия идепкейлиг деткиир. Продукцияның шынары профессионал болгаш патриотчу чоргааралдың херээ болур ужурлуг.

Эртем-техниктиг депшилгениң ажыктыы үүгле эң чаа техниканы кылып үндүрерни көвүдедиринден эвес, **кол фондуларны улам эки ажыглаарындан**, дериглерниң единица бүрүзүиден, бүдүрүлге шөлүүн дөрбелчин метр бүрүзүнден-не продукция алырын көвүдедиринден база хамааржыр. Фонд эгидилгези чавызап турар апарган байдалды ажып эртер, а кедизинде ону бедидерин чедип алыр апаар.

Эртем-техниктиг депшилгени дүргедедири ажылчы чонуң ниити болгаш профессионал билиинге улам-на бедик негелдерни салып турар. Кадрларны белеткээрииниң болгаш мергежилии бедидерииниң бүгү системазын сайзырангайжыдар, бүгү адырларга болгаш чурттуң девискээрлеринге ажылдаар черлер биле күш-ажыл курлавырларының балансылажып турарын план ёзугаар хандырар шугумну чайгылыш чок чорудар.

Эртем-техниктиг депшилгениң баазазынга бүдүрүлгени бүгү талалыг интенсификастаары болгаш рационализастаары, ооң дээди ажыктыы дээш демисел планныг социалистиг ажылагый системазынга совет ниитилелдиң гуманисчи соруглаарын боттандырары-биле, бүгүденiң ажылдыы-биле, кижилерниң амыдыралының бүгү талаларын чайгылыш чок экижидери-биле тудуш харылзаалыг болуп турар.

Ниитилел бүдүрүлгезиниң структурлуг эде тургузуушкуну

Интенсификацня оруунче шилчилге **экономикага структурлуг дыка өскерилгелерни негеп турар.** Улус ажыл-агыйы эртемде, техникада болгаш технологияда, ниити болгаш хууда хереглелдерде депшилгелиг чаартылгаларга таарыштыр болгаш өй-шаанда эде тургустунар ужурлуг. Эртем-техниктиг депшилгени болгаш социал соруглаарны чедишкиниг шиитпирлээрни хандырып турар адырларны улам бедик темпилер-биле хөгжүдери, хереглелдиң болгаш мөөнелдиң чогумчалыг деңзигүүрүн, бүдүрүлге чепсек-хереклелдери-биле хереглел чүүлдерин бүдүреринiң аразында, агроүлетпүр комплекизиниң адырларының аразында пропорцияларны экижидерин чедип алыры эргежок чугула. Экономиканың социал уг-шии күштелир, совет улустуң өзүп турар хереглелдерин улам долу хандырарыиче эргилде чайгылыш чок боттанар.

Ооң-биле холбаштыр **инвестиция политиказына** чаа негелдер тургустунуп турар. Ол политика капитал салыышкынарының ажыктын бедидерин, оларны шиитпирлиг участоктарга мөөнээрии хандырар ужурлуг, ол чоруктаи улус ажылагыйының эң дээди ажыктын дүрген чедип алыры база экономиканың балансылаттынган хөгжүлдези, чарыгдалдарның рубль бүрүзүиден-не продукцияның болгаш национал орулганың эң хөй немей өзүлдезин алыры хамааржыр. Кол чүүл чаа тудуг кылыры эвес, а ажылдап турар бүдүрүлгелерни техника-биле эде чепсеглээри болгаш реконструкциялаары деп көвр, ол сорулгаларга берип турар акша-хөреңгилериниң үлүүн бүдүрүлгеге капитал салыышкынарының ниити хемчээлиниге хамаарыштыр дыка көвүдедир, оларда дериглерге болгаш машиналарга көрдүнген чарыгдалларның үлүгхуузун бедидери чугула. Бирги чергениң сорулгазы болза, курлавырлар тывар, болбаазырадыр база хереглээр адырларга капитал салыышкынарының аразында хамааржылгазын экижидери, эртем-техниктиг депшилгени дүргедедирии хандырып турар адырларга ажыктыг кылдыр акша-хөреңгилерни эде хуваары болур.

ССРЭ-ниң экономиказын делегейде эң-не болбаазырангай болгаш күүлүг болдурары **аар индустрияны** — экономиктиг шыдал-күштүң үндезинин — улам ынай хөгжүдерин негеп турар.

Эртеминiң болгаш техниканың эң чаа чедиишкиннерин материалдыг чүүл болдурарынга **машина тудуушкуну** эң чугула рольдуг деп партия санап турар. Ооң өзүлдезиниң темпилерин дүргедедирии — улус ажыл-агыйының бүгү адырларынга эртем-техниктиг депшилгениң болгаш чурттуң камгаланыр аргазын чогуур деннелге тургузарының үндезинги, келир үеде экономиканы хөгжүдериниң кол угланыышкыны. Машина тудуушкуну бүдүрүлге технологиязынга болгаш ону организастаарынга революстуг өскерлиишкиннерни, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн хөй катап бедидерни, материал-болгаш энергия чарыгдалын эвээжедирии, продукцияның шынарын экижидерии, фонд эгидилгезин көвүдедирии хандырар, дээди техника-экономиктиг деннелдиг машиналарын, дериглериниң болгаш приборларының системаларын болгаш комплекстерин бүдүрүп үндүрер ужурлуг. Станок тудуушкуну, электротехника үлетпүрү, микроэлектроника, саналга техниказы болгаш прибор тудуушкуну, информатиканың бүгү индустриязы — эртем-техниктиг депшилгени дүргедедириниң ёзулуг катализаторлары мурнап хөгжүүр.

Металлургияның, химияның болгаш аар үлетпүрүнүң **конструкция материалдары** бүдүрер еске-даа адырларының күүзүн быжыглаары болгаш оларга шынар талазы-биле өскерилгелии боттандырары, материалдарның ассортиментизин үргүлүг калбартыры, шынарын экижидери, оларның эң-не камналгалыг болгаш депшилгелиг чаа хевирлерин бүдүрүп үндүрерии көвүдедирип эргежок чугула.

Эң чугула сорулга — **чурттуң одалга-энергетика комплекизин ажыктыг хөгжүдери.** Одаар үүлдүң болгаш энергияның янзы-бүрү хевирлериие өзүп турар хереглелдерии доктаамал хандырары одалга-энергетика балансызының структуразын экижидерии, атомнуг энергетиканы дүрген сайзыралрын, энергияның катап тургустунар дөстерин калбаа-биле ажыглаарын, ажыл-агыйның бүгү адырларынга одалга-энергетика курлавырларын камнаар талазы-биле иепкейлиг болгаш доктаамал ажылды чайгылыш чок чорударын негеп турар.

Социал-экономиктиг депшилгениң эргежок чугула негелдези — **агроүлетпүр комплекизин** улам ынай быжыглаары болгаш ооң ажыктыын бедидери, ооң продукциязынга чурттуң хереглелдерин дөлузу-биле хандырары. Көдээ ажыл-агыйны индустрия үндезинииче шилчидерии доозар, ажыл-агыйны чорударының эртемге даянган системаларын, интенсивтиг технологияларны чер бүрүзүиге иептередир, черии ажыглаарын экижидер болгаш ооң үүш-дүжүткүрүн бедидер, көдээ ажыл-агый культураларының дүжүткүрүн база мал ажылының продуктулуун дыка бедидерин чедип алыр, мал чеминиң базазын быжыглаар, көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң чайгылыш чок болуруи хандырар, агаар-бойдустуң таарымчалыг эвес байдалдарындан ооң хамаарылгалыг болуруи кошкадыр, өстүреринге угланган турар ужурлуг деп СЭКП санап турар. Ол дээрге — совет ниитилелдиң амыдыралының бүгү талааларын шынар талазы-биле эде тургузарыиче: ооң материал-техниктиг базазын эртем-техниктиг революцияның чедишкиннериниг даянып үндезини-биле чаартырыиче; ниитилел харылзааларының бүгү системазынга, кижиниң бодунга болгаш ооң амыдырап-чурттан турар хүрээлениигe күүлүг салдарны чедирип, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн дыка бедидериниге болгаш бүгү ниитилелдиң депшилгезинге чаа перспективаларны ажыдып турар. Социализмниң төөгүлүг хүлээлгези болза, мурнакчы эртеминiң чедишкиннерин, эң-не болбаазын болгаш күүлүг техниканы, коллективтиг чогаадыкчы күш-ажылдың өзүп турар күжүн коммунистиг тургузуушкунга бараан болдурары болур.

Эртем-техниктиг депшилгени дүргедедири — бүдүрүлгениң ажыктыын бедидериниң быразы

Партияның экономиктиг стратегиязының эң кол айтырыы — эртем-техниктиг депшилгени үндезини-биле дүргедедири. **Улус ажыл-агыйының техниктиг чаа реконструкциязын боттандырар** болгаш аңаа үндезилээш, ниитилелдиң материал-техниктиг баазазын чаартыр апаар.

Чаа продукция бүдүрүп үндүрериче шалыпкын киирер аргаиы бээр болгаш эң хөй экономиктиг база социал ажыкты бээр эң-не депшилгелиг технологтуг чорудулгаларны болгаш эде тургустунуучал бүдүрүлгелерни калбаа-биле иептередип; **мурнакчы техниканы калбаа-биле шиигээдип тургаш, бүдүрүлге аппарадын дүргеи чаартыры** чугула ужур-дузалыг болуп турар. Бүдүрүлгениң болгаш бүдүрүлгении эвес адырларның бүгү адырларынга комплекстиг механизацияны доозары, автоматчыткан цехтерже болгаш бүдүрүлгелерже, автоматчыткан башкарылга болгаш төлевилээшкин системаларынче шилчивишаан, бүдүрүлгени автоматчыдарынче улуг базымны кылыры чугула. Бүдүрүлгени электрижидери, химижидери, роботчудары, компьютержидери, биотехнологияны ажыглаары улам-на калбак хемчээлге чоруттунар.

Чурттуң **эртем-техниктиг күүзүн** улам ынай өстүреринге болгаш ажыктыг ажыглаарынга, экономиканы интенсификастаарынга улуг, революстуг өскерлиишкиннер болдурар чаа аргаларны ажыдып турар эртем шинчилелдерин калбартырынга партия бүгү талазы-биле идиг бээр. Эртеминiң болгаш техниканың эң чаа чедишкиннерин бүдүрүлгеге, эргелеп башкарылгага, хандырылга адырынга болгаш амыдыралга, чер бүрүзүнге иептередири хандыртынар ужурлуг. Эртем бүрүнүбиле шуут бүдүрүкчү күш болу бээр.

Эртем-техниктиг депшилгени дүргедедириниге, техникада болгаш технологияда үндезини чаартылгаларга, бүгү-ле техниктиг, организастыг, экономиктиг база социал факторларны мобилизастаарынга даянгаш, **күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн дыка бедидерин** чедип алыр апаар, а ол чокта, В. И. Ленинниң өөредип чорааны-биле алырга, «коммунизмче шуут шилчилге болдунмас». Күш-ажылдың дээди бүдүрүкчүлүүнче чугула базым кылдыр келир он беш чылларда ону 2,3—2,5 катап улгаттырары көрдүнген.

Каттыжыышкын бүрүзүнге, бүдүрүлге бүрүзүнге болгаш ажылдаар чер бүрүзүнге күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң курлавырларын эң-не долузу-биле ажыглаар херек. Кылгларга күш-ажыл чарыгдалын эвээжедирип, ажыл шагының чидириглерин кызырарын, эң чаа техниканы болгаш технологияны шиигээдип алырын, корум-чурумну болгаш сагылга-чурумну быжыглаарын, нормалаашкынны сайзырангайжыдарын, күш-ажылды эртемге үндезилеп организастаарының депшилгелиг хевирлерин калбаа-биле ажыглаарын, бүдүрүлгениң культуразын бедидерин, күш-ажылчы коллективтер улам-на быжыг болган турарын чедип алырын, чогаадылганы болгаш чаартыкчы чорукту сайзырадырын хандырар херек.

Чиг этти тывarындан болгаш комплекстиг болбаазырадын кылырыдан эгелээш алыс продукцияны бүдүрининге болгаш ажыглаарынга чедир бүгү-ле чадаларда **бойдус курлавырларын, чиг этти, материалдарны, одаар үүлдү болгаш энергияны ажыглаарын** үндезини-биле экижидерииче эртем-техниктиг депшилге угланган турар ужурлуг. Национал орулганың материал, металл база энергия чарыгдаарын эвээжедириниң темпилерин дүргедедири эргежок чугула. Курлавырлар камналгазы улус ажыл-агыйының одаар үүл, энергия, чиг эт болгаш материалдар талазы-биле хереглелдериниң немей өзүлдезин хандырарының кол дөзү апаар.

Партияның экономиктиг политиказының болгаш бүгү практиктиг ажылының төөгүнге **продукцияның техниктиг деннелин болгаш шынарын** бүгү тала-биле бедидериниң соруглазын салып турар. Совет продукция эртем бодалының эң чаа чедишкиннерин бодунга сиирип алган, эң бедик техника-экономиктиг, эстетиктиг болгаш өске-даа хереглел негелдеринге дүүшкен, делегей рыногунга маргылдажыр шинээлиг болур ужурлуг. Ооң шынарын бедидери — эргежок чугула кылыгларга чурттуң хереглелин болгаш янзы-бүрү бараанарга чонуң өзүп турар негелдезин улам долу хандырарының негелдиг оруу. Чавыс шынар, үрей кылыышкын — материалдыг курлавырларның болгаш чонуң күш-ажылының самчыгаашкыны-дыр. Совет марканың ат-алдары дээш демиселди партия идепкейлиг деткиир. Продукцияның шынары профессионал болгаш патриотчу чоргааралдың херээ болур ужурлуг.

Эртем-техниктиг депшилгениң ажыктыы үүгле эң чаа техниканы кылып үндүрерни көвүдедиринден эвес, **кол фондуларны улам эки ажыглаарындан**, дериглерниң единица бүрүзүиден, бүдүрүлге шөлүүн дөрбелчин метр бүрүзүнден-не продукция алырын көвүдедиринден база хамааржыр. Фонд эгидилгези чавызап турар апарган байдалды ажып эртер, а кедизинде ону бедидерин чедип алыр апаар.

Эртем-техниктиг депшилгени дүргедедири ажылчы чонуң ниити болгаш профессионал билиинге улам-на бедик негелдерни салып турар. Кадрларны белеткээрииниң болгаш мергежилии бедидерииниң бүгү системазын сайзырангайжыдар, бүгү адырларга болгаш чурттуң девискээрлеринге ажылдаар черлер биле күш-ажыл курлавырларының балансылажып турарын план ёзугаар хандырар шугумну чайгылыш чок чорудар.

Эртем-техниктиг депшилгениң баазазынга бүдүрүлгени бүгү талалыг интенсификастаары болгаш рационализастаары, ооң дээди ажыктыы дээш демисел планныг социалистиг ажылагый системазынга совет ниитилелдиң гуманисчи соруглаарын боттандырары-биле, бүгүденiң ажылдыы-биле, кижилерниң амыдыралының бүгү талаларын чайгылыш чок экижидери-биле тудуш харылзаалыг болуп турар.

Социалистиг бүдүрүлге харылзааларын, эргелеп башкарылга системазын болгаш ажыл-агыйны чорударының аргаларын сайзырангайжыдары

Бүдүрүлге харылзааларын үргүлүг сайзырангайжыдары, олар шапкын хөгжүп турар бүдүрүкчү күштерге доктаамал дүүшкен турары, оларның аразында тыптып кээп турар антагонистиг эвес чөрүлдээлерни чогуур өйүнде илередири болгаш шиитпирлээри ниитилелдиң социал-экономиктиг депшилгезин дүргедедириниң эргежок чугула негелдези болур.

Социализмниң экономиктиг системазының үндезини болур **бүдүрүлгениң чепсек-хереклелдериге ниитиниң өнчүзүн быжыглаары болгаш көвүдедири** партияның кичээнгейииниң төвүнге моон сонгаар-даа турар. Моон сонгаар-даа бүдүрүлгени ниитилештиреринiң, ону план ёзугаар организастаарының деннелии бедидер, бүгү улустуң өнчүзүнүң артык шынарларын база аргаларын ажыглаарының хевирлерии болгаш методтарын чайгылыш чок экижидер апаар.

Көдээ ажыл-агыйның бүдүрүкчү күштериниң көдүлүүшкүнү, ажыл-агыйлар аразында кооперастаашкыниың база агроүлетпүр интеграциязының хөгжүлдези колхоз-кооперация өнчүзүнүң ниити улустуң өнчүзү-биле улам ынай чоокшулажыры, а кедизинде барын каттыжарынга идиг болур. Ол чорук социалистиг өнчүнүң ийи хевириниң бүгү талалыг хөгжүлдезиниң болгаш быжыглашкыныиың, экономиканы колхоз-кооперация секторунуң аргаларын улам долу ажыглаанының түнелинде болдунар.

Партия күш-ажылчы коллективтерге, ажылдакчы бүрүзүиге бодун ниитилел байлактарының ээзии кылдыр көөр сеткилбодалды чүткүлдүү-биле хевирлеп кижизидер, социалистиг өнчүнү камгалаар, ону хууда сорулгаларынга ажыглаарының кандыг-даа ораллажыышкыннарын болдурбас, чаагай кежиктерни социализмге таарышпас арга-биле шиигээдип алырын үзүткээр, хамаатыларның хууда өнчүлүг болурунуң Конституциияда көрдүнген эргезин хандырар талазы-биле эргежок чугула хемчеглерни алыр.

Ниитилел бүдүрүлгезиниң хөгжүлдезинге, кижилерниң амыдыралының деннелинге болгаш хевириие коллективтиг болгаш хууда сонуургалдың өзериие дээштиг салдарны чедирип турар **хуваалда харылзааларын сайзырангайжыдарын** партия улуг ужур-дузалыг деп көрүп турар. Ниитилел продуктузун болгаш национал орулганы эң-не ажыктыг хуваарынче, хуваалда механизмин күш-ажылчы эвес орулгаларга, күш-ажыл төлевиринге шын эвес дениээшкинге — социалистиг нииталелдиң нормаларынга болгаш принциптерикге дүүшпес бүгү-ле чүүлдерге идегелдиг моондак болдурарыиче утланыышкыны чайгылыш чок чорудар. Күш-ажыл хемчээлин болгаш хереглел хемчээлин шынгыы контрольдаарын боттандырары, улус ажыл-агыйының эң эки түнелдерин чедип алырынга коллективтиг болгаш ажылдакчы бүрүзүнүң сонуургалын күштелдирери, күш-ажыллың моральдыг болгаш материалдыг идиг бериишкиннерин билдилиг холбаштырары эргежок чугула.

Солчуушкун харылзааларын улам ынай хөгжүдери чугула сорулга болуп турар. Ажыл-агый харылзааларының идегелдиин бедидер, хереглел биле хандырылганың аразынга чогумчалыг дүгжүшкүнүг чедип алыр, материал болгаш акша-хөреңги курлавырларының саарылгазын экижидер, саарылга хөреңгилериниң эргилдезин дүргедедир апаар.

Бүдүрүлгениң ажыктыын бедидер, хуваалданы, содчуушкунну болгаш хереглелди сайзырангайжыдар сорулга-биле садыг-акша харылзааларын социализм үезинде оларга таарышкан чаа утка-шынарга дүүштүр бүрүнү-биле ажыглаары чугула. Камналга чурумун, ажылдың кылдынган санынга болгаш шынарынга рубль-биле контрольду күштелдирери, экономиктиг бираларың болгаш идиг бериишкиннериниң бүгү күүзүн ажыглаары, күрүне бюджедин быжыглаары, рубльдиң садын алыр аргалыын бедидери эргежок чугула.

Чурттуң социал-экономиктиг хөгжүлдезин дүргедедири **улус ажыл-агыйын удуртуруи доктаамал сайзырангайжыдарын,** ажыл-агыйны чорударының янзы-бүрү чаартыныычал хевирлерии болгаш аргаларын хаара тудуп турар ажыл-агый механизминиң идегелдиг болгаш дээштиг ажылдаарын, экономиктиг хөгжүлдениң өскерлиг турар байдалдарынга болгаш шиитпирлеп турар сорулгаларның утка-шынарынга оларның дүгжүрүи чедип алырын негеп турар.

Эргелеп башкарылганы сайзырангайжыдары ажыл-агыйлық социалистиг планныг системазының, экономиктиг хоойлуларның артык шынарларын болгаш аргаларын улам ханы база бүгү талалыг ажыглаарынга даянып, бүдүрүкчү күштерде болгаш бүдүрүлге харылзааларында өскерлиишкиннерии, ажылчы чонниң калбак массаларының эртем-биличиниң, медереллиниң, мергежилиниң болгаш дуржулгазының өзүлдезин долу хемчээлдин-биле барымдаалаар ужурлуг. Ол хууда эрге-ажыктарын, күш-ажылчы коллективтерииң, ажыл-ангы социал бөлүктерниң эрге-ажыктарының ниити күүзүнеиин, ниити чонуң эрге-ажыктары-биле эң таарымчалыг дүүшкен турарын хандырар база ол ышкаш оларны экономиканы өзүлдезиниң шимчеди кчи күжү кылдыр ажыглаар ужурлуг.

Эргелеп башкарылгаиың бүгү системазы эчис соруланы чедип алырынга — улус ажыл-агыйының звено бүрүзүнүң салыышкынын улгаттырарыиче, ниитилелдиң хереглелдерии эң долу хандырарыиче, курлавырларын бүгү хевирлерии эң эвээшти чарыгдап тургаш, ол салыышкыны бүгү хемчег-биле

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ПРОГРАММАЗЫ

гаш чыл планнарын тудуш кылдыр дүүштүрери, планнаашкынның эртемге үндезилеттинген деңнелин бедидери, план чүрүмүи быжыглаары, нинти күрүне эрге-ажыктарын мурнады көөрүн хандырары, ажылдап турар черинің болгаш тус черинің эрге-ажыын бодаар хөөннерин, бюрократизмниң болгаш волюнтаризмнің кандыг-даа илерээшкиннерин шиитпирлиг ойтүр шавары эргежок чүгула. Саң-хөө-чээли системазының ажылын дыка экижидери, ооң бүдүрүлгенің ажыктын бедидерине, акша эргилдезин болгаш бот-орулга-чарылганы быжыглаарында салдар чедирерин күштелдирери негеттинип турар.

Партия эргелеп башкарылгага болгаш планнаашкынга, стратегтиг сорулгаларны шиитпирлээринге төпчүткен аргаларны хөгжүтпүшаан, бүдүрүлгенің кол адыры — каттыжышкыннарның болгаш бүдүрүлгелериниң — ролюн бедидер талазы-биле хемчеглерни идепкейлиг боттандырар, оларның эргелерин болгаш бот-тускайлаң ажыл-агыйжы чоруун калбартырынче, алыс бедик түңнелдерни чедип алырынга харыысалгазын болгаш сонуургалдыын күштелдирериниче шугумну чайлышаш чок чорудар. Шалыпкын-ажыл-агыйжы бүгү ажыл чер-черге — күш-ажылчы коллективтерге мөөнеттингин турар ужурлуг.

Бот-орулга-чарылганы улам ыңай хөгжүдерин болгаш ооң дээштинин бедидерин, экономиктиг бираларны күштелдирип, үстүнде турар организациялардан доктаадыр көргүзүглер сонын кызырып тургаш, бүдүрүлгелерин болгаш каттыжышкыннарны долу бот-орулга-чарылгаже чайгылыш чок шилчидерин партия эргежок чугула деп санап турар. Каттыжышкыннарның болгаш бүдүрүлгелериниң ажыл-чорудулгазы күш-ажылчы коллективтериң инициативазынга болгаш чогаадыкчы чоруунга калбак орукту ажыдып турар үр хуусаалыг экономиктиг нормативтер-биле улам дыңзыг башкартынар апаар. Үстүнден эргелеп башкарыпын сайзыраңгайжыдарының талазы-биле хемчеглер күш-ажылды организастаарының болгаш аңаа идиг бээрининг коллективтиг хевирлерин адакы адырларга хөгжүдери-биле холбашкан турар ужурлуг. Бираларның болгаш идиг бээрининг системазы эртемтехниктиг депшилгени дүргедедиринге чедиишкиннерни чедип ап, ээ эки продукцияны бүдүрүп үндүрүп, бүдүрүлгенің орулгалыын бедидип турар күш-ажылчы коллективтерге бот-тут артык эргелерни бээр ужурлуг. Ажылдап алган акша-хөрөңгилерин бүдүрүлгени хөгжүдеринге, коллективти материалдыг шаңнап, мактап деткиринге болгаш социал айтырыгларны шиитпирлээринге хуваар талазы-биле каттыжышкынарның болгаш бүдүрүлгелериниң аргалары база эргелери улгадыр.

Продукцияны мөөнпеп садары калбарар, хереглекчи бүдүрүлгеле-биле продукцияны кылын турар бүдүрүлгелериң аразында дорт харылзааларның болгаш ажыл-агыйжы керээлериниң ролю улам бедиир, продукцияның техниктиг деңнелинге база шынарынга хереглекчиниң салдары күштелир.

Өртектер иниттилелдиң эргежок чугула чарыгдарының деңнелин, ол ышкаш продукцияның болгаш ачы-дузаның шынарын улам шын илеретсин дээш, эртем-техниктиг депшилгеге, курлавыр камналгазынга, кылыгларның техника-экономиктиг болгаш хереглекчи шынарларын экижидеринге, бүгүле чаа, дөпшилгелиг чүүлдерни ажыглаарынга, камналга чурумун күштелдиреринге идепкейлиг идиг бергин, салдарлыг болзун дээш өртек доктаадылгазын сайзырангайжыдар керек.

СЭКП улус ажыл-агыйының бүгү деңнелдеринге **эргелеп башкарылганың организастыг структуразын чайгылыш чок** сайзыраңгайжыдарының, эргелеп башкарылга аппарадын кызырарының болгаш ооң артык адырларын чок кылырының сорулгазын салып турар. Улус ажыл-агыйында улуг комплекстерни, харылзашкак болгаш дөмейлешкек адырларның бөлүктерин эргелеп башкарарын экижидери, улуг, ортумак болгаш бичe бүдүрүлгелерни, адыр аайы-биле эргелеп башкарарын девискээр аайы-биле эргелеп башкарары-биле таарымчалыг дүүштүрерин чедип алыры, бүдүрүлге болгаш эртем-бүдүрүлге каттыжышкыннарының четкизин калбартыры болгаш оларның ажылын сайзыраңгайжыдары, специализацияны ханыладыры, бүдүрүлгенің холбажылгазын болгаш кооперастаашкынын хөгжүдери эргежок чугула.

Адырлар аразының болгаш адырларның эргелеп башкарылга органнарының кичээнгейин здырлар хөгжүлдезининг эң чугула угланыышкыннарынга база эртем-техниктиг чедиишкиннерни ажыглалче киирерин мөөнээр апаар. Олар доктаатқан ассортиментиниң болгаш номенклатураның продукциязынга улус ажыл-агыйының болгаш чоннуң хереглеп долу хандырары дээш харыысалганы хүлээр ужурлуг. Ажыл-агый болгаш социал-культура тургузуушкунун эргелеп башкарарынга, ажылчы чоннуң негелде-хереглелдерин хандырарынга республика болгаш чер-чер органнарының ролю болгаш харыысалгазы бедиир, ол органнарның эргелери калбарар.

СЭКП экономиканы удуртуруп сайзыраңгайжыдарының талазы-биле бүгү ажылга ажылчы чоннуң чогаадыкчы **инициативазын хөгжүдеринче болгаш оларны бүдүрүлгени** эргелеп башкарырынга улам долу хаара тударынче, планнарны ажылдап кылырынга болгаш ажыл-агыйжы шиитпирлерни хүлээп алырынга, бүдүрүлгелерниң социал-экономиктиг хөгжүлдезининг талазы-биле хемчеглерни боттандырарынга, бүдүрүлгенің иштики курлавырларын дилеп тыварынга болгаш мобилизастаарынга күш-ажылчы коллективтериң ролюн бедидеринче угланыышкынны чайгылыш чок боттандырар. Камныг, хумагалыг чорук, чоннуң акша-хөрөңгилерин билдилиг чарыры, рубль бүрүзүн чеп ажылгаары, ажыл-агыйжы эвес чорукту узуткаары, янзы-бүрү бүдүрүлгечи эвес чарыгдалдарны база чидириглерни чок кылыры — бүгү партияның, бүгү улустуң керээ, күш-ажылчы коллектив бүрүзүнүң, ажылдакчы бүрүзүнүң херээ.

Социалистиг чарышты хөгжүдеринче партия доктаамал кичээнгей салып турар. Ол дээрге — ажылчы чоннуң чогаадылгазын калбартырының эң чугула кезээ, кижиниң бодун бадыткаарының болгаш ону иниттилелдиң хүлээп көөрүнүң кол аргаларының бирээзи. Мурнакчы дуржулганың хөйге билдингир болурунуң, түңнелдерни деңнештирер, ону катаптаар аргалыг болдурарының ленинчи принциптеринге даянгаш, чарышты организастаарын сайзыраңгайжыдары болгаш ооң дээштинин бедидери, ужур эдертир болгаш чаңгыс хепке чагыртыр чоруктарны узуткаары, эш хуунуң кады ажылдажылгазының болгаш бот-боттарынга дузалажылганың байдалын хөгжүдери эргежок чугула. Массаларның эртем-техниктиг депшилгени дүргедедиринче, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн өстүрериниче, курлавырларны хумагалыг ажыглаарынче, бүдүрүлгениң ажыктын болгаш продукцияның шынарын бедидеринче, ооң бот-үнезин чиигедиринче, ажылдың деңдески, үзүктелишкин чок болурун болгаш керээлиг хүлээлгелериниң чогуур үезинде күүселлезин хандырарынче, улус ажыл-агыйынга эки түңнелдерни чедип алырынче угланган инициативазын болгаш чогаадыкчы чоруун бүгү талалыг деткинри эң чугула ужур-дузалыг.

га долузу-биле хандырарын, ооң шынарын үндезинин-биле экижидерин чедип алыр сорулганы партия салып турар. Ол сорулгаларны чедип алыры-биле дараазында чүүлдерни төлевилеп турар: чоннуң бүгү-нинти диспансеризация системазын тургузар; ниениң болгаш чаштың кадының камгалаар талазы-биле албан черлериниң, поликлиникаларның, эмнелгелериниң, санаторийлериниң четкизин улам ыңай хөгжүдерин болгаш оларны амгы үениң медицина аппаратуразы-биле болгаш хереклелдери-биле дериирин боттандырар; эмнер-биле, эмнээшкин болгаш санитария-гигиена дериглери-биле долу хандырар.

Чоннуң кадының быжыглаарынга, кижиниң бүгү талалыг сайзыралынга, аныяктарны күш-ажылга болгаш Төрээн чуртуң камгалаарынга белеткээринге **күш-культураның болгаш спорттуң база оларны хүн бүрүнүң амыдыралынга неперединиң** ужур-дузазы өзүп турар. Кижи бүрүзү аныяндаына бодунуң күш-дамыр сайзыралының дугайында сагыш салзын дээш, гигиенаның болгаш медицина дузазының талазы-биле биилиглерлиг болзун, амыдырал-чурттал-ганың кадык-чаагай хевирин ёзугаар чурттазын дээш ажыл-хереқти чорудар херек.

Өг-бүле дугайында сагыш салыышкынны күштелдирерин СЭКП күрүненің аажок улуг ужур-дузалыг херээ деп санап турар. Өг-бүле өзүп орар салгалдарның кадыын быжыглаарынга болгаш кижизидилгезинге, иниттилелдиң экономиктиг болгаш социал депшилгезин хандырарынга, демографтыг байдалды экижидеринге улам-на чугула рольдуг апар чыдар. Аңаа кижиниң аажы-чаңының үндезинивери, күш-ажылга, мораль, идея болгаш культура талазы-биле үнелиг чүүлдерге ооң хамаарылгазы хевирлеттинип турар. Өг-бүленің быжыг, утаан-бодал болгаш мөзү-шынар талазыбиле кадык-чаагай болурунга иниттилел ханы сонуургалдыг. Ону удуртулга болдургаш, партия өг-бүлени быжыглаарынче, ооң бодуиуң социал хүлээлгелерин күүседиринче, уруглар кижизидеринге дуза чедиреринче, уругларлыг болгаш чаа өг-ленген өг-бүлелерниң материалдыг, чурттагга болгаш амыдырал байдалдарын экижидеринче утланган хемчеглерни калбартырын эргежок чугула деп санап турар. Өг-бүленин, школаның, күш-ажылчы коллективтиң кады ажылдажылгазын ханыладыры, уругларның кижизидилгези дээш ада-иелерниң харыысалгазын, ол ышкаш ада-иелериң чаагай чоруу, оларның назылап кыраанда хандыртынган болгаш амыр-дыш чурттагазы дээш уругларның харыысалгазын бедидери эргежок чугула.

Партияның доктаамал сагыш салыр үүлү — **ие херээженнерниң байдалын улам экижидери.** Ол сорулга-биле херээженнерниң ие болурун оларның күш-ажылчы болгаш көйнинти ажыл-чорудулгага идепкейлиг киржири-биле холбаарынга бүгү-ле таарымчалыг байдалдарны тургузар. Ие-чаштарны камгалаарынга онза кичээнгейни салыр, божуурунуң мурнунда, а ол ышкаш чаш уругну ажаарынга шөлээнин хуусаашын узадыр. Өг-бүлези-биле кады дыштанып санаторийлерниң, дыштанылга бажыңнарының болгаш пансионатларның четкизи калбарар. Херээженнерниң күш-ажылга киржириниң янзы-бүрү хевирлери хөгжүүр, херээженнерниң күзээни-биле ажылдың солчуп дараалажыр графиги болгаш долу эвес ажыл хүнү, бажыныига ажылдаар күш-ажыл калбаа-биле ажыглаттынар.

Өзүп орар салгалды кижизидеринге эргежок чугула байдалды тургузар талазы-биле хемчеглерниң калбак комплекизин боттандырып чорудар. Чоокку үеде чурттакчы чоннуң уруглар албан черлеринге хереглели долузу-биле хандыртынар. Пионер, күш-ажылчы болгаш спорт лагерьлери, пионерлер бажыңнары, эртем-техниктиг болгаш уран чогаадылга бажыңнарының болгаш станцияларының четкизи калбарар. Школа назыны четпээн уруглар албан черлеринге, профессионал-техниктиг өөредилге черлеринге, уруглар бажыңнарынга аъш-чемге чарыгдал нормалары улгадыр.

Аныяктарның социал айтырыгларынче, чүнүң-даа мурнунда күш-ажылга болгаш амыдыралга, өөредилгеге болгаш культурага, профессионалдыг болгаш албан ажыл аайы-биле өзүлдезинге, хостуг үени билдилиг ажыглаарынга оолдар болгаш кыстарның хөй-нинти ужур-дузалыг эрге-ажыктарын болгаш хереглелдерин улам-на долузу-биле хандырарынче **кичээнгейни дыка күштелдирери** эргежок чугула деп партия санап турар.

СЭКП моон-даа соңгаар **күш-ажылдың болгаш дайынның хоочуннарының,** улуг назылыг хамаатыларның, инвалидтерниң, мөчээн дайынчыларның өг-бүлелериниң материалдыг байдалын ,экижидер дугайында, оларның социал, медицина болгаш культура хандырылгазының дугайында доктаамал сагыш салыышкының үргүлчүлээр. Пенсияларның болгаш чүнүң-даа мурнунда эң өвээш хемчээлиг база мурнунда доктаадып тургускан пенсияларның хемчээлин үе-үелеп улгатырар. Колхозчуларның пенсия хандырылгазы ажылчыннарга болгаш албан-хаакчыларга тургускан деңнелге чоорту чоокшулаар. Назылап кыраанарга болгаш инвалидтерге интернаттарның четкизи хөгжүүр, оларга хандырылганың байдалы экижинир. Күш-ажылдың улуг дуржулганың хоочуннарының күш-ажылчы ажыл-чорудулгага, хөй-нинтиниң амыдыралынга болгаш кижизидилге ажылынга шыдаар шаа-биле киржириниге аргаларны калбартыры социал-экономиктиг улуг чугула херек болур.

Чоннуң амыдыралын экижидеринге иниттилелдиң болгаш бойдустуң, кижиниң болгаш долгандыр турар хүрээлелдиң удур-дедир чүүлдешкек харылзалаарын улам-на улуг ужур-дузалыг боон турар. Бодунуң келир үезин медерелдни-биле тургузуп турар социалистиг иниттилел бойдусту планныг, хумагалыг ажыглаарын боттандырып турар болгаш бөмбүрзектиң бойдус курлавырларын камгалаар болгаш көөдедиин дээш кижи төрелгетенниң демиселинде мурнакчы турушту эөлеп турар. Бойдусту ажыглаарын контрольдаарын күштелдирерин, чурттакчы чоннуң экологтуг кижизидилгезин калбартып чорударын партия эргежок чугула деп санап турар.

Аңгы талазы-биле ылгалдарны ажып эртери, социал чаңгыс аай иниттилелди тургузары

Социал харылзааларның хөгжүлдезининг амгы үе-чадазының дүрүм ёзугааргы чугула чүүлү — ажылчын аңгының, **колхозчу тараачыннарның болгаш интеллигенцияның чоокшулажыышкыны, иниттилелдиң аңгы чок тургузуунуң ажылчын аңгының шиитпирлиг ролюнуң ачызы-биле тургустунуп турары.**

Ажылчын аңгының политиктиг дуржулгазы, ооң бедик мерелдни, организастыы болгаш тура-соруу бистиң иниттилеливисти сырый каттыштырып турар. Ажылчын аңгының иниги билининиң, культурлуг болгаш иниттилел-политиктиг идепкейлининиң өзүлдези социализмни сайзыраңгайжыдарынга, коммунистиг тургузуушкунга ооң мурнакчы ролюн бедидип турар.

Партияның аграр политиказының чайгылыш чокка боттаныышкынының үезинде көдээ ажыл-агый күш-ажылы индустриалдыг күш-ажылдың бир янзы хевириниче шилчип, хоорай биле көдээниң аразында боттуг социал, культура-амыдырал ылгалдары чидип турар, тараачыннарның амыдыралының хевири болгаш күш-ажылының байдалы ажылчын аңгының амыдыралының хевири-биле болгаш күш-ажылының байдалы-биле улам-на дөмейлешкек боон бар чыдар. Ол аңгыларның аразында ылгалдарны ажып эртери, бистиң чуртувуска аңгы чок иниттилелдиң бадыткаттынын тургустунары колдуунда-ла коммунистиг формацияның төөгүлүг бирги социалистиг чадазынга болур.

Бүдүрүкчү күштерде революстуг чаартылгалар ажылчыннарның болгаш колхозчуларның калбак массаларының ажылчорудулгазында угаан ажылының хемчээлиниң өзериңе чедирер. Ооң-биле кады интеллигенцияның саны көвүдээр, материалдыг бүдүрүлгеге болгаш иниттилел амыдыралының өскедаа талаларынга ооң чогаадыкчы салыышкыны бедиир. Бо болза күш-ажыл биле утаан ажылының аразында боттуг ылгалдың чоорту чидеринге, бүгү социал бөлүктерниң чоокшулажыырынга арганы бээр. Ол ылгалдарны долузу-биле ажып эртери, социал талазы-биле чаңгыс аай иниттилелди тургузары коммунизмниң дээди чадазынга доостур. Ооң-биле кады ындыг ылгалдар амдыызында туруп турда, аңгыларның болгаш социал бөлүктерниң эрге-ажыктарының онзагай чүүлдерин бодуңуң политиказынга ханызы-биле барымдаалап көөрүн биргн чергенің ужур-дузалыг херээ деп партия санап турар. Чурттуң аңгы-аңгы девискээрлеринде чурттакчы чоннуң күш-ажылының болгаш амыдыралының байдалдарын деңнештиреринче улуг кичээнгей салдынар.

Совет иниттилелдиң социал тургузуунда **күш-ажылчы коллективтериң ролю улгадып турар.** Күш-ажылчы коллектив бүрүзү чоннуң социалистиг бот-эргелелиниң, бүдүрүлгелериниң, албан черлериниң болгаш организацияларның ажылының айтырыгларын шиитпирлээринге ажылчы чоннарның хүн бүрү болгаш боттуг киржилгезинин, кижиниң сайзыралының болгаш ооң чогаадыкчы күштерин ажыглаарының дээштиг социал өзээ болу бээринге партия бүгү хемчеглер-биле деткимче көргүзер. Иниттилел амыдыралының бүгү адырларына күш-ажылчы коллективтериң салдарын тодаргай угланыышкынны күштелдирерин, оларның эргелерин калбартырын болгаш ооң-биле кады экономиктиг, социал болгаш культура хөгжүлдениң боттуг сорулгаларын шиитпирлээринге оларның харыысалгазын бедидерин партия эргежок чугула деп санап турар.

Совет кижилерниң чаагай чоруун бедидери, күш-ажылының болгаш амыдыралының байдалдарын экижидери

Чуртта тургустунган бүдүрүлге болгаш утаан-бодал күүзү, чурттуң социал-экономиктиг хөгжүлдезин дүргедедиринің сорулгалары «иниттилелдиң бүгү кежигүнеринің бүрүн чаагай чоруун болгаш бүгү талалыг хостуг хөгжүлдезин» (В. И. Ленин) чедип алырынче дыка бурунгаарлаарын хандырар арганы болгаш эргежок чугула болдуруп турар.

СЭКП совет кижилерниң чаагай чоруун шынар талазы-биле чаа чадаже көдүрер, бүгү талазы-биле сайзыраңгай, утаан-бодал талазы-биле байлак кижини кижизидериниң, иниттилелдиң эрге-ажыынга дүүштүр совет кижилериниң арга-мергежилдериниң болгаш талантыларының улам долу ажыттынарынга эргежок чугула байдалдарны тургузарының негелделеринге эң-не дүжүп турар кылдыр материалдыг, социал болгаш культура кежиктериниң хереглелиниң деңнелин болгаш структуразын хандырарының сорулгазын салып турар.

Чоннуң хереглелдерин хандырарынче утланган курлавырларының кемчээлин чоокку он беш чылда-ла ийи катап улгатпаары көрдүнүп турар.

Күш-ажылдың чогаадыкчы ужур-утказын болгаш коллективчи бүдүжүн күштелдиреринче, ооң культуразын бедиперинче, иниттилелдиң чаагай чоруу дээш бедик мергежилдиг болгаш бедик үре-түңнелдиг ажылды деткиринче партия онзагай кичээнгейни салып турар. Ол бүгү күш-ажылды чоорту совет кижи бүрүзүнүң амыдыралчы бирги негелдезин болдурарынга идигни бээр.

Чоннуң ажылга долу болгаш ажыктыг кылдыр хаара тутунарын хандырар, күш-ажыл кылчын шыдаар бүгү хамаатыларга оларның сонуургалдарын, арга-мергежилин, эртем-билиин, профессионал белеткелин ёзугаар иниттилелдиң хереглелдерин барымдаалап шилип алган ажылынга ажылдаар арганы бээр ындыг эртем-техниктиг, экономиктиг болгаш социал хемчеглерни моон соңгаар-даа боттандырар.

Хол-биле кылыр ажылларны дыка эвээжедиринче, чаңгыс аай, шоолуг билиг-мергежил негевес аар күш-ажылды дыка кызырарынче, а келиэинде — шуут чок болдурарынче, бүдүрүлгеге кемдээшкиннерни болгаш профессионал аарыгларны чайладыр санитар-гигиена талазы-биле таарымчалыг байдалдарны хандырарынче болгаш айыыл чок чорук чурумуи иептередиринче шугум чайгылыш чок боттаныр. Бүдүрүлгени интенсификастаары, ооң ажыктыының болгаш күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң бедиишкини келир үеде ажыл хүнүи кызырар, ажылчы чоннарның төлевирлиг шөлэээнин уздадыр чаа аргаларны тургузар.

Чурттуң экономиктиг аргаларынга дүүштүр ажылчы чоннарның боттуг орулгаларын чайгылыш чок өстүрер болгаш чоннуң бүгү кезектерининң база социал бөлүктерининң чаагай чоруун улам ыңай бедидер дээш эргежок чугула бүгү чүүлдерни партия моон соңгаар-даа кылыр.

Коммунизмниң бирги чадазының дүргузунда ажылчы чоннарның орулгаларының кол үнер дөзү күш-ажылы дээш төлевир боол хевээр артар. Ажыл төлевирининң системазы күш-ажыллың хемчээлин болгаш шынарын барымдаалап төлээр принципке бүрүн дүжүп. ооң байдалдарын болгаш түңнелдерин өөренип көрген, ажылдакчыларның мергежилин, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн, продукцияның шынарын бедиперинге курлавырларының бүгү хевирлерин чөп ажыглаарынга болгаш кемнаарынга идигни берген турар кылдыр ажыл төлевириниң системазын доктаамал сайзыраңгайжыдары эргежок чугула. Чогум-на аңаа үндезилээш, ажылчы чоннарның шалыны болгаш амыдырал деннели бедиир ужурлуг. Иниттилел байлаашын өзүлдези-биле чергелештир ээ эвээш шалыныың хемчээли өзер, чоңдан үндүртлерни эвээжедир угланыышкын уламчылаар. Күш-ажылчы эвес орулгаларны, хуваалданың социалистиг принциптеринин кандыг-даа хажыдыышкынарын шиитпирлиг чок кылырын партия принципиалдыг ужур-дузалыг деп санап турар.

Халас улус өөредилгезинин, кадык камгалалының болгаш социал хандырылганың бүгү күрүне системаларын улам ыңай хөгжүдеринге, ажылчы чоннарның дыштанылга байдалдарын экижидеринге улам улуг рольду ойнаар болгаш туструс хамаатыларның, өг-бүлелерниң, социал бөлүктерниң материалдыг байдалында социализм үезинде чайлаш чок боттуг ылгалдарны эвээжедир, уруглар кижизидилгезинге социал-экономиктиг болгаш культура байдалдарын деннештирер, чурттакчы чоннуң чамдык бөлүктерниң эвээш хандырганы чоруун шуут ажып эртеринге идиг бээр ужурлуг **хереглелдиң иниттилел фондуларының** шапкын өзүлдезин болгаш хуваалдазын сайзырангайжыдарын уламчылаар.

Эң эки шынарлыг болгаш янзы-бүрү хевириң хереглел бараанарынга — аъш-чем продуктуларынга, эки болгаш чараш, аянныг идик-хепке, мебельге, культура хереглелининг чүүлдеринге, хууда ажыглалдың нарын техниказынга болгаш ажыл-агый бараанарынга **чоннуң улам өзүп турар хереглелин долу хандырары** — бирги чергенің чугула сорулгазы.

Садыг болгаш иниттинің чемненилгези улам ыңай хөгжүүр. Оларның материал-техниктиг баазазы бижыглар, хандырылга культуразы бедиир. Көдээге садыгны сайзыраңгайжыдар, чоңдан көдээ ажыл-агый продукцуларын садып алырын болгаш сайгарарын организастаар ужурлуг хереглекчилер кооперациязы улам ыңай хөгжүүр. Колхоз рыногуиуң ужур-дузазы хевээр артар. Үүрмектеп садар өртектер политиказын чоннуң боттуг орулгаларын бедидерининг эрге-ажыктарынга дүүштүр, чорудар.

Амгы үениң бедик хөгжүлделіг хандырылга адырын тургузар талазы-биле улуг хемчеглерни боттандырары көрдүнүп турар. Ачы-дуза чедирилгезининг хемчээлин улгаттыры ассортиментизин калбартыры болгаш шынарын бедидери, чоннуң чурттагга-коммуиал, транспорт, амыдырал, социал-культура талазы-биле янзы-бүрү хөй хевирлиг хандырылгага өзүп турар негелделерин улам долу хандырар, бажыңы ажылын чингедир, дыштанылгага болгаш хостуг үеин таарымчалыг ажыглаарынга эки байдалдарны тургузар арганы бээр. Көдээ черлерге болгаш чаа шиңгээттинип турар девискээрлерге ачы-дуза чедирилгези шапкын хөгжүүр.

2000 чылга чедир совет өг-бүле бүрүзү колдуунда тускай чурттаар черлиг — квартиралыг азы ангы бажынныг болзун дээш **чурттаар оран-бажың айтырыын** дүрген шиитпирлээрин партия онза социал ужур-дузалыг херек деп санап турар. Күрүненің акша-хөрөңгизининг күсели-биле чурттагга тудуунуң хемчээлин улгаттырары, кооператив болгаш хуууда тудугиуи улам калбак хөгжүүрүү, ол ышкаш чурттагга фондузуи чаартыры, эде кылыры болгаш кадагалалын экижидерн, ооң хуваалдазының контролюн күштелдирери аңаа идиг бээр ужурлуг. Чурттагга тудуунуң шынарынче, таарымчалыын бедидеринче, иштики планнаашкының экижидеринче, квартираларың болгаш бажыннарның техниктиг дериглезин сайзыраңгайжыдарынче онза кичээнгейни угландырар.

Хоорай болгаш көдээ чурттакчылыг черлерниң архитектуразынга, эстетиктиг шимелдезинге болгаш чаагайжыдылгазынга улам улуг негелделер салдынар. Ол дээрге кижилерниң ажылдаар, чурттаар болгаш дыштанырынга эң эки байдалдарны хандырар бүдүрүлге зоналарын, чурттагга девискээрлерин, хөй-нинти, культура болгаш өөредилге-кижизидилге албан черлерин, садыгның болгаш амыдырал хандырылга бүдүрүлгелерининг четкилерин, спорт тудугларын, иниттиниң транспортун таарымчалыг организастаан комплекстерни туткан чурттакчылыг черлер болур ужурлуг. Чоннуң акша-хөрөңгилерин чурттагга болгаш культура-амыдырал байдалдарын экижидеринге, дыштанылгага, туризмге болгаш өске-даа сорулгаларга киириштиреринге практикалаары калбарар.

Совет кижилерниң кадыкшылын быжыглаары, оларның идепкейлиг амыдыран-ажылдаарының хуусаазын узадыры — бирги чергенің чугула херээ. Хоорайнын болгаш көдээ черлерниң чурттакчыларының бедик мергежилдиг эмчи дузазының бүгү хевирлериниң талазы-биле негелдезин чер болганлузу болур деп СЭКП санап турар.

Партия дараазында чүүлдерни **бодунуң социал политиказының кол сорулгалары** кылдыр ядип үндүрүп турар:

— совет кижилерниң амыдыралчының болгаш күш-ажылының байдалдарын чайгылыш чок экижидери;

— социал чөптүг чоруктуң принцивин иниттилел харылзааларының бүгү адырларына улам-на долу боттандырары;

— аңгыларның болгаш социал бөлүктерниң база кезектерниң чоокшулажыышкыны, утаан ажылы биле күш-ажылдың аразында, хоорай биле көдээниң аразында боттуг ылгалдарны ажып эртери;

— национал харылзааларыы сайзыраңгайжыдары, чурттуң бүгү нацияларының болгаш биче улустарының аразында акыдуңма найыралды бижыглаары.

III. Партияның социал политиказы

Партия социал политиканы чурттуң хөгжүлдезин дүргедедиринің, массаларның күш-ажылчы болгаш иниттилел-политиктиг идепкейин кедүрерининг, чаа кижини кижизидеринің, амыдыралдың социалистиг хевирин бадыткаарының күүлүг чепсээ, иниттилелдиң политиктиг бижыг байдалының чугула фактору деп көрүп турар. Ол социал политиканың салдары экономиканың ажыктын бедидеринге, иниттилел амыдыралының бүгү талаларынга улам күштелир апаар деп үүвени ол барымдаалап турар. Кижилерниң күш-ажылының, амыдыралының, культуразының социал айтырыгларын шиитпирлээрининг дугайында, оларның эрге-ажыктарын болгаш **хереглелдерин хандырар** дугайында соксаал чок сагыш салыышкын бүгү күрүне болгаш ажыл-агый организацияларының, хөй-нинти организацияларының ажыл-чорудулгазының хоойлузу болур деп СЭКП санап турар.

Партия дараазында чүүлдерни **бодунуң социал политиказының кол сорулгалары** кылдыр ядип үндүрүп турар:

— совет кижилерниң амыдыралчының болгаш күш-ажылының байдалдарын чайгылыш чок экижидери;

— социал чөптүг чоруктуң принцивин иниттилел харылзааларының бүгү адырларына улам-на долу боттандырары;

— аңгыларның болгаш социал бөлүктерниң база кезектерниң чоокшулажыышкыны, утаан ажылы биле күш-ажылдың аразында, хоорай биле көдээниң аразында боттуг ылгалдарны ажып эртери;

— национал харылзааларыы сайзыраңгайжыдары, чурттуң бүгү нацияларының болгаш биче улустарының аразында акыдуңма найыралды бижыглаары.

Совет кижилерниң чаагай чоруун бедидери, күш-ажылының болгаш амыдыралының байдалдарын экижидери

Чуртта тургустунган бүдүрүлге болгаш утаан-бодал күүзү, чурттуң социал-экономиктиг хөгжүлдезин дүргедедиринің сорулгалары «иниттилелдиң бүгү кежигүнеринің бүрүн чаагай чоруун болгаш бүгү талалыг хостуг хөгжүлдезин» (В. И. Ленин) чедип алырынче дыка бурунгаарлаарын хандырар арганы болгаш эргежок чугула болдуруп турар.

СЭКП совет кижилерниң чаагай чоруун шынар талазы-биле чаа чадаже көдүрер, бүгү талазы-биле сайзыраңгай, утаан-бодал талазы-биле байлак кижини кижизидериниң, иниттилелдиң эрге-ажыынга дүүштүр совет кижилериниң арга-мергежилдиң болгаш талантыларының улам долу ажыттынарынга эргежок чугула байдалдарны тургузарының негелделеринге эң-не дүжүп турар кылдыр материалдыг, социал болгаш культура кежиктериниң хереглелиниң деңнелин болгаш структуразын хандырарының сорулгазын салып турар.

Чоннуң хереглелдерин хандырарынче утланган курлавырларының кемчээлин чоокку он беш чылда-ла ийи катап улгатпаары көрдүнүп турар.

Күш-ажылдың чогаадыкчы ужур-утказын болгаш коллективчи бүдүжүн күштелдиреринче, ооң культуразын бедиперинче, иниттилелдиң чаагай чоруу дээш бедик мергежилдиг болгаш бедик үре-түңнелдиг ажылды деткиринче партия онзагай кичээнгейни салып турар. Ол бүгү күш-ажылды чоорту совет кижи бүрүзүнүң амыдыралчы бирги негелдезин болдурарынга идигни бээр.

Чоннуң ажылга долу болгаш ажыктыг кылдыр хаара тутунарын хандырар, күш-ажыл кылчын шыдаар бүгү хамаатыларга оларның сонуургалдарын, арга-мергежилин, эртем-билиин, профессионал белеткелин ёзугаар иниттилелдиң хереглелдерин барымдаалап шилип алган ажылынга ажылдаар арганы бээр ындыг эртем-техниктиг, экономиктиг болгаш социал хемчеглерни моон соңгаар-даа боттандырар.

Хол-биле кылыр ажылларны дыка эвээжедиринче, чаңгыс аай, шоолуг билиг-мергежил негевес аар күш-ажылды дыка кызырарынче, а келиэинде — шуут чок болдурарынче, бүдүрүлгеге кемдээшкиннерни болгаш профессионал аарыгларны чайладыр санитар-гигиена талазы-биле таарымчалыг байдалдарны хандырарынче болгаш айыыл чок чорук чурумуи иептередиринче шугум чайгылыш чок боттаныр. Бүдүрүлгени интенсификастаары, ооң ажыктыының болгаш күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң бедиишкини келир үеде ажыл хүнүи кызырар, ажылчы чоннарның төлевирлиг шөлэээнин уздадыр чаа аргаларны тургузар.

Чурттуң экономиктиг аргаларынга дүүштүр ажылчы чоннарның боттуг орулгаларын чайгылыш чок өстүрер болгаш чоннуң бүгү кезектерининң база социал бөлүктерининң чаагай чоруун улам ыңай бедидер дээш эргежок чугула бүгү чүүлдерни партия моон соңгаар-даа кылыр.

Коммунизмниң бирги чадазының дүргузунда ажылчы чоннарның орулгаларының кол үнер дөзү күш-ажылы дээш төлевир боол хевээр артар. Ажыл төлевирининң системазы күш-ажыллың хемчээлин болгаш шынарын барымдаалап төлээр принципке бүрүн дүжүп. ооң байдалдарын болгаш түңнелдерин өөренип көрген, ажылдакчыларның мергежилин, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн, продукцияның шынарын бедиперинге курлавырларының бүгү хевирлерин чөп ажыглаарынга болгаш камнаарынга идигни берген турар кылдыр ажыл төлевириниң системазын доктаамал сайзыраңгайжыдары эргежок чугула. Чогум-на аңаа үндезилээш, ажылчы чоннарның шалыны болгаш амыдырал деннели бедиир ужурлуг. Иниттилел байлаашын өзүлдези-биле чергелештир ээ эвээш шалыныың хемчээли өзер, чоңдан үндүртлерни эвээжедир угланыышкын уламчылаар. Күш-ажылчы эвес орулгаларны, хуваалданың социалистиг принциптеринин кандыг-даа хажыдыышкынарын шиитпирлиг чок кылырын партия принципиалдыг ужур-дузалыг деп санап турар.

Халас улус өөредилгезинин, кадык камгалалының болгаш социал хандырылганың бүгү күрүне системаларын улам ыңай хөгжүдеринге, ажылчы чоннарның дыштанылга байдалдарын экижидеринге улам улуг рольду ойнаар болгаш туструс хамаатыларның, өг-бүлелерниң, социал бөлүктерниң материалдыг байдалында социализм үезинде чайлаш чок боттуг ылгалдарны эвээжедир, уруглар кижизидилгезинге социал-экономиктиг болгаш культура байдалдарын деннештирер, чурттакчы чоннуң чамдык бөлүктерниң эвээш хандырганы чоруун шуут ажып эртеринге идиг бээр ужурлуг **хереглелдиң иниттилел фондуларының** шапкын өзүлдезин болгаш хуваалдазын сайзырангайжыдарын уламчылаар.

Эң эки шынарлыг болгаш янзы-бүрү хевириң хереглел бараанарынга — аъш-чем продуктуларынга, эки болгаш чараш, аянныг идик-хепке, мебельге, культура хереглелининг чүүлдеринге, хууда ажыглалдың нарын техниказынга болгаш ажыл-агый бараанарынга **чоннуң улам өзүп турар хереглелин долу хандырары** — бирги чергенің чугула сорулгазы.

Садыг болгаш иниттинің чемненилгези улам ыңай хөгжүүр. Оларның материал-техниктиг баазазы бижыглар, хандырылга культуразы бедиир. Көдээге садыгны сайзыраңгайжыдар, чоңдан көдээ ажыл-агый продукцуларын садып алырын болгаш сайгарарын организастаар ужурлуг хереглекчилер кооперациязы улам ыңай хөгжүүр. Колхоз рыногуиуң ужур-дузазы хевээр артар. Үүрмектеп садар өртектер политиказын чоннуң боттуг орулгаларын бедидерининг эрге-ажыктарынга дүүштүр, чорудар.

Амгы үениң бедик хөгжүлделіг хандырылга адырын тургузар талазы-биле улуг хемчеглерни боттандырары көрдүнүп турар. Ачы-дуза чедирилгезининг хемчээлин улгаттыры ассортиментизин калбартыры болгаш шынарын бедидери, чоннуң чурттагга-комм

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ПРОГРАММАЗЫ

Ол чорудулганың башкарыкчы күжү — совет ниитилелдиң политиктиг системазының өзээ — партия болуп турар. Оон удуртулгазы-биле ол системаның өске бүгү адырлары — Совет күрүне, профессионалдар эвилелдери, комсомол, кооператив болгаш өске-даа хөй-ниити организациялары ажылдап турар, олар бистиң чуртувустуң чонунуң бүгү бөлүктериниң, бүгү нацияларының болгаш биче улустарының эрге-ажыктарының чангыс эвин болгаш онзагай хевирлиин илередип турар. Конституция ёзугаар ажылдавышаан, СЭКП күрүне болгаш хөй-ниити организацияларының ажылын углап база дүүштүрүп, оларның кайызы-даа бодунга хамаарышкан хүлээлгелерин долузу-биле күүседип турзун дээш сагыш салып турар. Партия бодунуң бүгү ажыл-чорудулгазы-биле улустуң эрге-ажыктарынга бараан болурунуң, социалистиг демократизмниң принциптерин сагырының үлегерин көргүзүп турар.

Ниитилелди болгаш күрүнени эргелеп башкарарынга улустуң социалистиг бот-эргелелиниң принциптери чайгылыш чокка боттанган турзун дээш партия сагыш салып турар, тайылбырлап чугаалаарга, башкарылга чүгле ажылчы чоннарның эрге-ажыктарынга бараалгаар эвес, харын-даа дүрүм ёзугаар, В. И. Ленининиң чугаалаанын ёзугаар боттарының каттыжыышкынының эрге-чагыргазындан өске кандыг-даа эрге-чагырга билбес ажылчы чоннарның боттарының кириишсе чогуур улам-на дорт херээ болу бээрининг дугайында партия сагыш салып турар.

Хамаатыларның социал-экономиктиг, политиктиг болгаш хуу эргелерин база хосталгаларын калбартырының болгаш байыдарының, оларны долузу-биле боттандырып чорударының улам-на таарымчалыг байдалдарын болгаш магадылалдарын тургузарынга партия моон соңгаар-даа идиг бээр. Совет кижиде бодунуң хамааты тура-соруун болгаш эрге-ажыктарын илередиринге болгаш боттандырып чорударынга бүгү арга-лар бар, социализмниң аңаа берип турар бүгү-ле кежиктерин ол ажыглап турар. Совет хамаатының эргелерин болгаш хосталгаларын боттандырып чорудары оон конституция ёзугаар хүлээлгелерин күүседиринден аңгылаттынмас. Хүлээлгелер чок эргелер турбас, эргелер чок хүлээлгелер турбас — ол болза ссциалистиг ниитилелдиң хажыттынмас политиктиг принциви. Совет кижи бүрүзү бодунуң эргелериниң, хосталгаларының болгаш хүлээлгелериниң тудуш холбаалыын тода* билген турарының ёзугунга кижизиттинген турарын СЭКП моон соңгаар-даа чүткүлдүү-биле чедип алыр.

Партияның политиказының үндезин айтырыы — **совет социалистиг күрүнени хөгжүдери болгаш быжыглаары,** оон демократтыг, бүгү улусчу мөзү-шынарын, чогаадыкчы, тургузукчу ролюн улам долузу-биле көргүзери болур.

ССРЭ-ниң политиктиг үндезини, улустуң социалистиг бот-эргелелиниң кол кезээ — улус депутатгарының Советтериниң ажыл-чорудулгазын экижидер дугайында СЭКП доктаамал сагыш салып турар. Улус төлээлелгезиниң хевирлерин сайзыраңгайыдарын, совет соңгулда системазының демократтыг принциптерин хөгжүдерин, Советтерге ажылчын аңгыны, колхозчу тараачыннарның, улусчу интеллигенцияның, чурттуң бүгү нацияларының болгаш биче улустарының төлептиг болгаш ат-алдарлыг төлээлекчилери соңгутсун дээш, оларның бот-хуу болгаш ажыл-ишчи шынарын хостуг база бүгү талалыг чугаалажын көөрүн хандырарын партия чугула ужур-дузалыг деп санап турар. Советтериң ажылы экижизин база оларга чаа күштер немешсин, күрүнени эргелеп-башкарарының школазын чаа миллион-миллион ажыл-ишчилер эртсин дээш, Советтериң депутаттарының составы соңгулдаларда үргүлүү чаартынар.

ССРЭ-ниң Дээди Соведи болгаш республикаларның Дээди Советтери хоолужудулганы чайгылыш чок сайзыраңгайжыдып, оларның эргезинге хамааржыр иштики болгаш даштыкы политиканың үндезин айтырыгларын дээштиг шиитпирлеп, улус депутаттарының Советтерин идепкейлии-биле удуртуп, чагыргазында органнарның ажылын хыназын дээш СЭКП оларга доктаамал деткимчени көргүзүп турар. Регионнарның комплекстиг экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезин хандырарынга, тус чер ужур-дузалыг сорулгаларны бот-тускайлаң шиитпирлээринге, боттарының девискээрлеринде турар организацияларның ажыл-чорудулгазын аайлап башкарарынга болгаш контрольдаарынга чер-чер Советтериниң ролюн моон-даа соңгаар өзер.

Чүгле шиитпирлер хүлээп алыр эвес, харын оларны амыдырала боттандырарын организастаарын база күүселдезин хынаарын хандырар органнар болур Советтер дугайында ленинчи айтыышкынынарны шыңгыы сагыыры-биле бүгү таарымчалыг байдалдарны тургузар херек. Кандыг-даа деңнелдиң Советтериниң ажыл-чорудулгазынга айтырыгларны коллективтиг, хостуг, ажыл-ишчи чугаалажыры болгаш шиитпирлээри; ажык болуру; бот-шүгүмчүлел болгаш шүгүмчүлел; депутаттарның харысалгалыг болгаш үргүлчү отчёттуг болуру; харын-даа соңгукчуларның бүзүрелии шыизыдын шыдаваанарны дедир кыйгыртыры; күүсекчи болгаш өске-даа органнарның ажылын контрольдаары; эргелеп башкарылгага хамаатыларны калбаа-биле киништирери чергелиг ажылдың демократтыг принциптери улам-на долузу-биле боттанып ужурлуг.

Эргелелди демократчыдарынче, күрүне ужур-дузалыг шиитпирлерни ажылдап кылырының база хүлээп алырының чорудулгазынче угланган ажылды партия чайгылыш чок чорудар, ол ажыл шиитпирлериң эң чогумчалыг хевирлерин шилип алырын, ажылчы чоннарның янзы-бүрү бодалдарын, саналдарын тулгаштырып тургаш, оларның ажыктыгларын шиитпир үндүрерде барымдаалап көөрүн хандырар. Күш-ажылчы коллективтерге, Советтериң доктаамал комиссияларынга, профэвилел, комсомол болгаш өске-даа хөй-ниити организацияларынга чугаалажын көргенининг соонда чүгле мынан шиитпир хүлээп ап болур айтырыгларның саны көвүдээр. Эң чугула хоойлу төлевилелдерин болгаш шиитпирлерни бүгү чоннуң чугаалажын көөрүнче болгаш бадылаашкынынче киирер. Соңгукчуларның чагыгларын, хамаатыларның билдириишкиннерин болгаш саналдарын сайгарып түңнээриниң болгаш боттандырарының, хөй-ниитиниң санал-оналын өөренип көөрүнүң, хүлээп алдынган шиитпирлериң болгаш оларның күүселдезиниң түңнелдериниң дугайын чонга дыңнадырының системазын моон соңгаар-даа бедидери негеттиниң турар.

Бүдүрүлге болгаш социал-культура тургузуушкунун эргелеп башкарарының бүгү-ле айтырыгларынга, ниитилелдиң политиктиг амыдыралынга күш-ажылчы коллективтериң эргелерин калбартыры болгаш идепкейлиин хөгжүдери онза чугула ужур-дузалыг апаар. Күш-ажылчы коллективтериң ниити хуралдарының болгаш чөвүлелдериниң ролю, оларның шиитпирлериниң күүселдези дээш администрацияның харысалгазы бедир, мастерлериң, участоктар начальниктериниң, бүдүрүлгениң өске-даа салбырларының удуртукчуларының соңгулдалыг болуруне шилчиишкин боттанган турар.

Күрүне аппарадының, эргелелдиң бүгү органнарының ажылын сайзыраңгайжыдары улуг ужур-дузалыг. Совет аппарады чонга бараан болуп турар болгаш аңаа отчёттуг. Ол бедик арга-мергежилдиг база шалыпкын болур ужурлуг. Эргелел аппарадын бөдүүнчүдерин болгаш чиигедирин, артык штаттарны кызырарын, бюрократизмниң болгаш ёзу барымдаалаар, ажылдап база чурттап турар черинин эрге-ажыын хараар чоруктарының илерээшкиннерин шиитпирлии-биле чайладырын чедип алыр, ажылын билбес болгаш инициатива чок ажылдакчылардан саадал чокка хосталыр херек. Ак сеткилдиг эвес, алдан дужаалын өскээр ажыглаар, эрге-дужаал сүрер, хууда байыксаар, төрел-дөргүл тыртар болгаш өң-тала тыртып депшидер чоруктарны шиитпирлии-биле чайладыр, хемчег алыр херек.

Күрүне органнарының ажылдакчыларының отчёттуг болурунуң принцивин чайгылыш чокка сагырын, албан-дужаалдарның соңгулдалыг база конкурстуг системазын алгыдарын эргежок чугула деп партия санап турар. Удуртукчу бүрүзүнүң дорт харысалгалыг болуру-биле чергелештир ажылга коллегиалдыг чорукту чайгылыш чокка боттандырарын, ажылдакчыларга оларның херек кырында ажыл-ижин барымдаалап шын үнелээшкинии бээрин, **хүлээп алдынган шиитпирлериң** күүселдезиниң дээштиг контролюн хандырарын кыымаккай боттандырар херек.

Күрүне болгаш хөй-ниити контролюнуң дээштиин бедидеринге СЭКП идепкейлиг идиг бээр. Ажылчы чоннарның **улусчу контроль** органнарынга ажылын оларның политиктиг бышкан медерелин болгаш чоннуң эрге-ажыктарын камгалаарынга идепкейин хөгжүдериниң, ажыл-херекти күрүне ёзуузу-биле көөрүн, чоннуң өөрүзүнге ээ ёзу-биле хамаарылгалыг болуруң кижизидериниң чугула хевири деп партия көрүп турар.

Күрүне болгаш ниитилел амыдыралының эрге-хоойлу үндезинин быжыглаары, социалистиг хоойлу-дүрүмнү болгаш корум-чурумну чайгылыш чокка сагыыры, суд-шиидилге, прокурор хайгааралының, юстицияның болгаш иштики херектер органнарының ажылын экижидери партияның доктаамал сагыш салыышкынының айтырыы болуп келген болгаш ындыг болуп артар-даа.

Күш-ажылчы коллективтериң, хөй-ниити организацияларының, бүгү ажылчы чоннарның деткимчезинге даянгаш, күрүне органнары социалистиг өөрүнүң камгалалын хандырар, хамаатыларның хууда эт-хөреңгизин, ат-алдарын болгаш төлептиг чоруун камгалаар дээш бүгү эргежок чугула чүүлдерни кылыр, кем-херек үүлгедиишкиннерине, арагалаашкынга болгаш алкоголизмге удур шиитпирлиг демиселдя чорудар, хоойлу-дүрүм үрээшкиннерин болдурбас, оларның үнүп кээр чылдагааннарын чайладыр хүлээлгелиг.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы социалистиг Ада-чурттуң камгалаарын, чурттуң камгалалын быжыглаарын болгаш күрүнениң айыыл чок чоруун хандырарын Совет күрүнениң эң чугула ажыл-херээнинг бирээзи деп көрүп турар.

Иштики байдалдарны алыр болза, бистиң ниитилелге шериг хереглеттинмейи турар. Ындыг-даа болза агрессчи дайынчарны болгаш дайын төрүлдээлерин империализминиң өөскүдүп болурунуң айыылы турда, ССРЭ-ниң камгалал күчүзүн күштелдиреринге, оон айыыл чок чоруун быжыглаарынга, Чепсектиг Күштериниң кандыг-даа агрессорну чылча шаварынга белениң күштелдиреринге партия кошкаш дивес кичээнгейин угландырар апаар. Чепсектиг Күштер болгаш Күрүнениң айыыл чок чоруунуң органнары бедик серемчилелдиг болур болгаш ССРЭ-ге база оон эвилелчилериңе удур империализминиң чимзенишкиннерин үзе шаварынга кезээде белең турар ужурлуг.

Шериг тургузуушкунуң, Чепсектиг Күштерин Коммунистиг партияның удуртуру социалистиг Төрээн чурттуң камгалалын быжыглаарының эң кол үндезини боон турар. Чурттуң камгалалының болгаш айыыл чок чоруунуң талазы-биле политика, чүгле камгалал-биле холбашкан болгаш даштыкы халдаашкындан камгалалче угланган совет шериг эртемн партияның удуртулгазы-биле ажылдап кылдынын база боттанып турар.

ССРЭ-ниң Чепсектиг Күштерин империалистиг күштериң стратегтиг артык күштүүн болдурбас деннелге турзун дээш, Совет күрүнениң камгаланыр аргазы бүгү тала-биле сайзыраңгайжып турзун дээш, акы-дуңма социалистиг чурттарның армияларының дайынчы кады ажылдажылгазы быжыгып турзун дээш СЭКП бодунуң бүгү күжениишкиннерин салыр.

Совет Чепсектиг Күштериң дайынчы күчүзүү болза дайынчыларның бедик шериг мергежилиниң техника-биле эки хандыртынганының, идейлиг туруштуунуң, организастыг болгаш сагылга-чурумнуг чоруунуң, оон патриотчу болгаш интернационалчы хүлээлгезинге шынчызының быжыг каттыжыышкыны болган турзун дээш партия моон соңгаар-даа доктаамал сагыш салыр.

Чепсектиг Күштериң амыдыралынга болгаш ажыл-чорудулгазынга бодунуң организакчы база башкарыкчы салдарын моон соңгаар-даа күштелдиреринг, чаңгыстың удуртулгазын быжыглаарын, Совет Армияның болгаш Шериг-Далай Флодунуң политорганнарының база партия организацияларының ролюн болгаш салдарын бедидерин, армияның чон-биле ханы харылзаазының улам быжыккан турарын чедип алырын СЭКП эргежок чугула деп санап турар. Коммунист бүрүзү, совет кижи бүрүзү бистиң чурттуң камгаланыр аргазын чогуур деңнелге тургузарынга бодундан хамааржыр бүгү чүвени кылыр хүлээлгелиг. **Социалистиг Ада-чурттуң камгалаары, Чепсектиг Күштериң хүрээлеңинге албан эрттирери — ССРЭ хамаатысының хүндүлүг херээ болгаш ыдыктыг хүлээлгези.**

Чоннуң социалистиг бот-эргелел системазының чугула кезектери болур хөй-ниити организацияларының ролюн бедидерин партия бирги чергениң чугула ужур-дузалыг деп санап турар.

Ажылчы чоннарның эң массалыг организациязы, башкарылганың школазы, ажыл-агыйны чорударының школазы, коммунизминиң школазы — **профессионалдар эвилелдериниң** ат-алдарының болгаш салдарының доктаамал өзүүшкүнүнге идиг бээрин СЭКП бодунуң сорулгазы деп көрүп турар. Профэвилелдери боттарының кол хүлээлгелерин — чоннуң байлаан көвүдедиринге идиг бээрин, ажылчы чоннарның күш-ажылының, амыдыралының болгаш дыштанылгазының байдалдарын бүгү тала-биле экижидерин, ажылчы чоннарның эргелерин болгаш эрге-ажыктарын камгалаарын, массаларның коммунистиг кижизидилгезин доктаамал боттандырарын, бүдүрүлгениң болгаш хөй-ниитиниң ажыл-херектерин эргелеп башкарарынче оларны хаара тударын, күш-ажылдың медерелдиг сагылга-чурумун быжыглаарын — хажык чокка боттандырар үжурлуг.

Профэвилел организацияларының сорулгазы — чоннуң социалистиг бот-эргелелин хөгжүдеринге, күрүне, ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунуун үндезини айтырыгларын шиитпирлээрине улам идепкейлиг киржири, Советтер-биле болгаш ажылчы чоннарның өске-даа организациялары-биле улам сырый харылзаалыг ажылдаар, социалистиг чарыштын, мурнакчы дуржулганы пропагандалаарының болгаш неперединиң деңнелии көдүрери, социал чептүг чоруктуң принциптери сагыыры дээш контрольдуң хөй-ниити хевирлерин сайзырадыры, күш-ажылчы коллективтериң бүрүн эргелерин боттандырарынга идиг бээрн болур.

Совет аныяктарның мурнакчы кезээн каттыштырып, хөй миллион кежигүннерлиг ниитилел-политиктиг организация болуп турар **Бүгү-эвилелдиң Аныяктарының Ленинчи Коммунистиг Эвилелин** СЭКП бодунуң идепкейлиг дузалакчызы болгаш идегелдиг курлавыры деп дүрүм ёзугаар санап турар. Өзүп орар салгакчыларны кижизидеринге, пионер организациязының ажылын экижидеринге, чурттуң социал-экономиктиг хөгжүлдезин дүргедедир сорулгаларны херек кырында шиитпирлээрине комсомолдуң ролюн партия моон соңгаар-даа бедидер. Комсомолдуу удуртуп тура, СЭКП комсомол хүрээлениниң организас-политиктиг бышгарынче, аныяктар эвилелиниң бот-тывынгыр шынарынче онза кичээнгейни салып турар. Комсомолчу оолдар, кыстарның күш-ажылчы болгаш хөй-ниитичи идепкейин чүткүлдүү-биле хөгжүдер, оларның маркисчи-ленинчи үзелин, политиктиг болгаш мөзү-шынар культурazын, социализмниң болгаш тайбының салым-чолу дээш төөгүлүг харысалганы медереп билирин хевирлээр ужурлуг.

Кооперацияның — колхозтарның база хереглекчилер, чурттагга-тудуг кооперативтериниң болгаш кооперасташкан организацияларның база каттыжыышкынарның — ажыл-чорудулгазын сайзыраңгайжыдарынга партия деткимче көргүзүп, оларны социалистиг бот-эргелелдиң чугула хевири болгаш улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң ажыктыг чепсээ кылдыр көрүп турар.

СЭКП **чогаадыкчы эвилелдериниң, эртем, эртем-техника, культура-чырыдыышкын, спорт, камгалал болгаш өске-даа эки тура ниитилелдериниң, чурттакчы чоннуң хөй-ниити боттывынгыр органнарының** идепкейиниң улам ынай көдүрлүүшкүнүнге идиг бээр. Ук организациялар боттарының хүлээлгелерин күүсетпишаан, партияның политиказын боттандырарынга улам хөй салыышкынны киирер, боттарының каттыштырып турары ажылчы чоннарның эрге-ажыктарын эң-не долу илергейлээр, амыдыралга боттандырар дугайында, совет кижилериң хамааты инициативазын болгаш харысалгазын күштелдирер дугайында сагыш салыр ужурлуг.

V. Идей-кижизидилгелиг ажыл, өөредилге, эртем болгаш культура

Марксисчя-ленинчи идеологияның чаартыкчы күжүн чурттуң социал-экономиктиг хөгжүлдезин дүргедедиринге долу хемчээл-биле ажыглаар дээш партия бүгү-ле эргежок чугула чүүлдерни кылыр, совет кижилериң идей-политиктиг, күш-ажылчы болгаш мөзү-шынар кижизидилгезиниң талазы-биле, **угаан-бодал талазы-биле байлак, мораль талазы-биле арыг, күш-шыдал талазы-биле дадыккан, бүгү тала-биле дески сайзыралдыг, хөй-ниитичи идепкейлиг кижиин кижизидер** талазы-биле алыс сорулгаже угланган ажылды чорудар.

Бедик идейлиг чоруктуң болгаш коммунизмге шынчы чоруктун, совет патриотизминиң болгаш пролетаржы, социалистиг интернационализминиң, күш-ажылды болгаш ниитилел байлаан медерелдиг көөрүнүн ёзузунга ажылчы чоннарны кижизидерин, массаларны угаан-бодал культуразының эртине-байлактарынга улам долу хандыкшыдарын, амыдыралдың социалистиг хевиринге чөрүшкек чаңчылдарны узуткаарын СЭКП идеологтуг ажылда коп чүүл деп санап турар.

Кижини кижизидери чоннуң чаагай чоруу дээш тургузукчу күш-ажылга, хөй-ниити амыдыралга, социал-экономиктиг болгаш культура тургузуушкунуунуң сорулгаларын шиитпирлээринге оон херек кырында киржилгези-биле сырый холбаалыг дээрэни партия барымдаалап турар. Амыдыралдан, оон боттуг айтырыгларындан хоорлур чорук идей-кижизидилгелиг ажылды туугай чырыдыышкын, утка-шынар чок, хөй-хоозун чулчуруушкун болдуруп, коммунистиг тургузуушкуниүң чугула сорулгаларындан чайлай бээрининг чедирер. Хөй-ниитиниң практиказы-биле сырый харылзаа, идей-теоретиктиг утка-шынарының ханызы, иштики болгаш делегей

I. Идей-кижизидилгелиг ажыл талазы-биле

Эртеминг мировоззрениени хевирлээри. Социализм совет ниитилелдиң угаан-бодал амыдыралынга эртеминг мировоззрениениң тергиделин хандырган. Ол мировоззрениениң үндезини философтуг, экономиктиг болгаш социал-политиктиг үзел-бодалдарның бүрүн болгаш тодаргай системазы болур марксизм-ленинизм боон турар. Совет ниитилелдиң амыдыралында чаа болуушкуннарны өөрөнип көөрүнүң болгаш түңнээриниң, социалистиг дем каттыжылга чурттарының, делегейниң коммунистиг, ажылчын, национал-хосталгалыг болгаш демократтыг шимчээшкиниериниң дружулгазын барымдаалааның, бойдус, техника болгаш ниитилел эртемериниң чедиишкиннерин аналиэтээриниң үндезинингe марксисчи-ленинчи теорияны чогаадыкчы ёзу-биле улам ынай хөгжүдерин партия бодунуң эң чугула сорулгазы деп санап турар.

Бүгү совет кижилер марксисчи-ленинчи өөредигни ханызыбиле шингээдип, политиктиг культуразын бедидип, партияның политиказын ажылдап кылырына медерелдии-биле киржин, ук политиканы амыдралга идепкейлиг боттандырзын дээш СЭКП доктаамал сагыш салыр.

Күш-ажыл кижизидилгези. Угаан-даа ажылын, күш-даа ажылын алырга, ниитиниң чаагай чоруу дээш ак сеткилдиг кандыг-даа күш-ажылды ханызы-биле хүндүлээриигe болгаш аңаа белең болурунга совет кижи бүрүзүн чанчыктырарын партия кижизидилге ажылының төвүнге тургузуп турар. Күш-ажыл — ниитилелдиң материалдыг болгаш угаан-бодал байлааның кол үнер дөзү, кижиниң социал мөзүлүүнүн кол үнелели, ыдыктыг хүлээлгези, оон коммунистиг кижизидилгезиниң үндезини. Ак сеткилдиг, бедик будурукчулуг күш-ажылдың хүндүткелдиин бедидер, ажылга эгелекчи болгаш чогаадыкчы чорукту көргүдер, күш-ажылга коммунистиг хамаадыкчы чорукту көргүдер, күш-ажылга коммунистиг хамаадырганың үндезиннерин быжыглаар дугайында партия моон соңгаар-даа сагыш салыр.

Коммунистиг моральды бадыткап тургузары. Революстут демиселдиң алыс сорулгаларынга, коммунизминиң идеалдарынга шынчы чорукка үндезилеттингеи, эң-не кижизиг, чептүг, буянныг коммунистиг моральдың чогаадыкчы күчүү-шыдалы коммунизмче чоорту бурушгаарлаашкынның байдалдарында улам долузу-биле илереп турар. Кижилерниң ниити төлептиг мөзү-шынар байлактарын-даа, мөлчүлгеге удур, хосталга болгаш социал дең эрге, аас-кежик болгаш тайбың дээш чүс-чүс чылдарның дургузында боттарының чорудун келген демиселгиниң үезинде улус массаларының тыпканы кижилериң аажы-чанының болгаш оларның аразында харылзаалаарының нормаларын-даа бистиң моралывыс будында синяргеи.

СЭКП-ниң бадыткап тургузары дээш демисежин турары коммунистиг мораль болза:

— коллективчи мораль. Оон кол принциви — «чаңгызы шуптузу дээш, шуптузу чаңгызы дээш». Чүгле бодун болгаш хууда ажыын бодаар, бодун тогдунар чоруктар-биле ол эптешпес, бүгү улустуң, коллективтиң болгаш хуунуң эргеажыктарын ылап* дүүштүрүп турар;

— гуманисчи мораль. Бо мораль күш-ажыл кижизин алдаржыдып, аңаа ханы үндүткел-биле сиңиккен, кижиниң төлептиг мөзү-шынарларынче семээшкиннерге эптеш чок. Ол кижилериң аразынга ёзулуг кижизиг харылзааларны — эш хуунун кады ажылдажылгазының болгаш бот-боттарынга дузалажырының харылзааларын, хууда болгаш хөй-ниити амыдыралынга чаагай күзелдиг, ак сеткилдиг, бөдүүн болгаш биче сеткилдиг болур чорукту тургузуп турар;

— идепкейлиг болгаш дээштиг мораль. Бо мораль* кижиин чаа-чаа күш-ажылчы болгаш чогаадыкчы херектерже, коллективтиң болгаш бүгү чурттуң амыдыралынга соңуургалдыг киржириче, амыдырадың социалистиг хевиринге дүүшпес бүгү чүвеге шуут эптеш чок болурунче, коммунистиг идеалдар дээш чүткүлдүг демисежиринче кыйгырып турар.

Патриотчу болгаш интернационалчы кижизидилге. Совет кижиниң Октябрьның төрээн чуртунга, бодунуң төрүттүнүп, өөүп келген черинге ынаксшылы, делегейде бир дугаар социалистиг күрүнениң төөгүлүг чедишкиннери дээш оон чоргааралы пролетаржы социалистиг интернационализм-биле, акыдуңма чурттарның ажылчы чоннары-биле, социал депшилге болгаш тайбың дээш империализмге удур демисежин турар бүгү кижилер-биле аңгы талазы-биле эп-сеткил каттыштырылгазын медереп билири-биле холбашкан турзун дээш партия моон соңгаар-даа могаг чокка ажылдаар.

ССРЭ-ниң бүгү нацияларын болгаш биче улустарын каттыштырып турар найыралы болгаш акы-дуңмалышкы чорукту медереп билири, национаддар аразында харылзааларга бедик культуралыг болуру, национализминиң болгаш шовинизминиң, национал хатгыычак чоруктун болгаш национал боттогдунуушкунуңуң илерээшкиннери-биле, амыдыралдың коммунистиг чаартылгазынга шаптыктап турар ажыл-чанчылдар-биле эптеш чок болуру совет кижи бүрүзүнүң мөзү-шынары болган турарынга партия, бистиң күрүневис соңуургалдыг.

Шериг-патриотчу кижизидилге, социалистиг Ада-чурттуң камгалаарынга, аңаа бодунуң бүгү күжүн, а бир эвес херек болза, амы-тынын-даа бээрине белең болуруи кижизидери партияның идей-кижизидилгелиг ажылының чугула сорулгазы болуп артар.

Хоойлу-дүрүм кижизидилгези. Кижини бедик хамаазты ёзуузунга, совет хоойлуларны болгаш социалистиг ниити чурттагганың чурумнарын хүндүлээрининге, социалистиг хоойлу-дүрүмнүң кандыг-даа үрээшкиннери-биле эптеш чок болурунга, корум-чурумну камгалаарынга идепкейлиг киржилгеге белең болурунга кижизидери улуг ужур-дузалыг деп партия санап турар.

Атеистиг кижизидилге. Чүдүлгелиг кижилериң сагыш-сеткилин дорамчылаар чорукту болдурбайн, шажын-чүдүлгениң артыышкынарын ажып эртер сорулга-биле эртем-материалистиг делегей угаар билиглерин калбаа-биле нептередириниге идейлиг салдар чедиреринiң аргаларын партия ажыглап турар. Чүдүлгениң хостуунун Конституция ёзугаар магадыладарын хажык чокка сагыыры дээш турушпушаан, шажыныы ниитилелдиң болгаш кижиниң эрге-ажыктарынга хора чедирери-биле ажыглаар дээр орандажыышкынарны партия буруу шаап турар. Атеистиг кижизидилгениң эң чугула тудуш кезээ болза, кижилерниң күш-ажылчы болгаш хөй-ниитичи идепкейин, эртем-билиин бедидери, чаа совет ёзулалдарны болгаш чаңчылдарны калбаа-биле нептередири болур.

Кижилериң медерелинде болгаш аажы-чанында эргиниң артыышкынары-биле, ниитилел амыдыралының янзы-бүрү адырларының практиктиг ажылында четпестер-биле, ейү келген айтырыгларны хожудан шиитпирлээри-биле-даа холбашкан **бүгү-ле багай чүүлдер-биле, идеология болгаш моралыга таарышпас илерээшкиннер-биле демиселден коммунистиг** кижизидилге талазы-биле ажыл аңгылаттынмас. Күш-ажылдың сагылга-чурумунуң үрээшкиннерин, оорлап самчыгдаар болгаш хээли алыр чоруктарны, чиижең болгаш мангысталчак чорукту, арагалаашкынны болгаш хулиганнаашкынны, хуу өөчүзүрек, алыксак-чиксек, авынас, чашпаа чоруктарны чайгылыш чокка когу-биле узуткаарын партия бирги чергенин чугула херээ деп көрүп турар. Ол болуушкуннарга удур демиселге хөй-ниитиниң бодал-саналыныи салдарын-даа, хоойлунун күжүн-даа долузу-биле ажыглаары эргежок чугула.

Буржуаз* идеологияга удур демисел. Делегейде ийи үзелдерниң чидиг демисели ийи делегей системаларының — социализминиң болгаш капитализминиң — араазында удурланышкаан көргүзүп турар. Боттуг социализм дугайында, Совет Эвилелиниң иштики болгаш даштыкы политиказының дугайында шынны улустарга чедирери, амыдыралдың совет хевирин идепкейлиг пропагандалаарын, империализминиң чонга удур, кижизиг эвес будүжүн, оон мөлчүкчү мөзүзүн шаап халдакчы ёзу-биле бадыткалдыг сойгалын көргүзерин СЭКП бодунуң сорулгазы деп санап турар. Партия совет кижилерни бедик политиктиг медерелдиг болгаш **серемчилелдиг болуруга, ниитилел болуушкуннарын аңгы талазы-биле турушгап үнелеп билиринге,** социалистиг ниитилелдиң идеалдарын болгаш угаан-бодал байлактарын камгалаарынга кижизидер.

Ниитилел амыдралынга **массалыг информация болгаш пропаганда чепсектериниң** ролю куштелип турар. Иштики болгаш делегей амыдыралының утланышкынарын болгаш болуушкуннарын, экономиктиг болгаш социал чорудулгаларны оларның ханызы-биле анализтээн турарын, **бүгү-ле чаа,** мурнакчы чүүлдерни идепкейлиг деткээн турарын, кижилерни дүвүредип турар чугула айтырыгларны көдүрүп, ук айтырыгларны шиитпирлээринiң аргаларын саналдаан турарын СЭКП чедип алыр. Парлалга, телевидение болгаш радио **дамчыдылгазының** бүгү ажылы политика талазы-биле билдингири болгаш тодаргай сорулгалыы-биле, утказының ханызы-биле, медээлеринiң шалыпкын болгаш байы-биле, сонуурганчыг болгаш чедингири-биле онзагай болур ужурлуг. Парлалгага, массалыг информация болгаш пропагандаың бүгү чепсектериниге партия моон соңгаар-даа идепкейлиг деткимчени болгаш дузаны көргүзер.

Телевидениениң хөгжүлдезинче, радио болгаш телепрограммалар-биле чонну хаара тударын бүгү хемчеглер-биле калбартырынче, дамчыдылганың утка-шынарын, идейлиг, ураңчечен деңнелин бедидерине болгаш сонуурганчыг болурунче онза кичээнгей салдынар.

Идей-кижизидилгелиг болгаш пропаганда ажылынга хоозун чугаанын, көөргеттиникчи, ёзу барымдаалаар чоруктарның илерээшкиннерин шиитпирлии-биле узуткаары эргежок чугула. Ук ажылдың бүгү-ле хевирлери болгаш чепсектери партия, күрүне органнарының, хөй-ниити организацияларының ажылының калбаа-биле чарлыг болуруи, кижилер-дилe дорт болгаш ажык чугаалажырын, хөй-ниитиниң бодал-саналын шын хевирлээрин, оон практиктиг ажыл-херектерге салдарының өзүүшкүнүи хандырбышаан, чурттуң мурнунда туруп турар сорулгаларны күүседиринче массаларны мобилизастаарынга дузалаар ужурлуг. Идеологтуг ажылдың материалдыг баазазын бижыглаарынче СЭКП доктаамал сагыш салыр.

2. Улус өөредилгезиниң талазы-биле

Күш ажылын-даа, угаан ажылын-даа кылып шыдаар, улус ажыл-агыйынга, хөй-ниитиниң болгаш күрүне амыдыралының янзы-бүрү адырларынга, эртемге болгаш культурага идепкейлиг ажылдап шыдаар бедик медерелдиг, эртем-билиглиг кижилерни кижизидериниң болгаш белеткээриниң шугумун партия хажык чокка чорудун ргаз. ССРЭ-де тургустунган ёзулуг улусчу школа бүгү хамаатыларга билиглерже эжиктн ажыткан, массалыг бижик билбес чорукту төөгү талазы-биле эң кыска хуусаада узуткаар, бүгү-ниитиниң ортумак өөредилгезинче шилчиир арганы берген.

СЭКП социал-экономиктиг хөгжүлдени дүргедедиринiң, коммунистиг тургузуушкуннуң перспективаларының херегледдеринге, эртем болгаш техника депшилгезиниң салып турар негелделеринге дүүштүр улус өөредилге системазын сайзыраңгайыдарын уламчылаар. Ниити билиг болгаш профессионал школаның чуртта боттанып турар реформазы чаңгыс аай күш-ажылчы политехниктиг школаның ленинчи принциптеринге үндезилеттинген болгаш аныяктарның өөредилгезиниң база кижизидилгезиниң деңнелин улам бедик көдүрериниче, оларның күш-ажылчы тускай амыдыралга белеткелин экижидериниче, бүгү-ниити профессионал өөредилгеже чоорту шилчиишкинни боттандырарынче угланган. Школа өөреникчилерни Төрээн чуртка ынак болурунга, коллективизмге, улуг кижилерни, ада-иелерни, башкыларны хүндүлээринге кижизидер, өөредилгениң болгаш күш-ажылдың шынары дээш, бодунуң сагылга-чуруму дээш бедик харыысалганы медереп билиринге оларны чаңчыктырар, өөреникчилерниң бот-эргелелин хөгжүдер ужурлуг. Айыткан хемчеглерни боттандырып турар үеде профессионал база ниити билиг школалары улам ынай сайзыраар болгаш чоокшулажыр, а кедизинде барып олар каттыжар.

Эртем-техниктиг болгаш социал депшилгениң негелделеринге дүүштүр тускай ортумак болгаш дээди өөредилге системазы улам ынай хөгжүүр.[1] Бүдүрүлгениң, эртеминiң болгаш культураның негелделерин ол система сагыш човангыр болгаш ёй-шаанда көөр, профессионал бедик белеткелди, идейполитика талазы-биле бышкан чорукту, организакчы, башкарыкчы ажыл-чорудулганың чаңчылдарын шингээдип алган тускай эртемниглерге улус ажыл-агыйының хереглелин хандырар ужурлуг. Бүгү ажылчы чоннарның өөредилгени уламчылаарынга, билиин соксаал чокка ханыладырынга болгаш байыдарынга, оларның ниити культуразын болгаш профессионал деннелин доктаамал бедидеринге бот база кежээки өөредилге-биле кады таарымчалыг байдалдарны тургузар мергежил бедидеринiң системазын хөгжүдерин партия улуг ужур-дузалыг деп көрүп турар.

Башкы кадрлар дугайында, өөредилгениң бүгү системазын бижыглаарының болгаш материалдыг баазазын хөгжүдеринiң дугайында партия могаг чокка сагыш салыр.

3. Эртем талазы-биле

Бүдүрүкчү күштерни хөгжүдеринге болгаш ниитилел харылзааларын сайзыраңгайжыдарынга, техниканың болгаш технологияның эң чаа хевирлерин тургузарынга, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидеринге, черниң байлаан, океанны, космосту шингээдип алырынга, долгандыр турар бойдусту камгалаарынга база чаагайжыдарынга эртем улам улуг рольдут болур.

Партияның эртем талазы-биле политиказы билиглерниң бүгү адырларының шапкын депшилгезинге таарымчалыг байдалдарны тургузарынче, кадрларны, материалдыг болгаш сан-хөө курлавырларын көрдүнген экономиктиг болгаш социал эчис сорулгаларны чедип алырын, ниитилелдиң угаан-бодал хөгжүлдезин дүргедедир, чурттуң идегелдиг камгаланыр күчүзүн хандырар ужурлуг эң перспективтиг угланышкынарга мөөнөөринче угланган.

Бойдус эртемнериниң болгаш социал билип алышкынының принципиалдыг, хынаттынган үндезини диалектика-материалистиг методология болуп келген болгаш болуп артар-даа. Ону улам ынай чогаадыкчы ёзу-биле хөгжүдер, шинчилел ажылдарынга, хөй-ниити практиказынга билдилии-биле ажыглаар херек.

Совет эртем болза, эртем-техниктиг депшилгениң кол-кой угланышкынарынга башкарыкчы туруштарны эзлээр, амгы болгаш перспективтиг бүдүрүлге болгаш социал-экономиктиг айтырыгларны ажыктыг болгаш өй-шаанда шиитпирлээр аргаларны тывар хүлээлгелиг. Дилээшкиниг, кол өзек

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ПРОГРАММАЗЫ

дүрүмнерин ооң дээди үе-чадазынче чоорту бурунгаарлаарының оруктарын болгаш аргаларын өөренип көөрүнче болгаш бүгү талалыг анализтээринче ниитилел эртемденнериниң кичээнгейин мөөнүээри чугула. Социалистиг ниитилелдиң бот-туг чөрүлдээлерин эртемге үндезилеп анализтээри, оларны шинчилүүлериниң талазы-биле үндезилелдиг сүмелерни, экономика болгаш социал талазы-биле бүзүрелдиг баш бурунгаар көрүүшкүнүү ажылдап кылыры — хөгжүлдениң амгы үе-чадазында ниитилел эртемнериниң соңгаарлаттынмас сорулгазы.

Коммунистиг, ажылчын, национал-хосталгалыг шимчээшкиннерде, капиталистиг ниитилелде болуп турар болуушкуннарны ханызы-биле өөренип көөрү негеттинип турар. Делегей хөгжүллези бүгү-нийти хемчээлдиг эвээш эвес айтырыгларны кижи төрелгетенниң мурнунга идип үндүрүп турар. Эртем шинчилелдери ол айтырыгларга шын харыыларны бээр үжурлуг. Буржуаз идеологияга, ревизионизмге болгаш догматизмге удур демисел ниитилел эртемнериниң чугула сорулгазы болуп келген болгаш болуп артар-даа үжурлуг.

Эртемде дидим дилээшкиннерни, идеяларның болгаш угланыышкыннарның чарыжын, үре-түнелдерлиг маргылдаалар-ны партия детиңп турар. Хөөвүн чугаалар-даа, ол ышкаш дидим теоретиктиг түңнээшкиннерден былдаксаар, анаа-ла барымдаа-фактылар даңзылап бүрүткээр, үүгле хүнүн бодаар болгаш боттуг үүлдең хоорук чоруктар эртемге таарышпас. Амгы үениң чугула айтырыгларының нарын, комплекстиг байдалы ниитилел, бойдус болгаш техниктиг эртемнериң интеграциязын ханыладырын негеп турар. Чугула айтырыгларны эртемнериниң каттыжып шинтпирлээрин эртем кадрларының эргежок чугула шимчегирин, эртем албан чөрлериниң структуразының таарымчалыг-эптиин, шинчилелдериниң болгаш ажылдап кылымышкыннарның ажыктыын хандырып турар кылдыр эртемни организастаарының ындыг хевирлери улам калбаа-биле хөгжүүр үжурлуг. Экономиктиг болгаш социал хөгжүлдениң планнарын тургузарынга болгаш боттандырарынга оларның ролюн бедидер херек. Эртемниң депшилгезиниң эргежок чугула негелдези — чаа күштерниң, ылангыя бүдүүлгелеп доктаамал немешкеи турары, эртемденнериниң чогаадыкчы аргаларын билдилии-биле ажыглаары, оларның теоретиктиг болгаш дузалал айтырыгларны ажылдап кылырынга боттуг салыышкынын барымдаалап, күш-ажылынга идиг бээри.

4. Культура тургузуушкунунуң, литература болгаш уран чүүлдүң талазы-биле

Делегейге үнелээшкинни чаалап алган ёзулуг улусчу хөй национал совет культураны тургусканы — бистиң тургузугнуң төөгүлүг чедиишкини. Ооң күүлүг салдарының үндезинери — амыдыралдың шынына, социализминиң болгаш коммунизминиң идеалдарынга шынчы чоруунда, ханы гуманизминде болгаш оптимизминде, чон-биле сырый харылзаалыында.

Ажылчы чоннарның массалары угаан-бодал болгаш материалдыг культураның байлакгарын улам долу болгаш ханызы-биле шингээдип алыры, оларны уран чогаадылгага идепкейлиг хандыкшыдары улуг ужур-дузалыг деп СЭКП санап турар. Культура тургузуушкунунуң талазы-биле ленинчи принциптерни чайгылыш чокка удуртулга болдурбушаан, ада-чурт болгаш делегей уран чүүл культуразының эң эки үлегер-чижектеринге ажылчы чоннарны, өзүп орар салгакчыларны эстетика талазы-биле кижизидер дугайында партия сагыш салыр. Эстетиктиг кижизидилге күш-ажылды улам хей-аът кирер, кижини сайзырадыр болгаш ооң амыдыралын каастаар.

Культура адыры чоннуң янзы-бүрү кезектериниң өзүп турар негелдерин хандырар, чоннуң бот-тывынгыр уран чогаадылгазынга эргежок чугула аргаларны бээр, салым-чаяанарны сайзырадыр, амыдыралдың социалистиг хевирин байлакшыдар, чөптүг хереглелдерни болгаш эстетиктиг бедик негелделерни хевирлеп тургузар хүлээлгелиг. Ук сорулгаларны чедиишкиниг шинтпирлээриниң хажык чок негелдези болза, культура-чырыдыышкын ажылының утка-шынарын болгаш методтарын доктаамал сайзырангайжыдары, ооң материалдыг баазазын бижыглаары, көдээге болгаш чаа шингээдип ап турар районнарга культура тургузуушкунуун интенсивтиг чорудары болур деп партия көрүп турар.

Партия литератураның болгаш уран чүүлдүң ролюн бедиреринге бүгү талалыг идигни бээр. Олар чоннуң эрге-ажыынга, коммунизминиң херээзинге бараан болур, миллион-миллион кижилериниң өөрүшкүзүнүң болгаш сорук киришкинниниң үндезини болуп, оларның тура-соруун, сагыш-сеткилин болгаш бодалдарын илергейлээр, оларның идейлиг байлакшылынга болгаш мөзүү-шынар кижизидилгезинге идепкейлиг дузалаар хүлээлгелиг.

Литература болгаш уран чүүлдүң хөгжүлдезинде кол угланыышкын — чоннуң амыдыралы-биле харылзаалары бижыглаары, социалистиг амыдыралды шынныг болгаш бедик уран-чечени-биле көргүзери, чаа, мурнакчы чүүлдү сорук киришкинниг болгаш чечен-мерген көргүзери, ниитилелдиң бурунгаар шимчээшкиннинге шаптыктап турар бүгү чүүлдерни чаныш-сыныш чокка сөйгаларары.

Социалистиг реализмниң уран чүүлү улусчу болгаш партийжи принциптерге үндезилеттинген. Амыдыралды шынныы-биле уран-чечен кылдыр көргүзерде дидим, чаартыкчы чоруктуу ада-чурт болгаш делегей культуразының депшилгелиг бүгү чанчылдарын ажыглаары база сайзыралыры-биле ол холбаштырып турар. Ёзулуг хостуг чогаадыкчы ажылга, мергежил бедидеринге, хөй янзы реалистиг арга-хевирлерни, стильдерни болгаш жанрларны улам шинай хөгжүдеринге литература болгаш уран чүүл ажылдакчыларының мурнунда орук делгем. Чоннуң культурлуг деңнелиниң өзүлдези-биле чергелештир ниитилелдиң амыдыралынга, ооң мораль-психологтуг байдалынга уран чүүлдүң салдары күштелип турар. Ол чорук культура мастерлериниң чогаадыкчы ажылдың идейлиг угланыышкыны дээш, боттарының чогаалдарының салдарының уран күштүү дээш харымсалгазын бедидип турар.

Талантыны, чогаадыкчы дилээшкиннерни СЭКП хумагалыг, хүндүткелдиг көрүп турар. Оон-биле кады партия чогаадыкчы эвилелдерге, хөй-ниитинии санал-оналынга, марксисчи-ленинчи уран чүүл критиказынга даянгаш, идея болгаш тодаргай үзел чок чоруктарга, эстетика талазы-биле чевен чоруктуң илерээшкиннеринге удур кезээде демисежип келген болгаш демисежир-даа апаар.

Совет культура улустарның бот-боттарын билчиринге болгаш чоокшулажырынга дузалап, империализмге, реакцияга болгаш дайынга удур демиселге идепкейлиг киржип турар. Социалистиг ниитилелдиң идейлиг байлаан болгаш угаан-бодал амыдыралының хөй талаларын, ооң боттуг гуманизмин бодунга сиңиктирбишаан, совет культура делегей культуразын байыдып, кижи төрелгетенниң угаан-бодал депшилгезиниң күүлүг фактору болгаш коммунизминиң келир үедеги культуразының үлегери кылдыр бодун улам-на долузу-биле көргүзүп турар.

ҮШКҮ КЕЗЭЭ

ДЕЛЕГЕЙ АРЕНАЗЫНГА, ТАЙБЫҢ БОЛГАШ СОЦИАЛ ДЕПШИЛГЕ ДЭЭШ ДЕМИСЕЛГЕ СЭКП-НИҢ СОРУЛГАЛАРЫ

СЭКП-ниң делегей политиказы социалистиг ниитилелдиң дарлал болгаш мөлчүлгеден хостуг, дайын өөскүдеринге соңуургалдыг ангылары болгаш социал бөлүктери чок буянныг будүүнден үндезилеттинип турар. Ол политика чурттуң иштинге партияның үндезин, стратегтиг сорулгалары-биле тудуш холбашкан болгаш тургузукчу күш-ажыл кылыр бүгү улустар-биле тайбың чурттаар деп совет улустуң чаңгыс аай чүткүлүн илергейлеп турар.

СЭКП-ниң делегей политиказының кол сорулгалары болгаш угланыышкыннары:

— ССРЭ-ге социалистиг ниитилелди сайзырангайжыдарынга болгаш коммунизмче бурунгаарлаашкынга таарымчалыг даштыкы байдалдарны хандырары; делегей дайынының айылын чайладыры, бүгү-нийти айыыл чок чорукту болгаш чепсеглениишкинни дүжүрерин чедип алыры;

— ақы-дүңмалышкы социалистиг чурттар-биле ССРЭ-ниң кады ажылдажылгазын чайгылыш чокка калбартыры болгаш ханыладыры, социализминиң делегей системазын бижыглаарынга болгаш ооң депшилгезинге бүгү талалыг идигин бээри;

— хосталган чурттар-биле дең эргелиг, найыралчы харылзааларны хөгжүдери;

— тайбың кожа-хелбээ догуниаашкынга, ажыл-ишчи, кайы-кайызынга ажыктыг кады ажылдажылгага үндезилээш, ССРЭ-ниң капиталистиг күрүнелер-биле харылзааларын тударын болгаш хөгжүдери;

— коммунистиг болгаш революсчу-демократтыг партиялар-биле, делегейниң ажылчын шимчээшкини-биле, улустарның национал-хосталгалыг демисели-биле интернационалчы эпсеткил каттыштырылгазы.

Даштыкы политика талазы-биле СЭКП-ниң туружу совет улустуң эрге-ажыктарын бижыы-биле камгалаарын, империализмниң агрессии политиказынга шинтпирлиг удурланыышкынны кылырын чугаалажыышкынга белен чорук-биле, улустар аразының айтырыгларын чугаалажыышкыннар аргазы-биле боттуг шинтпирлээри-биле дүүштүрүп турар.

Партияның ажылдап кылганы болгаш Совет күрүнеңиң чайгылыш чок чорудуп турары тайбынга ынак даштыкы политиктиг угланыышкын чүрттүң камгаланыр аргазын бижыглаары-биле холбаштыр совет улуска, делегейниң чоннуун хөй кезиинге XX чүс чылда ең узун хуусаалыг үеде тайбың амыдыралды хандырган. Совет кижилериниң тургузукчу күш-ажылының тайбың байдалдарын камгалаар, улустар аразының харылзааларын чогумчудар, делегейни хөме алган боо-чепсекти эндере бүдүрер чорукту соксадыр, улустарның кырында диргелген ядролуг дайынның айылын чайладыр дээш СЭКП бодуидан дамааржыр бүгү чүүлдерни моон соңгаардаа кылыр апаар.

•

Амгы болгаш келир үениң салгалдарының амыдырал-чурттал-газы дээш тайбынны камгалаарындан болгаш бижыглаарындан, агрессияның болгаш милитаризмниң күштерин кынчыктырбазыдан өске ындыг бедик болгаш харыысалгалыг сорулга чок. **Дайын чок, боо-чепсек чок делегей — социализминиң идеалы.**

СЭКП-ниң бүзүреп турары-биле алырга, ниити эрге-ажыкка когарал чедирип болгу дег маргылдааларга чылдагаан тургустунмазын дээш ең-не кичээнгейлиг болуруи, бот-боттарының бодалдарын ак-сеткилдиг деңнеп көөрүи, боттуг дем каттыштырылгазын ол бүгү негеп турар. Үндезин принципиалдыг айтырыглар талазы-биле ажыл-херекти дугуржулга ёзугаар чорудары, бот-боттарының чедиишкиниерииге эш хуузубиле сонуургалдыг болуру, алган хүлээлгелерни ылаптыг күүседири, национал-даа, ниити интернационалчы-даа эргежыктарыы аразында тудуш харылзаалыг кылдыр ханызыбиле билири онза ужур-дузалыг.

Чаа ниитилелдиң тургузуушкуну болгаш хөгжүлдези делегейниң ийи системазының бот-бодунга удур чидиг демиселиниң байдалында боол турар. Социализминиң туруштарын кошкадыр, социалистиг күрүнелерниң аразында харылзааларын, чүүң-даа мурнуида Совет Эвилели-биле харылзааларны үрээр дээш, империализм аңгы-аңгы — политиктиг, экономиктиг, идеологтуг хемчегларниң будүн системазын ажыглап, тургустуиуп келгилээр бергелерни сагыштыы-биле нарымдадырын ораллажып, национализчи хөөниерни хоралакчы сорулгаларга ажылап турар. Социалистиг чурттарының бижыг чаңгыс эви, аңгы талазы-биле эп-сеткил каттыштырылгазы бо байдалларда онза улуг ужур-дузалыг боол турарын СЭКП барымдаалап турар.

Делегей социализминиң чедиишкиниг бурунгаар шимчээшкиниинң чугула факторлары болза, марксизм-ленинизмниң өөредиинге башкарыкчы коммунистиг болгаш ажылчын партияларның шынчызы, ол өөредигни чогаадыкчы ёзу-биле ажыглаары; ажылчы чоннарның калбак массалары-биле партияларның бижыг харылзаазы, оларның ат-алдарын болгаш ниитилелге удуртукчу ролюн бижыглаары, партия болгаш күрүне амыдыралының ленинчи нормаларын шынгыызы-биле сагыры, социалистиг улусчу эрге-чагырганы хөгжүдери; боттуг байдалды бодамчалыг көөрү, тургустуиуп келген айтырыгларны чогуур үезинде болгаш эртемге үндезилеп шинтпирлээри; ақы-дүңма өске чурттар-биле харылзааларны социалистиг интернационализминиң принциптерниге дүүштүр тургузары боол турарын ССРЭ-ниң, делегей социализминиң дуржулгазы хереченлеп турар.

Социализминиң чурт бүрүзүнүң онзагай байдалдары, оларның экономиктиг деңнели, хемчээли, төөгүлүг болгаш национал чаңчылдары кандыг-даа болза, оларның шуптузунуң аңгы талазы-биле эрге-ажыктары чаңгыс аай. Социалистиг чурттарны ниитилештирип, оларны сырый каттыштырып турар чүүл болза, оларны башкаландырып болур чүүлдеи хемчээл четпес улуг, кол чүүл болур.

Социализм чурттары дең эргени долу сагып, бот-боттарының аразында национал эрге-ажыктарны хүндүлежип, бот-боттарын улам билчириниң болгаш чоокшулажырының оруубиле чоруур дээрзинге СЭКП бүзүреддиг. Төөгү талазы-биле депшилгелиг бо үүлге партия идиг бээр.

I. Социалистиг чурттар-биле кады ажылдажылга

Совет Эвилели биле социалистиг өске-даа чурттарның аразында найыралчы харылзааларны улам шинай хөгжүдерин болгаш бижыглаарын СЭКП бирги чергенин ужур-дузалыг айтырыы деп көрүп турар.

Делегейниң социалистиг системазының бүгү күрүнелери-биле эш хуузунун бижыг харылзааларын болгаш янзы-бүрү талалыг кады ажылдажылганы хөгжүдеринче партия чүткүп турар. Социализм чурттарының сырый каттыжыышкыны оларның тус бүрүзүнүң эрге-ажыктарынга болгаш оларның ниити эрге-ажыктарынга дүгжүп, тайбың херээзинге, социалистиг идеалдарның тиилелгезинге бараан болурун СЭКП барымдаалап турар.

Партияның онзагай сагыш салып турар чүүлү — социалистиг дем каттыштырылга чурттары-биле Совет Эвилелиниң найыралын бүгү талалыг бижыглаары, харылзааларын хөгжүдери болгаш сайзырангайжыдары.

Оларның бүгү талалыг кады ажылдажылгазының шимчедикчи күжү — башкарыкчы коммунистиг болгаш ажылчын партиялар болуп турар. Ақы-дүңмалышкы чурттарның коммунистеринең сырый каттыжыышкының бижыглаар, ниитилелди удуртурунуң практиказын бот-боттарының аразынга байлакшыдар сорулга-биле партияларның бүгү звеноларын — Төп Комитеттердеи партияның эге организацияларынга чедир хаара тудуп турар партиялар аразының харылзааларын калбартырынга моон соңгаар-даа СЭКП идигни бээр; ийи талалыг-даа, хөй талалыг-даа үндезинге санал-оналдар болгаш дуржулга солчуушкунуи деткир.

Совет Эвилели биле социализм чурттарының күрүнелер аразының харылзааларын бижыглаарынче ол харылзаалардың керээ ёзугаар бижыглаттынган турарынче, хоойлужудулга органнарының, хөй-ниитии организацияларының аразында харылзааларны хөгжүдеринче, политиктиг кады ажылдажылганың бүгү хевирлерин улам шинай идепкейжидеринче угланыышкынны СЭКП уламчылаар.

Совет коммунистер делегей ареназынга ақы-дүңмалышкы чурттарның тус бүрүзүнүң байдалын болгаш эрге-ажыктарын, дем каттыжылгазының нийти эрге-ажыктарын барымдаалавышаан, улам-на ажыктыг демнежилге дээш туружуп турар.

Амдыызында империалистиг шериг блогу НАТО бар турда, империализминиң агрессчи чүткүлдеринге удур коллективтиг камгалалдың, бижыг тайбың болгаш улустар аразының кады ажылдажылгазын калбартыр дээш деминг демиселдиң чепсээ болур. Варшава Керээзининиң Организациязының ажыл-чорудулгазын сайзыранғайжыдарынга бүгү хемчээлдиг идиг бээри эргежок чугула деп партия санап турар.

СЭКП экономиктиг харылзаалар талазы-биле социализм чурттарының сырый каттыжылгазының материалдыг баазазы болур социалистиг экономиктиг интеграцияны улам шинай хаыладыр дээш туружуп турар. Төөгүлүг чугула сорулганы — бодунуң улустарының чазагай чоруун улам бедидер, оларның айыыл чок чоруун бижыглаар дээш эртеминң болгаш техниканың мурнакчы шутумунче үнерин деминг шинтпирлээри-биле бүдүүлгени интенсификастаарының база эртем-техниктиг депшилгеин дүргедедириниң кол угланыышкыннарынга ақы-дүңма чурттарның күжениишкиниерии чайгылыш чок каттыштырары онза чугула ужур-дузалыг деп партия санап турар.

•

Дем каттыжылгазының чурттарында ниитилел бүдүүлгезиниң болгаш амыдыралдың социалистиг хевириниң депшилгезинге, оларның экономиктиг хөгжүлдезиниң деңнелдерин деңнештиреринии херээн дүргедедиринге, делегейге социализминиң туружун бижыглаарынга интеграция улам өзүп орар хемчээл-биле идиг бээр ужурлуг дээрзин партия барымдаалап турар.

Экономиктиг политиканы дугуржур, ажыл-агый демнежилгезиниң механизмин сайзыранғайжыдар, ооң чаз-чаа хевирлерин дилеп тывар, бүдүүлгени специализастаарын болгаш кооперастаарын ханыладыр, планнарны дүүштүрер, мурнакчы дуржулганы солчур, каттыжыышкыннар болгаш бүдүүлгелер аразынга дорт харылзааларны тургузар талазы-биле ақы-дүңмалышкы партияларның коллективтиг ажылынга СЭКП идепкейлиг киржир. Экономиктиг Дузалажылга Чөвүлелиниң ролюн бедидеринге, ийи талалыг болгаш хөй талалыг программаларның баазазынга экономиктиг болгаш эртем-техниктиг кады ажылдажылганы калбартырынга партия идигни бээр.

Социалистиг болгаш капиталистиг күрүнелерниң дең эргелиг болгаш кайы-кайызынга ажыктыг экономиктиг кады ажылдажылгазын чайлаш чок болгаш ажыктыг чүүл деп санавышаан, ооң-биле чергелештир социалистиг интеграцияның хөгжүлдези болза, империализминиң хоралакчы үүлгедиглеринге, экономиктиг кризистерниң салдарынга болгаш капитализмге туруп болур өске-даа таарымча чок чоруктарга дем каттыжылгазының техника-экономика талазы-биле алыспас болурун күштелдирер ужурлуг деп СЭКП санап турар.

СЭКП идеология талазы-биле социалистиг тургузуушкунуң, ажылчы чоннарның коммунистиг кижизидилгезинниң дуржулгазын өөренип көөрүнче болгаш ажыглаарыиче, марксисчи-ленинчи теорияның чогаадыкчы характерин ханыладып, ооң революсчу алыс утказын камгалавышаан, ол теорияны хөгжүдеринче утланган ақы-дүңмалышкы партияларның кужениишкиннерин каттыштырары дээш туружуп турар. Коллективтиг бодалдарны идепкейжидери, угаан-бодалдың үнелиг чүүлдерин солчуру, эртем болгаш культура талазы-биле кады ажылдажылганы доктаамал калбартыры социалистиг чурттарның аразында найыралды улам шинай ханыладырынга бараан болуп турар.

Ақы-дүңмалышкы улустарның чаңгыс эвин, төөгүлүг салымчолуунуң ниитилешкек чоруун медереп биларин бижыглаарынга партия моон соңгаар-даа идигни бээр. Социализм дугайында шынны неперединри, империалистиг политиканы болгаш пропаганданы сойгалаары, антикоммунизмге болгаш антисоветизмге ойтур шавыышкынны бээри, догматиктиг, ревизионисчи үзел-бодалдарга удур демисел — бо сорулгалар коммунистер чаңгыс аай фронт-биле хөделген турда улам чедиишкиниг шинтпирлеттинер.

Ақы-дүңмалышкы өске-даа партиялар-биле кады социалистиг дем каттыжылгазының чаңгыс эвин бижыглаарын, күүзүн болгаш салдарын күштелдирерин СЭКП бодунуң интернационалчы хүлээлгези деп санап турар. Социалистиг дем каттыжылгазының кайы хире бижыындан, чурт бүрүзүнүң тургузукчу ажыл-чорудулгазының чедиишкиниериден, оларның хөделиишкиниериниң тодаргай сорулгалыг болгаш дугуржулгалыындан социализм биле капитализминиң чарыжының байдалы, делегей депшилгезиняң келир үези улуу-биле хамаржыр.

Социалистиг тургузут ниитилелдиң бүзүреддиг бурунгаар депшилгезинге-даа, чурттар аразының бир дески харылзааларынга-даа бүгү аргаларны тургузуп турарының дугайын социализминиң делегей системазының хөгжүлдезиняң дуржулгазы чутаалап турар. Ынчалзажок оларның кайызы-даа боду ала-чайгаар чедип келбес.

Чурттарның экономиктиг болгаш политиктиг хөгжүлдезиниң деңнелдери, төөгү болгаш культура чаңчылдары, оларның туруп турар байдалдары дөмей эвес. Социалистиг чурттарның ниитилел хөгжүлдези кезээде-ле каалама оруктап келбээн. Ооң улуг үе-чада бүрүзү-ле чаа нарын сорулгаларны идип үндүрүп турар, ону шинтпирлээри демисел болгаш дилеп тывыышкынар-биле, чөрүлдээлерни болгаш бергелерни ажып эртеря-биле холбашкан.

II. Хосталган чурттар-биле харылзааларны бижыглаары

Колония болгаш чартык колония чораан чурттарга хамаарыштыр политиканы тодаратпышаан, СЭКП мурнунда дарлал адазынга чораан улустарның хамаарышпас чоруктуң оруунче кирип турары болгаш он-он чаа күрүнелерниң тургустуиганы, делегей политиказынга болгаш экономиказынга оларның улуг-хуузунуң бедип орары — амгы эпоханың онзагай чүүлдериниң бирээзи болур дээрзин барымдаалап турар.

В. И. Ленинниң баш удур көргени дег, хосталган улустар бүгү кижи төрелгетенниң салым-чолуунга улуг рольду ойнаар апаар. **Ол улустарның өзүп турар салдары тайбыңны болгаш социал депшилгениң херээнге улам улуг идигни бөрзин дээш СЭКП туржуп турар.**

Совет Эвилели биле хосталган чурттарның аразынга харылзааларны калбартырының шугумун хажык чок чоруттушаан, СЭКП колониалдыг кулданыышкынның аар, дорамчылалдыг дарлалынга таваржып чораан улустарның чүткүлдерин ханызы-биле чүүлдүгзүнүп көрүп турар. Совет Эвилели бо чурттар-биле бодунуң харылзааларын оларның хамаарышпас чоруун болгаш деп эргелерин шынгыызы-биле хүндүлеп көөрүнге үндезилеп чоруттушаан, бо чурттарның империализминиң неоколониалдыг политиказынга удур, колониализминиң артыышкынарынга удур, тайбың база бүгү-нийти айыыл чок чорук дээш демиселин деткип турар.

Социалистиг угланыышкынныг чурттар-биле эп-сеткил каттыштырылгазын, политиктиг болгаш экономиктиг кады ажылдажылганы партия улуг ужур-дузалыг деп көрүп турар. Улус бүрүзү колдуунда-ла бодунуң күжениишкиниери-биле чаа ниитилелди тургузарынга эргежок чугула материал-техниктиг баазаны тургузуп, массаларның чаагай чоруун болгаш культуразын бедидерин чедип ап турар. Бо орук-биле чоруп орар улустарның ажыл-агый болгаш культура тургузуушкуунга, национал кадрларны белеткээринге, камгаланыр күчүзүн бижыглаарынга болгаш өске-даа талаларга Совет Эвилели бодунуң хире-чергези-биле дузаламчызын көргүзүп келген болгаш көргүзер-даа.

СЭКП хосталган чурттарның **революсчу-демократтыг партиялары-биле** харылзааларын ханыладып турар. Ылангыя бодунуң ажыл-чорудулгазын эртемниг социализмге үндезилеп чорударынче чүткүлдүг партиялар-биле ханы кады ажылдажылга тургустунган. СЭКП антиимпериалистиг болгаш патриоттуг туруштарны ээлеп турар бүгү национал-депшилгелиг партиялар-биле харылзааларны хөгжүдер дээш туржуп турар.

Капиталистиг орухтап чоруп орар аныяк күрүнелер-биле кады ажылдажылганы чорударының боттуг үндезини туруп турар дээрзин ССРЭ-ниң хосталган чурттар-биле харылзааларының практиказы көргүскеи. Ол дээрге — тайбыны камгалаарынга, делегейниң айыыл чок чоруун бижыглаарынга болгаш боо-чепсекти эндере бүдүрерии соксадырынга ниити сонуургалдыывыс-тыр. Ол дээрге — улустарның эрге-ажыктары биле албадалдыг база эжелекчи империалистиг политиканың аразында чидиленип турар чөрүлдээ-дир. Ол дээрге — Совет Эвилели-биле политиктиг болгаш экономиктиг харылзаалар оларның хамаарышпас чоруун бижыглап турар деп фактыны аныяк күрүнелерниң билип турары-дыр.

Хосталган чурттар аразында чеже-даа ылгалдыг болза, кандыг-даа орук-биле чоруп орар болза, оларның улустарыни бот-тускайлаң хөгжүүр, боттарының иштики херектерин даштыкы холгаарлаашкын чокка, боттары шинтпирлээр күзел каттыштырып турар. Совет Эвилели олар-биле бүрүи эп-сеткил каттыштырылгалыг. Хосталган чурттарның салым-чолуи тодарадыры, ниитилел тургузуун шилип алыры — оларның ыдыктыг эргези болур дээрзи СЭКП-ге хажык чокка барымдаалаар чүүл болур.

Боттарының курлавырларын боттары башкарар бүрүи эргезин бадыткаар дээш, делегей харылзааларын дең эргелиг, демократтыг үндезинге эде тургузар дээш, делегейге чаа экономиктиг корум-чурумну тургузар дээш, империалистерниң дөгээни өре-шире аспаандан үштүнар дээш Азияның, Африканың болгаш Латин Американың чурттарының империализмге болгаш трансинационал монополияларның дарлаашкынынга удур чөптүг демиселин деткири дээш СЭКП туржуп турар.

Совет Эвилели — империализминиң агрессчи күштериниң атакаларын ойтур шаап, боттарының хосталгазын, хамаарышпас болгаш национал төлептиг чоруун камгалап турар күрүнелериниң болгаш улустарының талазында. Оларныибиле эп-сеткил каттыштырылгазы — ол дээрге бистиң үевисте тайбың болгаш делегейниң айыыл чок чоруу дээш ниити демиселдиң база чугула көзээ болур. Расизминиң дарлалынын адаанда ам-даа турул турар болгаш апартеид системазындан качыгдап турар улустарның демиселин деткирии партия бодунуң интернационалчы хүлээлгези деп санап турар.

СЭКП каяа-даа каттышпазының шимчээшкинниниң сорулгаларын болгаш ажыл-чорудулгазын чүүлдүгзүнүп көрбүшаан, делегей политиказынга ооң ролюн бедидери дээш туржуп турар. Агрессияның болгаш гегемонизминиң күштеринге удур, үнүп кээп турар маргылдааларны болгаш чөрүлдээлерни чүтаалажыышкыннарның аргазы-биле шинтпирлээр дээш демиселге ССРЭ моон соңгаар-даа каяа-даа каттышпаан күрүнелерниң талазынга турар, шериг-политиктиг бөлүтлежишкиннерге ук күрүнелерни хаара тударынга удур демисежир.

СЭКП—делегей херектерине хосталган чурттарның долу эргелиг киржилгези дээш, амгы үениң чугула айтырыгларын шинтпирлээринге оларның салыышкынын улгаттырары дээш туржуп турар. Бо чурттарның социалистиг күрүнелер-биле демкаттыштырылгазы улустарның хамаарышпас чоруун бижыглаарынга, делегей харылзааларын экижиериниге, тайбынны камгалаарынга аажок улуг ужур-дузалыг боол турар.

Социал депшилге болгаш национал хосталга күштериниң эвилели — кижи төрелгетенниң ачылыг келир үезиниң үндезини.

III. Капиталистиг чурттар-биле харылзаалар. Бижыг тайбың болгаш чепсегленииишкинни дүжүрери дээш демисел

Амгы делегейни бот-бодунга удур ийи делегей кылдыр чарып турар ниитилел системаларының аразынга төөгүлүг маргылдаа тайбың орук-биле шинтпирлеттинип болур болгаш шинтпирлеттинер ужурлуг дээрзин СЭКП барымдаалап турар. Социализм бодунуң артык күштүүн боо-чепсек күжүбиле эвес, а ниитилел амыдыралының бүгү талаларынга үлегер-чижек күжү-биле — экономиканың, эртеминиң болгаш культураның шапкын хөгжүлдези-биле, ажылчы чоннарның амыдырал деңнелин бедидери-биле, социалистиг демократияның принциптерин чайгылыш чокка удуртулга болдурбушаан, ада-чурт болгаш делегей уран чүүл культуразының эң эки үлегер-чижектеринге ажылчы чоннарны, өзүп орар салгакчыларны эстетика талазы-биле кижизидер дугайында партия сагыш салыр. Эстетиктиг кижизидилге күш-ажылды улам хей-аът кирер, кижини сайзырадыр болгаш ооң амыдыралын каастаар.

Культура адыры чоннуң янзы-бүрү кезектериниң өзүп турар негелдерин хандырар, чоннуң бот-тывынгыр уран чогаадылгазынга эргежок чугула аргаларны бээр, салым-чаяанарны сайзырадыр, амыдыралдың социалистиг хевирин байлакшыдар, чөптүг хереглелдерни болгаш эстетиктиг бедик негелделерни хевирлеп тургузар хүлээлгелиг. Ук сорулгаларны чедиишкиниг шинтпирлээриниң хажык чок негелдези болза, культура-чырыдыышкын ажылының утка-шынарын болгаш методтарын доктаамал сайзырангайжыдары, ооң материалдыг баазазын бижыглаары, көдээге болгаш чаа шингээдип ап турар районнарга культура тургузуушкуунун интенсивтиг чорудары болур деп партия көрүп турар.

Партия литератураның болгаш уран чүүлдүң ролюн бедиреринге бүгү талалыг идигни бээр. Олар чоннуң эрге-ажыынга, коммунизминиң херээзинге бараан болур, миллион-миллион кижилериниң өөрүшкүзүнүң болгаш сорук киришкинниниң үндезини болуп, оларның тура-соруун, сагыш-сеткилин болгаш бодалдарын илергейлээр, оларның идейлиг байлакшылынга болгаш мөзүү-шынар кижизидилгезинге идепкейлиг дузалаар хүлээлгелиг.

Литература болгаш уран чүүлдүң хөгжүлдезинде кол угланыышкын — чоннуң амыдыралы-биле харылзааны бижыглаары, социалистиг амыдыралды шынныг болгаш бедик уран-чечени-биле көргүзери, чаа, мурнакчы чүүлдү сорук киришкинниг болгаш чечен-мерген көргүзери, ниитилелдиң бурунгаар шимчээшкиниинге шаптыктап турар бүгү чүүлдерни ча-

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ПРОГРАММАЗЫ

тус чурт бүрүзүнге ниитилел хөгжүлдезинин, аңгы демиселиниң дүрүм ёзугаар түнелы болур. Революцияны «экспорттаары», ону дашкаартан өске чуртка чыгаары принципиалды-биле таарышпас деп, СЭКП санап келген болгаш санап турар. Контрреволюцияны «экспорттаарының» кандыг-даа хевири улустарның хостуг тура-соруунун илередилгезинге, бодунун хөгжүлдезининң оруун боду шилип алыр эргезинге каржы халдаашкын болур. Төөгүнүң хөгжүлдезин күш-биле доктаадыр болгаш дедир тыртар дээн ораллажышкыннарга Совет Эвилели шинтпирлии-биле удур туржуп турар.

Күрүнелер аразында харылзааларны тайбың чарыштың болгаш дең эргелиг кады ажылдажылганың уг-шинче угладырган турарын улустарның эрге-ажыктары негеп турар.

Совет Эвилелинин Коммунистиг партиязы аңгы-аңгы ниитилел тургузуглуг күрүнелериин тайбың кожа-хелбээ догуннаашкынының ленинчи принциптери дээш быжыы-биле чайгылыш чок туржуп турар. СЭКП-ниң билип турары-биле алырга, тайбың кожа-хелбээ догуннаашкын болза: дайындан, күштү ажыглаарындан азы маргылдаалыг айтырыгларны шиитпирлээрде, күш дегээринден ойталаары, оларны чугаалажышкыннарның аргазы-биле шиитпирлээри; иштики хереқтеринге холгаарлавазы болгаш бот-бодунун дүрүм ёзугаар эргеажыктарын барымдаалаары; боттарының салым-чолун улустарның бот-башкарның шиитпирлээр эргези; күрүнелериң шуут тускай догуннаашкынныын, девискээр айы-биле будүн-бүрүн турарын база оларның кызыгаарларын үреезин шынгы хүндүлээри; бүрүн дең эргеге болгаш бот-бодунга ажыктыг чорукка үндезилээн кады ажылдажылга; делегей эргезининң ниити хүлээп көрдүнген принциптеринден болгаш норма-чижектеринден, чарган делегей керээлериден үнүп кээп турар хүлээлгелерни ак сеткилдиг күүседири боол турар.

Совет Эвилелининң капиталистиг күрүнелер-биле бодунун харылзааларын тудуп турарының кол үндезиннери ындыг. Оларны ССРЭ-ниң Конституциязы быжыглаан.

Күрүнелер аразында харылзааларның ниити хүлээп көрдүнген болгаш шупту сагыыр норма-чижээ кылдыр делегей харылзааларына тайбың кожа-хелбээ догуннаашкынның принцивин чер болганга бадыткаарын СЭКП чүткүлдүү-биле деткинир. Ол харылзааларже ийи системаларның аразында идеологтуг чөрүлдээлерии неитередирин болдурбас ужурлуг деп. СЭКП санап турар.

Айыыл чок чоруктун бүгү-ниити болгаш идегелдиг системавын тургузарының оруунга чавырлышкынны черле чайлаш чок болгаш эргежок-чугула үе-чада кылдыр көрбушаан, делегейиниң дүшкүүрлүг чоруун чавырылдырар чорудулганы хөгжүдерин партия чедип алыр. Ындыг перспективаларның боттаның болурун кады ажылдажылгада бар дуржулга бадыткап турар. Национал, күрүне эрге-ажыктары биле ниити кижи төрелгетенниң эрге-ажыктарының аразында таарымчалыг дензигүүрүн тывар арганы берип турар интернационалчы механизмнерни болгаш институттарны тургузары база ажыглаары дээш СЭКП туржуп турар. СЭКП — тайбының быжыглаарынга болгаш делегейге кады ажылдажылганы хөгжүдерииге Каттышкан Нациялар Организациязының ролюн бедидерн дээш туржуп турар.

Делегейде байдал дээш онзагай харыысалга ядролуг чепсектиг күрүнелерге онаажып турар. Ядролуг болгаш массаллыг узуткаашкының өске-даа чепсээ бар күрүнелер ону ажыглаарындан болгаш ажыглаары-биле кыжанырындан ойталаар, делегей байдалын чидиглендире бээр базымнардан чайлаар ужурлуг.

СЭКП — Совет Эвилелиниң болгаш Американың Каттышкан Штаттарының аразында таарымчалыг болгаш доктаамал харылзаалар дээш, иштики хереқтеринге холгаарлаштпас, бот-бодунун дүрүм ёзугаар эрге-ажыктарын хүндүлеп көөр, деп эргенин болгаш бир дең айыыл чок чоруктун принциптерин хүлээп көөр болгаш боттандырар, бо базазга үндезилээп, бот-бодунга улам улуг бүзүрелди тургузар арганы берип турар харылзаалар дээш туржуп турар. Социал системаларнын, идеологияларнын ылгалдыы дүшкүүрлүг харылзааларга чедирбес ужурлуг. Аңгы-аңгы адырларга совет-америк үре-түн-нелдиг, бот-бодунга ажыктыг кады ажылдажылганы чөгүмчүдүн болурунун боттуг барымдаалары бар. СЭКП-ниң бүзүреп турары-биле алырга, ийи күрүнелерниң политиказы совет болгаш америк, ол ышкаш өске-даа улустарга халаптыг уржуктарның айыылын тургуза бээр өжээннешкек чорукка эвес, бот-бодун билчиринге үндезилеттинер ужурлуг.

Чидиг айтырыгларга шиитпирлер дилеп тыварда, чөрүлдээлиг айтырыгларны шиитпирлээрде, дүшкүүрлүг чоруктуу чавырылдырарда болгаш боо-чепсекти эндере бүдүрерин кызыгаарларында улуг, биче-даа бүгү күрүнелер, оларның арга-шинээ, географтыг байдалы болгаш ниитилел системаларынга хамаарылгазы хамаан чокка киржип болур болгаш киржир ужурлуг деп чүвеге партия бүзүрелдиг.

СЭКП Европа күрүнелериниң тайбың кожа-хелбээ турарын болгаш кады ажылдажылгазын улам ынай хөгжүдери улуг ужур-дузалыг деп санап турар. Европада болгаш өске-даа черлерде таарымчалыг өскерилерниң туруштуг болурунун чугула негелдези болза, делегейниң ийиги дайынының түнелинде тургустунган девискээр-политиктиг байдалдарны хүндүлеп көөрү болур. Кандыг-даа чылдагааннар-биле олариы эде көөр дээн оралдажышкынларга СЭКП шиитпирлии-биле удур, өжээн негекчи чоруктуң кандыг-даа илереэшкиннеринге ойтур шавышкынны бээр.

Совет Эвилелиниң инициативазы болгаш идепкейлиг киржилгези-биле эгелээн Европага айыыл чок чорукту быжыглаарының, бот-бодунга бүзүрежириниң болгаш тайбың кады ажылдажылганың чорудулгазы хөгжүп база ханылап, бүгү **делегейни хаара туткан турарын партия** чайгылыш чок чедип алыр. Азияга айыыл чок чорукту хандырар сорулга-биле анаа сонуургалдыг бүгү күрүнелериң күжениишкиннерии каттыштырары дээш, бо айтырыгларны чөптүг шиитпирлээрии кады дилеп тывары дээш СЭКП туржуп турар. Азия, Африка, Латин Америка, Оожум болгаш Индий океанныриың девискээри тайбының болгаш кожа-хелбээ турарының эоиалары бооп болур болгаш болур-даа ужурлуг.

СЭКП долу дең эргеге болгаш бот-бодунга ажыктыг чорукка үндезилээш, экономика, эртем болгаш техника талазыбиле күрүнелер аразында калбак, үр хуусаалыг болгаш быжыг харылзааларны хөгжүдерн дээш туржуп турар. Дашгыкы экономиктиг кады ажылдажылга тайбының, яязы-бүрү ниитилел тургузуглуг күрүнелериниң тайбын, кожа-хелбээ догуннаар харылзааларын быжыглаарынга идиг бербишаан, политиктиг улуг ужур-дузалыг бооп турар. Совет Эвилели кызып кыяр чоруктуң кандыг-даа хевирлерии, садыг-экономиктиг болгаш эртем-техниктиг харылзааларны ыйысшкын кылырының чепсээ кылдыр ажыглаар чорукту буруу шавар, күрүнелериниң экономиктиг айыыл чок чоруун хандырарын чедип алыр дээш туржур.

СЭКП — бүгү чурттарның аразынга культураның ёзулуг үнелиг эртинелерии калбаа-биле солчурунуң талалакчызы. Ындыг солчуушкун кижизиг чоруктуң сорулгаларынга: улустарның угаан-бодалын байлакшыдарынга, тайбының болгаш эпнайрылдыг кожалар болуп чурттаар чорукка барваи болур ужурлуг.

Ыланғыя XX чүс чылдың ийиги чартыында онза чидиглеигеи болгаш бүгү кижи төрелгетенге амыдыралчы эң чугула апарган бүгү делегей чергелиг айтырыгларны: долганлыр туурар бойдустуң камгалалы, энергетика, чиг эт, аъш-чем болгаш демография айтырыглары, космосту болгаш Делегей океанының байлактарын тайбың сорулгаларга шингээдири, дыка хөй хосталган чурттарның экономиктиг хожудаашкының ажып эртери, айыылдыг аарырларны узуткаары болгаш өскедаа айтырыгларны шиитпирлээрииге Совет күрүне өске чурттар-биле кады ажылдаар. Оларны шиитпирлээри бүгү күрүнелериин демнежин ажылдаарын негеп турар. Бир эвес күштери болгаш акша-хөреңгини боо-чепсекти эндере бүдүрелиге чарыгдалдарын соксадыр болза, ол айтырыгны шиитпирлээри дыка чингээр.

СЭКП, Совет күрүне кижи төрелгетенниң эрге-ажыы, **бүгү** улустарның чаагай чоруу дээш, **боо-чепсекти эндере бүдүрерин соксадырынче болгаш чепсегленнишкинии дүжүрериичe, тайбың болгаш айыыл чок чорукту хандырарынче угланган боттуг хемчеглериин делгереңгей программазы дээш туржуп турар.**

Делегейниң шыңгыы, бүгү талалыг контролю-биле **чепсегленнишкинии бүгү-ниити болгаш бүрүн дүжүрерин** төөгүлүг сорулга кылдыр көрбушаан, ону боттандырары дээш демисселди уламчылавышаан, СЭКП-ниң чайгылыш чок чедип алыр чүүлдери болза:

— ыланғыя массалыг узуткаашкының чепсээ-биле холбашкан **дайын белетхелдерии кызыгаарлаары болгаш кызырары.** Бирги ээлчегде, космос делгемин дайын белеткелинге ажыглатпас, ону шериг адаанажылгазының аресазы, өлүмчидимниң болгаш үрегдээшкинниң үнер дөзү болдурбас. Космосту шинчилээрин болгаш шиңгээдип алырын чүгле бүгү улустарның эрге-ажыынга дүүштүр, эртемни болгаш будүрүлгеии хөгжүдерииің тайбың сорулгазынга чагыртып боттандырар. ССРЭ бо айтырыгны коллективтиг күжениишкиннер-биле шиитпирлээри дээш туржуп турар болгаш делегейниң ындыг кады ажылдажылгазынга идепкейлиг киржир. Совет Эвилели ядролуг чепсекти неитеретпезинге, массалыг узуткаашкының бо болгаш өске-даа чепсектериндеи хостуг зоналарны тургузарынга дөгүм болур хемчеглерни хүлээп алыры дээш туржур;

— **ядролуг чепсектиң бүгү хевирлерии шенээрии болгаш будүрерии соксадыры болгаш узуткаары,** ындыг чепсектиг чаа хевирлерии будүрерии хорууру;

— **күрүнелериин, хамыктың мурнунда КНО-нуң Айыыл чок чорук Чөвүлелиниң доктаамал кежигүнериниң болгаш олариың-биле шериг дугуржулгалары-биле холбашкан чурттарның чепсектиг күштерии кызырары,** аиаа боо-чепсекти кызыгаарлаары, оларның хора чедирер күжү массалыг узуткаашкын чепсээнгé чоок чаа хевирлерии кылырын соксадыры, шериг чарыгдалдарын кудуладыры;

— **бөмбүрзектиң эң-не дүшкүүрлүг районнарынга шериглерии болгаш боо-чепсекти көөдетпези база кызырары,** өске девискээрлерде шериг баазаларын узуткаары, ботбодунга бүзүрежир хемчеглерии алыры, чепсектиг месилдежиишкин үүп кээриини, оон иштинде таварылга-даа бооп месилдежиишкин тыптып кээриниң айыылын болдурбас талазы-биле хемчеглерни алыры.

СЭКП-ниң туружу болза шериг-политиктиг бөлүктерге делегейниң чарлырын болдурбазын чедип алыры. СЭКП — НАТО-ну болгаш Варшава Керээзин хары утда тарадыры, азы баштайгы базым кылдыр оларның шериг организацияларын дүжүрери дээш туржуп турар. Совет Эвилели шериг блоктарының аразында удурланышкак байдалды кошкадыр сорулга-биле бот-бодунга удур күштерни ажыглавас болгаш тайбың харылзааларны сагыыр дугайында керээни, өске бүгү күрүнелер база каттыжып болур керээни чарары дээш туржуп турар.

Чепсегленнишкинии кызыгаарлаарының, дайын айыылын чайладырының айтырыгларын талаларның дең болгаш кайы кайызының-даа айыыл чок турарын барымдаалап, шынчы болгаш шынгыы сагыыр дугуржулгаларның оруу-биле шиитпирлээри дээш, чугаалажышкыннарны «күш дөгээр» аргаиле чорудар кандыг-даа оралдажышкынларга СЭКП-ниң хамаарылгазы база моон-биле тодараттыпар. Маркстың — Энгельстиң — Ленииниң өөредиининң үндезинелеринден чайлаары коммунистиг шимчээшкининиң арганарын кошкадыр дээрзин дуржулга көргүзүп турар.

Ахы-дуңма партиялар-биле бодунун харылзааларынга революсчу эп-сеткил каттыштырылгазын база партия бүрүзүнүң бүрүн бот-тускайлан чоруун болгаш дең эргелиин бодунга синниктирген **пролетаржы интернационализмниң принцивин СЭКП быжыы-биле барымдаалап турар.** СЭКП ол принципти барымдаалап, информацияны солушпаан, ийи талалыг база хөй талалыг ужуражышкынларга, эргежок чугула апарганда эрттирип турар девискээр болгаш оон-даа калбак делегей чөвүлел хуралдарынга киришпиваан, коммунистиг база ажылчын партиялар-биле харылзаазын идепкейлиг хөгжүдүп турар.

Совет коммунистер — кезээде капитал делегейниң ангы талазы-биле эштериинң талазында. СЭКП бодунун бүгү делегейде ат-алдарын реакцияга кара-туразында ажылатканнарны — коммунистерни камгалаарынга ажыглаар. Ахы-дуңма партиялардың эп-сеткил каттыжышкынын, антисоветизмге удур оларның демиселии партия бедии-биле үнелеп турар. Социалистиг болгаш социалистиг эвес чурттарның коммунистиг база ажылчын партияларының бот-боттарын деткижери — ниитилел депшилгезиниң чугула фактору.

СЭКП социалистиг, социал-демократтыг, лейбористиг партиялар-биле харылзааларын хөгжүдер шугумуи уламчылаар. Оларын-биле кады ажылдажылга, хамыктың мурнунда, ядролуг дайынны чайладырының херээнге дыка улуг рольду ойнап болур. Ажылчын шимчээшкининиң аңгы-аңгы агымнарының аразында чөрүлдээлер чеже-даа ханы болза, саналоналды үре-түнелдиг база доктаамал солчурунга, дайын айыылынга удур, делегей байдалын чогумчудары, колониализмнин артыышкыннарын узуткаары дээш, ажылчы чоннарның эрге-ажыктары болгаш эргелери дээш чергелештир кады демисежиринге ол шаптараазын болбас.

Делегейниң ажылчын шимчээшкининиң бүгү отрядтарының кады ажылдажылгазын, идепкейжидерин, яязы-бүрү углаиышкынныг профэвилелдериниң, аңгы-аңгы чурттарның аныяктар, херээженнер, тараачыннар болгаш өске-даа демократтыг организацияларының кады хөделишкинин ханыладыры улуг ужур-дузалыг деп, партия санап турар.

Делегейниң ажылчын ангызының болгаш оон коммунистиг авангардының мурнунга бодунун төөгүлүг харысалгазын ханызы-биле медереп билбишаан, СЭКП моон сонгаар-даа:

— делегейниң коммунистиг шимчээшкининиң революсчу идеалдарын база марксисчи-ленинчи үндезиннерин камгалаар, эртеминг социализмнин теориязын чогаадыкчы ёзу-биле сайзырадыр, догматизмге болгаш ревизионизмге, ажылчын шимчээшкининге буржуаз идеологияның кандыг-даа салдарларынга удур чайгылыш чок демисежир;

— акы-дуңма партияларның сырый каттыжышкынны база кады хөделишкинии дээш, коммунистерниң интернационалчы эп-сеткил каттыштырылгазы дээш, делегей дайынын чайладырының херээнге коммунистиг шимчээшкининиң салыышкынын көвүдедирн дээш бүгү-ле чүүлду кылыр;

— делегейниң ажылчын ангызының, күш-ажылдың бүгү-ле кижилериниң боттарының ниити эрге-ажыктары дээш, быжыг тайбың дээш база улустарның айыыл чок чоруу дээш, национал хамаарышпас чорук, демократия болгаш социализм дээш делегейниг хөделишкиннериинии чангыс эптиг болуруиуң чайгылыш чок угланышкынын чорудар.

IV. СЭКП делегейниң ажылчын болгаш коммунистиг шимчээшкининде

СЭКП — делегейниң коммунистиг шимчээшкининиң кол кезээ. Социалистиг ниитилелди сайзыраигайжыдар болгаш коммунизмче буруңгаарлаар талазы-биле бодунун ажыл-чорудулгазын партия эң чугула интернационалчы сорулга кылдыр көрүп турар, ону шиитпирлээри делегейниң социалистиг системазының, делегейниң ажылчын ангызының, бүгү кижи төрелгетенниң эрге-ажыктарына дүгжүп турар.

Социал болгаш национал дарлалга удур кезээде эң-не чайгылыш чок демиселчилер болуп келген коммунистер ам Чер кырынга тайбының камгалап арттырары дээш, кижилернии чурттаар эргези дээш демиселдиң мурнуку олдуруунда чоруп турар. Олар дайын айыылының чылдагааннарны тода билип, делегейниң дүшкүүрлүг чоруунун чидиглеигеининң, боо-чепсекти эндере будүрерииин ёзулуг буруулугларын сойгалап илередип, дайынга удур демиселге салыышкынын киирип шыдаар бүгү кижилер-биле кады ажылдаарын күзеп турар.

Социалистиг эвес делегейниң коммунистиг база ажылчын партиялары нарын болгаш төрүшкек байдалдарда ажылдап турар дээрзин СЭКП билип турар. Оларның демиселиинии байдалдары база хевирлери хөй янзы. Ынчалзажок ол чорук шимчээшкининиң аргаларын кызыдатпайн, а харын калбартып турар. Оларның ажыл-чорудулгазының хевирлериин хөй янзы болуп турары национал онзагай чүүлдерии болгаш тодаргай төөгүлүг байдалды, чонның янзы-бүрү социал бөлүктериниң база кэзектериин эрге-ажыктарын улам эки барымдаалап көөр арганы коммунистерге берип турар.

Чурт бүрүзүнүң коммунистери байдалды боттары анализтеп база үнелеп көөр, боттарының стратегтиг угланыышкынын, боттарының политиказын, чоокку база эчис сорулгалар дээш, коммунистиг идеалдар дээш демиселдиң кандыг оруктарын шилип алырын боттары тодарадыр дээрзин СЭКП барымдаалап көрүп турар. Коммунистиг партияларның чедип алган дуржулгазы интернационалчы үнелиг байлак болуп турар.

Даштыкы коммунистиг партияларның нарын айтырыгларын болгаш дуржулгазын СЭКП кичээнгейлиг өөренип көрүп турар. Боттарының стратегиязын болгаш тактиказын сайзыраңгайжыдар, монополияларга база дайынга удур демиселдиң платформазынга үндезилээш, ангылар эвилелдерин калбартырын чедип алыр, демократия дээш демисел социализм дээш демиселдиң тудуш кезээ болур дээрзин барымдаалаш, ажылчы чоннарның экономиктиг эрге-ажыктарын база политиктиг эргелерин камгалаар дээн оларның чүткүлүн СЭКП билип турар.

Янзы-бүрү чурттарның империалистиг бөлүктери социализмге, демократтыг бүгү күштерге удур боттарының хөделишкиннерин сырый харылзаштырып, чамдык компартияларны өскелеринге удурланыштырарын оралдажып турар. Мындыг байдалдарда пролетаржы интернационализмнин, коммунистерниң эш хуу эп-сеткил каттыштырылгазының ужур-дузазы улгадып турар.

Чамдык айтырыглар талазы-биле маргылдаалар бары коммунистиг партияларның интернационалчы кады ажылдажылгазынга, оларның чангыс аай хөделишкиннеринге шаптыктавас ужурлуг деп, СЭКП санап турар.

Акы-дуңма партияларың аразынга чамдык айтырыглар талазы-биле карышкак бодалдар туруп келир таварылгаларда бот-боттарының үзел-бодалдарын эки билчип алыр дээш база бот-боттарынга тааржыр саналдарны ажылдап кылыр сорулга-биле эш хуу чугаалажышкынларны чорудары ажыктыг деп, СЭКП санап турар. Марксизм-ленинизмниң революсчу ужур-утказының дугайында, боттуг социализмнин алыс утказының болгаш ролюнун дугайында чугаа туруп келгенде, СЭКП моон сонгаар-даа принципиалдыг туруштарын быжыыбиле камгалаар. Коммунистериң ажыл-чорудулгазының ангы талазы-биле утка-шынарын бичеледир, сорулгаларның база оларны чедип алыр дээш демиселдиң аргаларының революсчу будүжүн хажыдар дээн кандыг-даа оралдажышкынларга СЭКП-ниң хамаарылгазы база моон-биле тодараттыпар. Маркстың — Энгельстиң — Ленииниң өөредиининң үндезиннеринден чайлаары коммунистиг шимчээшкининиң аргаларын кошкадыр дээрзин дуржулга көргүзүп турар.

Ахы-дуңма партиялар-биле бодунун харылзааларынга революсчу эп-сеткил каттыштырылгазын база партия бүрүзүнүң бүрүн бот-тускайлан чоруун болгаш дең эргелиин бодунга синниктирген **пролетаржы интернационализмниң принцивин СЭКП быжыы-биле барымдаалап турар.** СЭКП ол принципти барымдаалап, информацияны солушпаан, ийи талалыг база хөй талалыг ужуражышкынларга, эргежок чугула апарганда эрттирип турар девискээр болгаш оон-даа калбак делегей чөвүлел хуралдарынга киришпиваан, коммунистиг база ажылчын партиялар-биле харылзаазын идепкейлиг хөгжүдүп турар.

Совет коммунистер — кезээде капитал делегейниң ангы талазы-биле эштериинң талазында. СЭКП бодунун бүгү делегейде ат-алдарын реакцияга кара-туразында ажылатканнарны — коммунистерни камгалаарынга ажыглаар. Акы-дуңма партияларның эп-сеткил каттыжышкынын, антисоветизмге удур оларның демиселии партия бедии-биле үнелеп турар. Социалистиг болгаш социалистиг эвес чурттарның коммунистиг база ажылчын партияларының бот-боттарын деткижери — ниитилел депшилгезиниң чугула фактору.

СЭКП социалистиг, социал-демократтыг, лейбористиг партиялар-биле харылзааларын хөгжүдер шугумуи уламчылаар. Оларын-биле кады ажылдажылга, хамыктың мурнунда, ядролуг дайынны чайладырының херээнге дыка улуг рольду ойнап болур. Ажылчын шимчээшкининиң аңгы-аңгы агымнарының аразында чөрүлдээлер чеже-даа ханы болза, саналоналды үре-түнелдиг база доктаамал солчурунга, дайын айыылынга удур, делегей байдалын чогумчудары, колониализмнин артыышкыннарын узуткаары дээш, ажылчы чоннарның эрге-ажыктары болгаш эргелери дээш чергелештир кады демисежиринге ол шаптараазын болбас.

Делегейниң ажылчын шимчээшкининиң бүгү отрядтарының кады ажылдажылгазын, идепкейжидерин, яязы-бүрү углаиышкынныг профэвилелдериниң, аңгы-аңгы чурттарның аныяктар, херээженнер, тараачыннар болгаш өске-даа демократтыг организацияларының кады хөделишкинин ханыладыры улуг ужур-дузалыг деп, партия санап турар.

Делегейниң ажылчын ангызының болгаш оон коммунистиг авангардының мурнунга бодунун төөгүлүг харысалгазын ханызы-биле медереп билбишаан, СЭКП моон сонгаар-даа:

— делегейниң коммунистиг шимчээшкининиң революсчу идеалдарын база марксисчи-ленинчи үндезиннерин камгалаар, эртеминг социализмнин теориязын чогаадыкчы ёзу-биле сайзырадыр, догматизмге болгаш ревизионизмге, ажылчын шимчээшкининге буржуаз идеологияның кандыг-даа салдарларынга удур чайгылыш чок демисежир;

— акы-дуңма партияларның сырый каттыжышкынны база кады хөделишкинии дээш, коммунистерниң интернационалчы эп-сеткил каттыштырылгазы дээш, делегей байдалын чайладырының херээнге коммунистиг шимчээшкининиң салыышкынын көвүдедирн дээш бүгү-ле чүүлду кылыр;

— делегейниң ажылчын ангызының, күш-ажылдың бүгү-ле кижилериниң боттарының ниити эрге-ажыктары дээш, быжыг тайбың дээш база улустарның айыыл чок чоруу дээш, национал хамаарышпас чорук, демократия болгаш социализм дээш делегейниг хөделишкиннериинии чангыс эптиг болуруиуң чайгылыш чок угланышкынын чорудар.

ДӨРТКҮ КЕЗЭЭ

СЭКП—СОВЕТ НИИТИЛЕЛДИҢ УДУРТУКЧУ КҮЖҮ

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы ниитилел хөгжүлдезинге сайдарының талазы-биле ханызының база күжүнүң талазы-биле чижеглеп чок орукту эрткен. Баштайгы марксисчи болгумнерден эгелээш, улусчу үш революцияны дамчыштыр социалистиг улуг күрүнени удуртурунга чедир ол бедикче шапкын үнген.

Чаа ниитилелди тургузарынга совет улустуң төөгүлүг чедиишкиннери, Ада-чурттуң Улуг дайынынга тинилге, социал-экономиктиг болгаш угаан-бодал депшилгезиниң улам бедик чадаларынче чурттуң бүзүрелдиг бурунгаарлаашкыны, делегей хөгжүлдезинин чорудулгазынга Совет Эвилелиниң салдарының өзүлдези Коммунистиг партияның ажыл-чорудулгазы-биле тудуш холбашкан. Ол болза массаларың төөгүлүг чогаадыкчы чоруунун сорук киирикчизи база организаторукчызы, бистиң ниитилелдин удуртукчу болгаш башкарыкчы күжү болур. Марксисчи-ленинчи теория-биле чепсегленген партия чурттуң хөгжүлдезинин дүргедээшкини, оларны чедиишкинниг шиитпирлээри, ниитилелдиң экономиктиг, социал болгаш угаан-бодал депшилгезиниң тудуш харылзаазын хандырар политиказы ажылдап кылгаш, чайгылыш чокка боттандырарының эргежок чугулазы;

— политиктиг системаны сайзырадыры, массаларның политиктиг база күш-ажылчы идепкейин бедидеринге, оларны бүдүрүлгени, күрүне база хөй-ниити хереқтерин эгелеп башкарарының калбаа-биле киириштиреринге үндезилээш, демократияны, чонның социалистиг бот-эргелелин ханыладыры;

— марксисчи-ленинчи теориияны чогаадыкчы ёзу-биле улам сайзырадырыны, коммунистиг туругзуушкуниуң практиказын ханызы-биле угаап бодаарының, амыдыралдың идип үндүрүп турары айтырыгларга эртемге үндезилээн харыларыны өй-шаанда дилеп тыварының, ажылчы чоннарның медерелин бедидеринин, биче буржуаз психологияның болгаш моралдың илерээшкиннерин, амыдыралдың социалистиг хевириниң нормаларындан кандыг-даа хажыышкынларны узуткаарының эргежок чугулазы;

— социалистиг чурттарның бүгү талалыг кады ажылдажылгазын ханыладырының, социалистиг чурттарның, делегейниң коммунистиг болгаш ажылчын шимчээшкининиң сырый каттыжышкынын, национал хосталганың күштери-биле эп-сеткил каттыштырылгазын быжыглаарының, буржуаз идеологияга, ревизионизм болгаш догматизмге, реформизмге болгаш сектанствога удур демиселдиң эрге-ажыктары;

— империализмниң агрессчи чоруунун өскени-биле холбаштыр даштыкы политиктиг байдалдың нарыыдааны, серемчиледдиг чорукту бедидериниң, чурттуң айыыл чок чоруун хандырарының, агрессияның күштерии кыңчыктырбазынче угланган, чаа шудургу күжениишкиннериниң эргежок чугулазы, боо-чепсекти эндере будүрерии соксадыры, кижи төрелгетении ядролуг халаптың айыылындан чайладыры, Чер кырынга тайбыиы быжыглаары.

Ниитилелдиң политиктиг удуртулгазын боттандырбышаан, СЭКП моон сонгаар-даа шылгаттынган **ленинчи принциптерни чайгылыш чок ажыглаар,** партия ажылынга, күрүнеии болгаш ажыл-агыйы эргелеп башкарарының бүгү-ле адырларынга **ленинчи стильди бадыткаар,** бодунуң политиказының эртемге үндезилеттингенин бедидер; массаларның коллективтиг угаан-бодалынга база дуржулгазынга калбаа-биле даяныр, оларның хөй-ниити инициативазын хөгжүдер. Партияның идей-теоретиктиг, политика-кижизидилгелиг, организаторукчы болгаш ажыл-агыйжы ажыл-чорудулгазының чангыс углуг болуру, кандыг-даа чылыш чок чорук болгаш консерватизм-биле эптеш чок демисел, тыптып кээп турар айтырыгларны ажыктыг кылдыр шиитпирлээрииң чогаадыкчы дилээшкини эң чугула ужур-дузалыг деп санап турар.

СЭКП партия, күрүне база хөй-ниити органнарының албан-хүлээлгелериниң онзагай шынарларын кичээнгейлиг өөренип көөрү, оларның ажылын дүүштүрери, дакпырлаар чөнеп

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ПРОГРАММАЗЫ

(Төнчүзү. Эгези 3—9 арыннарда).

СЭКП-бодунуң чедиишкинниг ажыл-чорудулгазының, коммунистериң бедик чогаадыкчы идепкейиниң үндезини **партияның иштики демократиязын улам калбартырында болгаш ханыдадырында,** партия амыдыралының ленинчи нормаларын шынгыы сагырында, шүгүмчүлелди болгаш бот-шүгүмчүлелди, ажык-көскү чорукту калбаа-биле хөгжүдеринде деп көрүп турар.

Бодуңуң ажылын партия моон соңгаар-даа шылгаттынган **коллективтиг чоруктуң принцивинге** үндезилеп чорудар. Ону улам бодытказар, сайзырадыр соруга-биле СЭКП удуртулганың коллегиалдыг органнары болуп партия хуралдарының, пленумнарының, конференцияларының болгаш съездилериниң, партия комитеттериниң болгаш бюроларының ролүн база ужур-дузазын улам бедидери, бодунуң политиказының база практиктиг ажыл-чорудулгазының айтырыгларын партияга хостуг болгаш ажыл-ишчи ёзу-биле чугаалажырынга таарымчалыг байдалдарны хандырары болур деп санап турар.

Партияның иштики амыдыралының демократтыг принциптери херек кырында чайгылыш чокка боттанган турарын чедип албышаан, СЭКП **партияның сагылга-чурумун быжыглаарынче** кошкаш дивес кичээнгейни база салып турар. Партия кежигүнериниң быжыг, медерелдиг сагылга-чуруму — ниитилел амыдыралының бүтүн-ле адырларына социалистиг бедик сагылга-чурумуң эргежок чугула негелдези болур.

Партияның чедиишкинниг ажыл-чорудулгазы, коммунистериң идепкейиниң өзүлдези партия эге организацияларының ажылын улам экижидери-биле сырый холбашкан. Күш-ажылны коллективтериң политиктиг өзээ болбушаан, олар партияның политиказын массаларның чогаадыкчы боттуг ажылы-биле каттыштырарынга бүгү талалыг дузалаар хүлээлгелиг.

Партия бодунуң хүрээлениниң чангыс эвин болгаш сырый каттыжышкынын кезээде быжыглаар. Фракциялар болгаш бөлүглелдер тургузар чоруктуң кандыг-даа илерээшкинилеринге удур СЭКП-ниң Уставында көрдүнген организастыг магадылалдарны партия бодунуң чепсектериниң арсеналынга хевээр арттырар. **Партияның идейлиг болгаш организастыг бузулбас сырый каттыжышкыны — ооң күжүнүң база тиллеттирбезиниң эң чугула үндезини.**

Чон — төвгүнүң чаяакчызы, коммунистиг тургузуушкун — ооң холунуң, ооң күжүнүң, ооң угаан-бодалының херээ деп марксисчи-ленинчи дүрүмнү СЭКП барымдаалап турар. Чонбуң амыдыралчы чогаадыкчы чоруу — бистиң бүгү-ле чедиишкиннеривистиң үндезини.

Партия чон дээш туруп турар, анаа бараан болуруи бодунуң ажыл-чорудулгазының алыс утказы деп көрүп турар. Ооң мурнунга салып турар эчис болгаш амгы сорулгалары совет кижилериниң күзел-бодалдарын, үндезин эрге-ажыктарын илергейлеп турар. Партия моон соңгаар-даа чонуң мурнунга бедик харыысалгазын медереп билип ажылдаар, массалар-биле харылзааны доктаамал калбартыр база ханыладыр, оларның хереглелдерин болгаш сагыш човаашкынынарын хандырар дээш туруп турар. Иштики болгаш даштыкы политиканың эң чугула айтырыгларының дугайында ажылчы чоннар-биле доктаамал сүмележирин, хөй-ниитиниң саналоналын кичээнгейлиг өөренип көөрүн, партия организацияларының ажылынга партия кежигүнүң эвестерин калбаа-биле киришкиреринп партия бодунуң хүлээлгези кылдыр санап турар. Оны чон идепкейлиг деткээн тудум-на, ниитилел хөгжүлдезинге партияның салдары улам улгадыр.

СЭКП бодунуң бүгү ажыл-чорудулгазынга **пролетаржы, социалистиг интернационализмниң шылгаттынган марксисчи-ленинчи принциптерин** чайгылыш чокка удуртулга болдуруп турар. Ол марксизм-ленинизмге үндезилээш, делегейниң коммунистиг шимчээшкининиң сырый каттыжышкынын быжыглаарынга бүгү талалыг идиг бээр, коммунистиг болгаш ажылчын бүгү-ле партиялар-биле акы-дүнмалышкы харылзааларны хөгжүдер, тайбың дээш, ядролуг халаптын айыылынга удур демиселге оларның-биле идепкейлиг кады ажылдаар, ажылчы чоннарның үндезин эрге-ажыктарын камгалаар, национал хосталга, демократия болгаш социализм дээш оларның демиселин деткиир.

* * *

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Программазы мындыг.

Ында салган төвгүлүг сорулгаларны боттандырары дээш бүгү-ле күш-биле ажылдаарынче коммунистерни, бүгү-ле ажылчы чоннарны — ажылчыннарны, колхозчуларны, интеллигенцияны партия кыйгырып тур. СЭКП-ниң Программазын совет кижилер бодунуң хан-дамырындан тудуш херээ кылдыр хүлээп алыр болгаш ону амыдыралга боттандырары дээш бүгү күштерин салыр дээрзинге партия бүзүрелдиг.

Социал-экономиктиг депшилгениң боттуг дүргедээшкинии дамчыштыр — ниитилелдиң чаа шынар байдалын чедип алырынче — партияның стратегиязы ындыр. Социализмни бүгү талалыг сайзырангайжылары өг-бүле бүрүзүнге, совет кижи бүрүзүнге чаа-чаа кежиктерин бээр, бистиң социалистиг Ада-чуртувустуң улам ыңайгы чечектелиишкинингe, алыс түңелинде — коммунизмниң тиилелгезинге чедирер.

Бистиң улустуң ол өндүр чаагай эчис сорулгаже бурунгаар шимчээшкинии марксизм-ленинизмниң, ниитилелдиң гуманизмге болгаш социал чөптүг чорукка үндезилээш чаартырының идеяларының хаара тудукчу күжүн көөдедир апаар. Олар ниитилелдиң улам сайзырангайжаан организациязының, бүдүрүкчү күштериниң чайгылыш чокка өзүлдезинин, кижиниң чогаадыкчы күш-ажылынга, аас-кежиинге болгаш чаагай чоруунга чогуур байдалдарны хандырарының, агрессчи дөйынарны шиитпирлиг-биле бурүү шаварының, дең эргеге база бүгү ниити аймыл чок чорукка үндезилээш, улустар аразынга тайбының болгаш калбак кады ажылдажылганың принциптерин бадыткаарының үлегер-чижээ-биле кижилериниң угаан-бодалдарын болгаш чүректерин чаалап ап турар.

Бистиң чуртувустуң коммунистери, бүгү ажылчы чоннары келир үеже бүзүрел-биле көрүп турар. Совет улустуң — чаяакчы чоннуң, тургузукчу чоннуң — эрес-маадырлыг күш-ажылы-биле салдыгаан сорулгалар шиитпирлетиннер, айыттынган бедиктер чедип алдынар дээрзинге партия бижыг бүзүрелдиг.

Партияның удуртулгазы-биле, марксизм-ленинизмниң тугунуң адаа-биле совет улус социализмни тудуп тургускан.

Партияның удуртулгазы-биле, марксизм-ленинизмниң тугунуң адаа-биле совет улус коммунистиг ниитилелди тудуп тургузар.

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ УСТАВЫ

СЭКП-ниң XXVII съездизи бадылаан

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы болза ССРЭ-ниң ажылчын ангызының, колхозчу таваръшнарының болгаш интеллигенциязының мурнакчы, эң-не медерелдиг кезээ эки туразын барымдаалап каттыштырып турар, совет улустуң дайынчы, шылгаттынган авангарды болгулуп.

Ажылчын ангының мурнакчы отряды кылдыр В. И. Ленинниң үндезилеп тургусканы Коммунистиг партия демиселдиң алдарлыг оруун эрткен, Октябрьның социалистиг Улуг революциязының тиилеэринге, бистиң чуртувуска пролетариаттың диктатуразын тургузарынга ажылчын ангыны болгаш ажылчы таваръшнарны чедирген. Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле Совет Эвилелинде мөлүүкүү аңгылар узуткаттынган, хөй националдыг совет ниитилелдиң социал-политиктиг болгаш идейлиг чангыс эви тургустуунан болгаш доктаамал быжыгып турар. Социализм долу болгаш бүрүн тиилээн. Пролетаржы күрүне бүгү улустуң күрүвези болу берген. Чурт сайзырангай социализмниң үе-чадазынче кирген.

СЭКП бодунуң ангы талазы-биле бүдүүжүн болгаш идеологиязын барымдаалаарга ажылчын ангының партиязы болуп артпышаан, бүгү чоннуң партиязы апарган.

Партия чоннуң херээ дээш туруп турар болгаш чонга баран бооп турар. Ол болза ниитилел-политиктиг организацияның дээш хевири, политиктиг системаның өзээ, совет ниитилелдиң удуртукчу болгаш башкарыкчы күжү болуп турар. Партия чурттуң хөгжүлдезиниң чингине перспективазын тодаргайлап, чоннуң тургузукчу ажыл-чорудулгазынга эртемге үндезилеттинген удуртулганы хандырып, эчис сорулганы — коммунизмниң тиилелгезин чедип алыр дээш ооң демиселин организастыг, планныг болгаш тодаргай сорулгалыг болдуруп турар.

СЭКП бүгү ажыл-чорудулгазынга марксисчи-ленинчи өөредиги, социализмни планныг болгаш бүгү тала-биле сайзырангайжыдарының, чурттуң социал-экономиктиг хөгжүлдезин дүргедедиринге үндезилеэш, совет ниитилелдиң коммунизмче улам ылай бурунгаарлзарының сорулгаларын тодаргайлаан бодунуң Программазын удуртулга болдуруп турар.

СЭКП бодунуң ажылын партийжи амыдыралдың ленинчи нормаларын, демократтыг централизмниң, удуртулганың коллективтиг чоруунуң принциптерин хажык чок сагырының, партияның иштики демократиязын, коммунистериң чогаадыкчы идепкейин, шүгүмчүлелди болгаш бот-шүгүмчүлелди, хөйге калбаа-биле ажык, көскү болур чорукту бүгү талалыг хөгжүдеринң үндезинингe чорудуп турар.

СЭКП-ниң амыдыралының хажыдып болбас дүрүмү — идея болгаш организас талазы-биле чангыс эптиң, ооң хүрээлениниң кай дег бижыг сырый каттыжышкынынны, бүгү коммунистериң бедик медерелдиг сагылга-чурумнуу болур. Фраксылыг чоруктуң болгаш бөлүглежилге кылырының кандыг-даа илерээшкини марксисчи-ленинчи партийжи чорук-биле, партияга бактаап турары-биле дүүшпес. СЭКП-ниң Программазын, Уставын хажыдып, бодунуң төлеп чок ажыл-чаны-биле коммунистиң бедик адын бакспрадып чоруур кижилерден партия хосталган турар.

СЭКП марксизм-ленинизмни чогаадыкчы ёзу-биле хөгжүтпүшаан, революсчу теорияга шуут дүүшпес үзелдиг ревизионизмнин болгаш догматизмниң кандыг-даа илерээшкиннерине удур шиитпирлиг демисежип турар.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы — делегейниң коммунистиг шимчээшкининиң тудуш кезээ. Партия пролетаржы, социалистиг интернационализмниң шылгаттынган марксисчи-ленинчи принциптеринге быжыы-биле туруп, акыдүүмда социалистиг чурттарның кады ажылдажылгазын болгаш сырый каттыжышкынын, социализмниң делегей системазын, делегейниң коммунистиг болгаш ажылчын шимчээшкининиң быжыглаарынга идепкейлиг киржип, национал болгаш социал хосталга дээш, империализмге удур тайбыңы камгалаар дээш демисежип турар улустар-биле эп-сеткил каттыштырылгазын илергейлеп турар.

I.

Партия кежигүннери, оларның хүлээлгелери болгаш эргелери

1. Партияның Программазын болгаш Уставын хүлээр, коммунизмниң тургузуушкунунга идепкейлин-биле киржип турар, партия организацияларының кайы-бирээзинде ажылдап турар, партияның шиитпирлерин күүседип база кежигүн дадывырын төлеп турар Совет Эвилелиниң кандыг-даа хамаатызы СЭКП-ниң кежигүнү бооп болур.

2. Партия кежигүнүнүң хүлээлгелери:

а) партияның чиргине шүгүмүн болгаш директиваларын амыдыралга быжыы-биле болгаш чайгылыш чокка чорудар, СЭКП-ниң иштики болгаш даштыкы политиказын массаларга тайылбырлаар, ону боттандырарынче ажылчы чоннарны организастаар, партияның чон-биле харылзааларын быжыглаарынга болгаш кадбартырынга идигни бээр;

б) күш-ажылга үлегер-чижек болур, социалистиг өөрүнү камнаар болгаш көөдедир, бүдүрүлгениң ажыктыын бедидерин, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн чайгылыш чокка өстүрерин, продукциянын шынарын экижидерин, амгы үениң эртем, техниказының болгаш мурнакчы дүржулгазының чедиишкиннерин улус ажыл-агыйынга шингээлирин шудургу чедип алыр, бодунуң мергежилин бедидер, депшилгелиг бүгү-ле чаа чүүлдеринң хереглелдерин болгаш кичээнгүр болгаш кичээнгейлиг болурун илергейлээр, ажылчы чоннарның негелдерин болгаш хереглелдерин чогуур үезинде хандырар, партияның болгаш чоннуң мурнуңа шынчы болгаш ак сеткилдиг болур;

е) пролетаржы, социалистиг интернационализмниң болгаш совет патриотизмнин идеяларын ажылчы чоннар массаларынга доктаамал иептередир, национализмнин болгаш шовинизмнин илерээшкиннеринге удур демиселдя чорудар. ССРЭ-ниң улустарының найыралың, социализм чурттары-биле, бүгү делегейниң пролетарийлери-биле болгаш ажылчы чоннары-биле акы-дүйма харылзааларны быжыглаарынга идепкейлиг деткимче көргүзер;

ж) ССРЭ-ниң камгаланыр күүзүн быжыглаарынга бүгү хемчег-биле дузалаар, улустар аразынга тайбың болгаш найырал дээш могаг-шылаг чок демиселди чорудар;

з) партияның идейлиг болгаш организастыг чангыс эвин быжыглаар, коммунист деп бедик атка төлеп чок кижилериң партияның хүрээлениче шүргүп киреринден партияны камгалаар, серемчилелдиг болур, партияның болгаш күрүнеиң чажыдын кадагалаар;

и) шүгүмчүлелдя болгаш бот-шүгүмчүлелди хөгжүдер, четпестерни дидимя-биле илередир болгаш оларны чайладырын чедип алыр, көөргеттинер, меңээгеныр, бот-оожургаар, мегелеп карак чаар чоруктарга удур демисежир, шүгүмчүлел кызарының кандыг-даа оралдажышкынарын шиитпирлиг ойтур шавар, дүжүметсиг чорукка, тус черниң болгаш ведомствоның кызыы эрге-ажыын бодаар чоруктарга, партияга болгаш күрүнеге когарал чедирер кандыг-даа хөделиишкиннерге удур демисежир болгаш оларның дугайын партия органнарынга, харын-даа СЭКП ТК-га чедир дыңнадыр;

к) кадрларны оларның политиктиг, ажыл-агыйжы болгаш моральдыг шынарын барымдаалап шилип алыр талазы-биле партияның шугумун чайгылыш чокка чорудар. Кадрларны шилип алырының болгаш кижизидериниң ленинчи принциптерин хажыдар кандыг-даа таварылгалар-биле эптеш чок болур;

л) партияның бүгү кежигүннеринге бир дөмей албан болур партияның болгаш күрүнеиң сагылга-чурумун сагыыр. Партия коммунистериң ачы-хавыязы болгаш эзлеп турар албан-дужаалы хамаан чокка бүгү коммунистерге чангыс сагылга-чурумнуг, чангыс дүрүмнүг.

3. Партия кежигүнүнүң эргелери:

а) партияның органнарынга соңгуур болгаш соңгудар;

б) партияның политиказын болгаш практиктиг ажыл-чорудулгазының айтырыгларын партияның хуралдарынга, конференцияларынга, съездилеринге, партия комитеттериниң хуралдарынга болгаш партияның парлалгазынга хостуг чугаалажырынга киржир, саналдарны киирер, организациядан шиитпир үндүргүже чедир бодунуң санал-оналын ажыы-биле чугаалаар болгаш камгалаар;

в) партияның хуралдарынга, конференцияларынга, съездилеринге, комитеттериниң пленумнарынга партияның кандыг-даа органын, кандыг-даа коммунисти ооң эзлеп турар албан-дужаалы хамаан чокка шүгүмчүлээр. Шүгүмчүлел кызар болгаш шүгүмчүлел дээш истеп-сүрер талазы-биле буруулуг кижилерни СЭКП-ниң хүрээлениинден үндүрериниг чедир партияның шынгыы харыысалгазынга киирер;

г) ооң ажыл-чорудулгазының болгаш аажы-чаның дугайында айтырыгны чугаалажып турда, партия хуралдарынга, бюро болгаш комитеттериң хуралдарынга боду киржир;

д) айтырыгларны, билдиринкиннерни болгаш саналдарны, партияның кандыг-даа чадазынга, харын СЭКП ТК-га чедир киирер болгаш бодунуң чагаа-бижининиң алыс утказының дугайында харыыны негээр.

4. Партияга кежигүннер хүлээп алырын чүгле тус-тустап хүлээп алыр чурум-биле чорудар. Медерелдиг, идепкейлиг болгаш коммунизмниң хереэнге бердинген ажылчыннардан, тараачыннардан болгаш интеллигенциядан хамаатыларны партия кежигүнүнге хүлээп алыр. Чаа кежигүннерни доктаатказн кандидат стажын эрткен кандидаттарның иштинден хүлээп алыр.

Партияга 18 хар четкен кижилерни хүлээп алыр. 25 харга чедир аныяктарны чүгле ВЛКСМ-ни дамчыштыр партияга хүлээп алыр.

Кандидаттарны партия кежигүнүнге хүлээп алырының чуруму:

а) партия кежигүнүнге кирерлер болза беш чылдан эвээш эвес партия стажтыг болгаш бир чылдан эвээш эвес үеде бүдүрүлге база хөй-ниити ажылынга кады ажылдан чорааны-биле рекомендациялап турар кижизин билир СЭКП-ниң үш кежигүнериниң рекомендациялаарын киирер.

Бирги тайылбыр. Партияга кирер ВЛКСМ кежигүннери ВЛКСМ-ниң район, хоорай комитединиң партияның бир кежигүнүнүң рекомендациязынга дениежир рекомендациязын киирер.

Ийнги тайылбыр. СЭКП ТК-ның кежигүннери болгаш кандидаттары рекомендация бээриниден дадагалзаар;

б) партияга хүлээп алышкын дугайында айтырыгны партия эге организациязының ниити хуралынга чугаалажыр болгаш шиитпирлээр; ооң шиитпири хуралга олурушкан партия кежигүнериниң үштүң ийи кезиниден эвээш эвези бадылаан болза хүлээп алдынган деп санаттынар, база райкомдан, ынчаарга район хуваалдазы чок хоорайларга — партияның хооркомундан бадылаан соонда күштүг болур.

Партияга кежигүн хүлээп алырының дугайында айтырыгны рекомендация бергеннер чокта-даа чугаалажып болур. Партияга хүлээп алыышкынны колдуунда-ла ажык хуралдарга кылыр.

в) еске чурттарның коммунистиг болгаш ажылчын партияларының кежигүннери турган ССРЭ хамаатыларын Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязынга СЭКП ТК-дан доктаадыры чурумга үндезилээш хүлээп алыр.

5. Рекомендация берип турар кижилер рекомендация алганнарының политиктиг, ажыл-агыйжы болгаш моральдыг шынарының характеристиказының шынының дугайында партия организацияларының мурнунга харыысалгалыг болур, оларның идей-политиктиг өзүлдезинге дуза чедирер.

6. Партия кежигүнүнге кирип турарларның партия стажын кандидатты партия кежигүнүнге хүлээп алыр дугайында партияның эге организациязының ниити хуралының шиитпир үндүрген хүнүнден эгелээш санаар.

7. Партия кежигүннериниң болгаш кандидаттарының учёдун кылырының болгаш бир организациядан еске организацияже оларның шилчириниң чуруму СЭКП ТК-ның ол дугайында чогуур саавырларын ёзугаар тодаргайлаттынар.

8. Чөптүг чылдагааннар чокка кежигүн дадывырын үш айларның дургузунда төлевээн партия кежигүнүнүң азы партия кежигүнүнге кандидаттың дугайында айтырыгны партияның эге организациязынга чугаалажып көөр. Бир эвес ынчаарда партияның ол кежигүнү азы кандидады партия организациязы-биле херек кырында харылзаа чок апарганы илерээр болза, ону партиядан үнгей деп санаар, ол дугайында партия эге организациязы шиитпирин үндүргеш, бадыладырыбиле ону партия райкомуига азы хооркомуига киирер.

9. Уставта айытқан хүлээлгелерни күүсетпээни болгаш еске-даа чурум үрээшкиннери дээш партия кежигүнүн азы кежигүнүнге кандидатты харыысалгага киирер болгаш аңаа мындыг хемчегларни хүлээдип болур: сагындырары, доңгулда (шыңгыы доңгулда), учёт карточказынга кирп бижиир доңгулда (шыңгыы доңгулда). Партияның хемчээн хүлээдиринин дээди хемчээ партиядан үндүрери болур.

Улуг эвес чурум үрээшкиннери болганда эш хуузунуң шүгүмчүлели, партия талазы-биле буруу шавары, сургап сагындырар азы айтыры дээн ышкаш леевири-биле партийжи кижизидилгениң болгаш салдар чедиреринин хемчеглерни алыр.

Коммунист чурум үрээнде, ол дээш хамыктың мурнунда партия эге организациязының мурнунга харыылаар. Устүнде турар орган коммунисти партийжи харыысалгага киирген таварылгада, партия эге организациязынга ол дугайында дыңнадар.

Партийжи харыысалгага киирер дугайында айтырыгны чугаалажып көөрде, коммуниске онаштырган буруудадыышкынарның барымдаа бар-чогун эң-не кичээнгейлиг көөрү болгаш эки хынаары хандыртынган турар ужурлуг.

Партия кежигүнүнге хемчег хүлээткен сөөлүнде, болдурган четпестерин ол канчаар эдип турар дугайында партия организациязы бир чылдан орай эвес хуусаада ону дыңнаар.

10. Коммунисти партиядан үндүрер дугайында айтырыгны партия эге организациязының ниити хуралы шиитпирлээр. Партия кежигүнүнден үндүрер дугайында партия эге организациязының шиитпири хуралга олурукшан партия кежигүннериниң үштүң ийи кезиниден эвээш эвези бадылаан болза, хүлээп алдынган деп санаар болгаш партия райкому азы хооркому бадылаган соонда күштүг болур.

СЭКП-деп үндүрер дугайында шиитпири партияның райкому, хооркому бадылагыже чедир партия биледя азы кандидат карточказы коммунистиң холунга артар болгаш партияның хаалгыг хуралдарынга ол олурукшр эргелиг.

Партиядан үндүртken кижи СЭКП ТК-га чедир партияның үстүкү органнарынга ийи ай хуусаанын дургузунда апелляция киирер эргелиг.

11. Эвилелдешкен республикаңың компартиязының ТК-зының, партия крайкомунуң, обкомунуң, округкомунуң, хооркомунуң, райкомунуң кежигүннеринге, кандидаттарынга а ол ышкаш ревизия комиссияларының кежигүннеринге партийжи харыысалганы хүлээдир дугайында айтырыгны партияның эге организацияларынга чугаалажыр болгаш оларга хемчег хүлээдир дугайында шиитпирни ниити чурум ёзутаар хүлээп алыр.

СЭКП-деп үндүрер дугайында партия организацияларының саналдарын ук коммунистиң кежигүнү бооп турары чогуур партия комитединге дыңнадыр. Эвилелдешкен республикаңың компартиязының ТК-зының, партия крайкомунуң, обкомунуң, округкомунуң, хооркомунуң, райкомунуң кежигүннерни болгаш кандидаттарын база ревизия комиссияларының кежигүннерин партиядан үндүрер дугайында шиитпирни чогуур комитеттиң пленумуига ооң кежигүннериниң үштүң ийи кезии болур хөй нуруузу-биле хүлээп алыр.

СЭКП Төп Комитединиң кежигүнүн болгаш кандидазын, СЭКП-ниң Төп Ревизия Комиссиязының кежигүнүн партиядан үндүрер дугайында айтырыгны партияның съездизи, а съездилер аразының үезинде — ТК-ның Пленуму СЭКП ТК-ның кежигүннериниң үштүң ийи кезии болур хөй нуруузу-биле шиитпирлээр.

12. Совет хообуларыны үрээни дээш партия кежигүнү ийи даклыр харыысалганы — күрүненің болгаш партияның мурнунга хүлээр. Кеземче харыысалгазынга киирер херектер үүлгеткен кижилерни СЭКП-ниң хүрээлениинден үндүрер.

13. Партиядан үндүртkenиннериниң азы хемчег алдырганнарының апелляциязын, а ол ышкаш партиядан үндүрер дугайында партия организацияларының шиитпирлерин чогуур партия органнары оларның киирген хүнүнден бээр ийи айдан үр эвес хуусаада чугаалажып көөр.

II.

Партия кежигүнүнге кандидаттар

14. Партияга кирип туралар СЭКП-ниң Программазы болгаш Уставы-биле хандыр таныжар, партия кежигүнүге киреринге белеткенирнге эргежок чугула кандидат стажын эртер. Партия организациязы СЭКП кежигүнүнге киирери-биле кандидаттың белеткенирнге дузалаар, ооң хуузунда мөзүшынарларын практиктиг ажыл-херектерге, партийжи болгаш хөй-ниитичи даалгаларның күүселдезинге хынаар.

Кандидат стажын бир чыл хуусаалыг кылдыр доктаадыр.

15. Кандидатка киирип алырының чуруму (чангыстап хүлээп алыр чурум, рекомендациялар киирери, партияга хүлээп алыр дугайында эге организацияның шиитпири болгаш ону бадылаары) партия кежигүнүнге хүлээп алыры-биле бир дөмей.

16. Кандидат стажы доозулганының соонда, кандидатты партия кежигүнүнге хүлээп алыр дугайында айтырыгны партия эге организациязы чугаалажып көөр болгаш шиитпирлээр. Бир эвес кандидат стажын эртер үеник дургузунда ук кандидат бодун эки тала-биле көргүспээ болгаш бодунуң мөзү-шынарының талазы-биле СЭКП кежигүнүнге хүлээп алырынга төлеп чок болган болза, партия организациязы партия кежигүнүге ону хүлээп албас дугайында шиитпирни үндүрер, ынчаарга ук шиитпирни партияның райкому азы хооркому бадылаан соонда, ол кижини СЭКП кежигүнүнге кандидадындан үнген деп санаар.

17. Партия кежигүнүнге кандидаттар партия организациязының бүгү ажыл-чорудулгазынга киржир болгаш партия хуралдарынга чөвүдээр эргелиг болур. Партия кежигүнүнге кандидаттар партияның удуртур органнарынга, партия конференцияларынга болгаш съездилеринге делегаттар кылдыр сонгуттурбас.

18. СЭКП кежигүнүнге кандидаттар партия дадывырын партияның кежигүннери-биле дөмей хемчээлдиг төлээр.

(Улавчызы 11-ги арында).

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ

У С Т А В Ы

III.

Партияның организастыг тургузуу. Партияның иштики демократиязы

19. Партияның организастыг тургузуунуң, амыдыралының болгаш ажыл-чорудулгазының удуртулга болдурар принцибиболза демократтыг централизм болур, ол чүл дээрге:

а) партияның бүтүү удуртур органнарының адаандан үстүнге чедир сонгуулдалыг болуру;

б) боттарының партия организацияларының мурнунга болгаш үстүнде турар органнарның мурнунга партия органнарының өй-өйде отчёттуг болуру;

в) партийжи шынгыы сагылга-чуруумиуг болуру болгаш хөйүнге эвээжиниң чагыртыры;

г) үстүнде турар органнарның шиитпирлериниң адаанда турар органнарга ыяап-ла албан болуру;

д) партияның бүтүү организацияларының база удуртур органнарының ажылынга коллективтиг чорук болгаш бодунуң хүлээлгелериниң база партийжи даалгаларының күүселдези дээш коммунист бүрүзүнүң хууда харыысалгалыы болур.

20. Партия болза девискээр-бүдүрүлге аайы-биле тургустунар: эге организациялар коммунистерниң ажылдап турар черииниң аайы-биле тургустунар болгаш девискээр аайы-биле район, хоорай база оон-даа анты организациялар кылдыр каттыжар. Ук девискээриниң коммунистери каттыштырган организация ол девискээрлерде турар бүтүү партия организацияларынга хамаарыштыр үстүнде турар организация болур.

21. Бүтүү партия организациялары тус черииң айтырыгларын шиитпирлээрде, бир эвес ол шиитпирлер партияның политиказынга чөрүшпес болза, автономнуг болур.

22. Партия организациязының дээди удуртур органы болза ниити хурал, конференция (эге организацияларга), конференция (районнар, хоорайлар, округтар, областар, крайлар организацияларынга) съезд (эвилелдешкен республикаларның компартияларынга, Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязынга) болур. Хурал, конференция, съезд партия организациязының кежигүннериниң азы сонгуткан делегаттарның чартык кезииден хөйү оларга олуржуп турда, бүрүн эргелиг болур.

23. Ниити хурал, конференция азы съезд болза күүсекчи органнар болур база партия организациязының хүн бүрүнүң бүтүү ажылдарын удуртур бюрону азы комитетти сонгуур.

Партияның шиитпирлериниң күүселдезин организастаар болгаш хынаар база адаанда турар организацияларның ажыл-чорудулгазынга дуза көргүзер талазы-биле хүн бүрүнүң ажылын чорудар аппарат СЭКП ТК-га, эвилелдешкен республикаларның компартияларының ТК-ларынга, партия крайкомнарынга, обкомнарынга, округкомнарынга, хооркомнарынга болгаш райкомнарынга турар.

Ук партия аппаратының тургузуун болгаш штаттарын СЭКП Төп Комитеди тодарадыр.

24. Партия органнарының сонгуулдаларын хаалчак (чажыт) бадылаашкын-биле чорудар. 15-тен эвээш кежигүннерлиг партияның эге, цех организацияларының база партия бөлүктериниң хуралдарынга парторганизацияларның секретарьларының, секретарьларның оралакчыларының болгаш партбөлүк организакчыларының сонгуулдаларын коммунистерниң чепшээрелии ёзугаар ажык бадылаашкын-биле эрттирип болур. Партияның район болгаш хоорай конференцияларынга делегаттарны сонгууруп ук партия эге организацияларынга база-ла ындыг чурум ёзугаар чорудар.

Сонгуулдалар үезинде партияның бүтүү кежигүннери кандидаттарны чайладыр болгаш оларны шүгүмчүлээр кызыгаар чок эргелиг болур, Бадылаашкынны кандидат бүрүзүнге тустус чорудар ужурлуг, Хуралдың, конференцияның азы съездиниң киржикчилериниң чартык кезииден хөйү бадылаан кандидаттарны сонгуттурган деп санаар.

Эге организациялардан эгелээш, СЭКП Төп Комитединге чедир — партияның бүтүү органнарының сонгуулдаларының үезинде оларның составын үргүлүү чаартырының болгаш удуртулганың уламчылалдыг болурунуң принцивин сагыыр.

25. СЭКП ТК-ның, эвилелдешкен республиканың компартиязының ТК-зының, партия крайкомунуң, обкомунуң, округкомунуң, хооркомунуң, райкомунуң кежигүннери болгаш кежигүнүнге кандидаттары оларга көргүскен бедик бүзүрелди боттарының бүтүү ажыл-чорудулгазы-биле шынзыдар ужурлуг. Партия комитединиң кежигүнү ийикпе азы кежигүнүнге кандидат бодунуң ат-алдарын болгаш төлептиг чоруун бир эвес ышкынган болза, ол оон составынга артып каап болбас.

Партия комитединиң кежигүнүн, кежигүнүнге кандидатты оон составындан үндүрер дугайында айтырыгны ук комитеттиң пленумунга шиитпирлээр. Бир эвес хаалчак (чажыт) бадылаашкынның түннелинде партия комитединиң кежигүннериниң үштүн ийи кезиинден эвээш эвези ук шиитпир дээш бадылаан болза, ол хүлээп алдынган деп санаттынар.

СЭКП-ниң Төп ревизия комиссиязының болгаш чер-черде партия организацияларының ревизия комиссияларының кежигүннерин ук комиссияларның составындан үндүрер дугайында айтырыгны партия комитеттериниң кежигүннеринге болгаш кежигүнүнге кандидаттарга хамаарыштыр көрдүнген чурум ёзугаар ол комиссияларның хуралдарынга шиитпирлээр.

26. Партияның политиказының айтырыгларын партияга, оон бүтүү организацияларынга хостуг болгаш ажыл-херекчи ёзубиле чугаалажып көөрү партияның иштики демократиязының чугула принциви болур. Коммунистериң бедик чогаадыкчы идепкейи, ажык шүгүмчүлел болгаш бот-шүгүмчүлел, ёзу барымдаалаан эвес, а медерелдиг болур ужурлуг партийжи бүжыг сагылга-чурум партияның чугле иштики демократиязының үндезинниге хандыртынган туруп болур.

Маргылдаалыг азы алызынга чедир тода эвес айтырыгларның талазы-биле дискуссиялар чамдык организацияларга азы бүтүү партияга ниитизи-биле турун болур.

Партияга ниити дискуссияны:

а) бир эвес СЭКП ТК политиканың кайы-бир айтырыгларының дугайында бүтүү партий-биле сүмележири эргежок чүгула деп санаар болза, СЭКП ТК-ның инициативазы-биле;

б) партияның республика, край, область хемчээлдиг элээн каш организацияларының саналдааны-биле чорудар.

Калбак дискуссияны, ылангыя партияның политиказының айтырыгларының талазы-биле бүтүү-эвилел хемчээлинге дискуссияны партия кежигүннери үзел-бодалдарын хостуу-биле илергейлээрии хандырар кылдыр, фракцылыг балүүглежиштикиннерни тургузар дээр, партияны чарылдырар дээр орадажыышкынынар турбас кылдыр чорудар ужурлуг.

27. Партийжи удуртулганың дээди принциви болза удуртулганың коллективтиг чоруу болур—ол партия организацияларының таарымчалыг ажыл-чорудулгазының, кадрларны шын кижизидериниң, коммунистериң идепкейин болгаш бот-ажылчорудулгазын хөгжүдериниң ыяап-ла негелдези, шиитпирлерни бодунуу-биле кара туразында хүлээп алырын, чаңгыс кижиге чүдүүр чоруктуң илереэшкинин, партия амыдыралының ленинчи нормаларын хажыдар чоруктарны болдурбазының идегелдиг магадылалы.

Удуртулганың коллективтиг принцивин дээрге даандырган ажыл-херек дээш хуузунда харыысалгазын, партия организация бүрүзүнүң, ажылдакчы бүрүзүнүң ажыл-чорудулгазынга доктаамал контрольдуу чорудары болур.

28. СЭКП ТК, эвилелдешкен республикаларның компартияларының ТК-лары, партия крайкомнары, обкомнары, округкомнары, хооркомнары, райкомнары съездилериниң болгаш конференцияларың аразында үеде боттарының ажылының дугайын, коммунистериң шүгүмчүлелдиг санал-оналдарының боттанышкынының дугайын партия организацияларынга үргүлүү информастап турар.

Бодунуң ажыл-чорудулгазының болгаш чер-черде ажылхеректериниң байдалының дугайында үстүкү партия органнарынга шын, боттуг болгаш чогуур үезинде информастаары партия комитеттеринге, эге организацияларынга ыяап күүседир дүрүм болур.

29. Партияның эң чугула шиитпирлерин чугаалажып көөр болгаш оларны боттандырар талазы-биле хемчегларни ажылдап кылыры-биле, а ол ышкаш тус черниң амыдыралының айтырыкларын чугаалажып көөрү-биле партияның район, хоорай, округ, область, край организацияларының болгаш эвилелдешкен республикаларның компартияларының активиниң хуралдарын чыылдырып турар.

30. Партия комитединге партия ажылының янзы-бүрү айтырыгларының талазы-биле доктаамал азы түр комиссияларны болгаш ажылчы бөлүктерни тургузуп болур, а ол ышкаш партия органнарының ажыл-чорудулгазынга коммунистерни хөй-ниитичи эге-биле киириштиреринии өске-даа хевирлерин ажыглап болур.

IV.

Партияның дээди органнары

31. Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының дээди органы болза партияның съездизи болур. Эзлчеглиг съездилерни Төп Комитет беш чыл иштинде бирден эвээш эвес катап чыылдырар. Партияның съездизин чыылдырарын болгаш оон чугаалажыр айтырыгларын съезд болурунуң мурнунда бүдүн чартык айдаи орайтатпайн чарлаар.

Эзлчеглиг чок (онза) съездилерни партияның Төп Комитединиң бодунуң инициативазы-биле азы партияның сөөлгү съездизинге төлээлеткен бүтүү кежигүннериниң үштүн бир кезииден эвээш эвезиниң негээнии ёзугаар чыылдырар. Эзлчеглиг чок (онза) съездини ийи ай хуусан иштинде чыылдырар болгаш бир эвес партияның бүтүү кежигүннериниң чартык кезииден эвээш эвези анда төлээлерлиг болган болза, ол күштүг деп санаттынар.

Партияның съездизинге төлээлелгенин нормаларын Төп Комитет доктаадыр.

32. Эзлчеглиг чок (онза) съездини 31 параграфта айыткан хуусаның иштинде партия Төп Комитеди чыылдырбас болза, эзлчеглиг чок (онза) съездини чыылдырарын негээн организациялар эзлчеглиг чок (онза) съездини чыылдырар талазы-биле партия Төп Комитединиң эргелерин эдилээн организастыг комитетти тургузар эргелиг.

33. Съезд болза:

а) Төп Комитеттиң, Төп ревизия комиссиязының болгаш өске-даа төп организацияларның отчёттарын дыннаар болгаш бадылаар;

б) партияның Программазын болгаш Уставын эде көөр; өскертир болгаш бадылаар;

в) иштики болгаш даштыкы политиканың айтырыгларының талазы-биле партияның шугумун тодарадыр, партия болгаш күрүне аммыдыралының, коммунистиг тургузуушкунуун эң чугула айтырыгларын чугаалажып көөр болгаш шиитпирлээр;

г) Төп Комитеттиң болгаш Төп ревизия комиссиязын сонгуур.

34. Төп Комитеттиң болгаш Төп ревизия комиссиязын съездиниң доктаатткан составынга сонгуур. ТК-ның кежигүннери үнген таварылгада, оон составын СЭКП ТК-ның кежигүнүнге кандидаттарның иштинден немеп четчелээр.

35. Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитеди съездилер аразында үеде партияның, чер-черниң партия органнарының бүтүү ажыл-чорудулгазын удуртур, удуртукчу кадрларын шилиирин болгаш таарыштыр тургузарын боттандырар, төп күрүне болгаш ажылчы чоннарның хөй-ниити организацияларының ажылын углап башкарар, партияның яазы-бүрү органнарын, албан черлерин болгаш бүдүүлелерин тургузар болгаш оларның ажыл-чорудулгазын удуртур, бодунуң контролюнда ажылдап турар төп солуунарын болгаш журналдарның редакцияларын томуйлаар, партия бюджединиң хөрөнгүлерин хуваар болгаш оон күүселдезин контрольдаар.

Төп Комитет өске партиялар-биле харылзаалар талазыбиле СЭКП-ни төлөөлеэр.

36. СЭКП-ниң Төп ревизия комиссиязы херектерни чорударының доктаатткан чурумун канчаар сагып турарын, ажылчы чоннарның чагааларын, билдиришкиннерин болгаш хомудалдарын партияның төп органнарынга көөр талазыбиле ажылды, партия бюджединиң күүселдезинии, оон иштинде партияның кежигүн дадыырының төлелгезин, хүлээп алыышкыны болгаш учёдун шын кылып турарын, а ол ышкаш СЭКП Төп Комитединиң бүдүүлелериниң болгаш албан черлериниң сан-хөө ажыл-агый чорудулгазын хынаар.

37. СЭКП ТК алды айда бирден эвээш эвес катап пленарлыг хуралды чорудуп турар. ТК-ның кежигүнүнге кандидаттар ТК-ның Пленумнарының хуралдарынга чөвүлээр эргелиг олуржур.

38. Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитеди болза ТК-ның Пленумнарының аразында партияның ажылын удуртуру-биле Политбюрону; үш бүрүнүң ажылын, колдуунда кадрларны шилиирин болгаш күүселдениң хыналдазын организастаарын удуртуру-биле — Секретариатты сонгуур. Төп Комитет СЭКП ТК-ның Чингине секретарын сонгуур.

39. Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитеди ТК-ның чанынга Партийжи контроль комитедин организастап тургузар.

СЭКП ТК-ның чанында Партийжи контроль комитеди болза:

а) партияның сагылга-чурумун СЭКП кежигүннериниң болгаш кежигүннерге кандидаттарның сагып турарын хынаар, партияның Программазын болгаш Уставын, партияның база күрүненин сагылга-чурумун хажыткаш, буруулуг болган коммунистерниң, а ол ышкаш партийжи моральдың хажыдыкчыларын харыысалгаже киирер;

б) эвилелдешкен республикаларның компартияларының ТКларының, партияның крайлар болгаш областар комитеттериниң партиядан үндүрер болгаш партия хемчээн көргүзер дугайында шиитпирлеринге апелляцияларны хынап көөр.

40. СЭКП Төп Комитеди партия съездилериниң аразында үеде партияның политиказының өйү келген айтырыгларын чугаалажып көөрү-биле чугула херектиг апарганда Бүтүүэвилелдиң партия конференциязын чыылдырып болур. Бүтүүэвилелдиң партия конференциязын эрттирериниң чурумун СЭКП ТК тодаргайлаар.

V.

Партияның республикалар, крайлар, областар, округтар, хоорайлар болгаш районнар организацияларының удуртур органнары

41. Республикаларның, крайларның, областарның, округтарның, хоорайларның, районнарның партия организацияларының болгаш оларның комитеттерин боттарының ажыл-чорудулгазынга СЭКП-ниң Программазын болгаш Уставын удуртулга болдурар, республиканың крайның, областың, округтуң, хоорайның болгаш районнуң девискээринге партияның политиказын боттандырар талазы-биле бүтүү-ле ажылды чорудар, СЭКП Төп Комитединиң директиваларын күүседирин организастаар.

42. Партияның республикалар, крайлар, областар, округтар, хоорайлар, районнар организацияларының, оларның удуртур органнарының кол-кол хүлээлгелери болза:

а) массалар ортузунга политиктиг болгаш организакчы ажылды чорудары, коммунистиг тургузуушкунуун соруулгаларын боттандырарынче, эртем-техниктиг дешилгениң үндезинниге социал-экономиктиг хөгжүлдени дүргедиринче, ниитилел бүдүүлгезиниң ажыктыын, күш-ажылдың бүдүүкчүлүүн бедидеринче, продукциянын шынарын экижидеринче, күрүне планнарын болгаш социалистиг хүлээлгелерин күүседиринче, ажылчы чонуң материалдыг чаагай чоруун болгаш культурлуг дешелии чайгылыш чок өстүрериин хандырарынче коммунистерии, бүтүү ажылчы чонну мобилизастаары;

б) идеология ажылын организастаары, марксизм-ленинизмни пропагандалаары, ажылчы чонларның коммунистиг медерелин бедидери, чер-черниң парлалгазын, радиозун болгаш телевидениезин удуртуру, эртемниң, культураның, улус өөредилгезиниң албан черлериниң ажыл-чорудулгазын контрольдаары;

в) улус депутаттарының Советтерин, профзвилел, комсомол, кооперация болгаш хей-ниитиниң өске-даа организацияларын оларда ажылдап турар коммунистерин дамчыштыр удуртуру, ол организацияларның ажылынга ажылчы чонларны улам калбаа-биле киириштирерия, социалистиг демократияны улам ыцай хамыладырының эргежок чугула негелдези болур массаларның бот-тывыцгыр ажыл-чорудулгазын болгаш идепкейин хөгжүдери;

г) удуртулганың ленинчи принциптерин болгаш методтарын шынгыы сагыыры, партия ажылынга, күрүне болгаш ажыл-агый эргелеп башкарылгазының бүтүү адырларынга ленинчи стилди бадыткаары, идеологтуг, организакчы болгаш ажыл-агый ажыл-чорудулгазының чангыс вай болуруун хандырары, бүтүү участоктарга социалистиг хөөлүу-дүрүмүү, күрүненің болгаш күш-ажылдың сагылга-чурумун, корум-чурумну болгаш организастыг чорукту быжыглаары;

д) кадр политиказын чорудары, коммунистиг идейлиг чоруктуң, мөзү-шынар талазы-биле арыг чоруктуң, даандырган херек дээш партияның болгаш чонуң мурнунга харыысалгалыг болурунуң ёзузунга кадрларны кижизидери;

е) бодунуң республиказының, крайының, облазының, округуңуң, хоорайының, районуңуң девискээринге партияның янзы-бүрү албан черлерин болгаш бүдүүлгелерин организастаары, оларның ажыл-чорудулгазын удуртуру; бодунуң организациязынга партияның хөрөнгилерин хуваары: үстүнде турар партия организынга бодунуң ажылының дугайында доктаамал информацияны берип турары болгаш оон мурнунга отчёттуг болуру.

Партияның республикалар, крайлар болгаш областар организацияларының удуртур органнары

43. Республиканың, крайның, областың партия организациязының дээди органы болза эвилелдешкен республиканың компартиязының съездизи, партияның край, область конференциязы болур, а оларның аразында үеде—эвилелдешкен республиканың компартиязының ТК-зы, край, область комитеди болур.

44. Эвилелдешкен республиканың компартиязының эзлчеглиг съездизин компартияның ТК-зы беш чылда бирден эвээш эвес катап чыылдырар. Крайның, областың эзлчеглиг конференциязын край, область комитеди ийи-үш чылда бир катап чыылдырар. Эзлчег чок (онза) съездилерни, конференцияларны эвилелдешкен республиканың компартиязының ТК-зынын, край, область комитединиң шиитпири-биле азы партияның республика, край, область организациязында бактаап кирип турар организацияларның кежигүннериниң ниити санының үштүн бир кезииниң негээни-биле чыылдырар.

Эвилелдешкен республиканың компартиязының съездизинге, край болгаш область конференцияларынга төлээлер сонгуурунуң нормаларын чогуур партия комитеди доктаадыр.

Эвилелдешкен республиканың компартиязының съездизи, край, область конференциязы эвилелдешкен республиканың ТК-зынын, край, область комитединиң, ревизия комиссиязының отчёттарын дыннаар, боттарының көргенин ёзугаар партия, ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунуун өске-даа айтырыгларын чугаалажып көөр, эвилелдешкен республиканың компартиязының ТК-зын, край, область комитедин, ревизия комиссиязын болгаш СЭКП-ниң съездизинге делегаттарны сонгуур.

Эвилелдешкен республикаларның компартияларының съездилериниң аразында үеде парторганизацияларның ажылчы чорудулгазының эң чугула айтырыгларын чугаалажып көөрү-биле компартияларның ТК-лары чугула херектиг аварганда республикаларның партия конференцияларын чыылдырып болур. Оларны эрттиреринии чурумун эвилелдешкен республикаларның компартияларының ТК-лары тодарадыр.

45. Эвилелдешкен республикаларның компартияларының ТК-лары, крайлар, областар комитеттери бюроларын, оон-биле кады, комитеттин секретарьларын сонгуур. Секретарьларга беш чылдан эвээш эвес партия стажы ыяап-ла албан болур. Комитеттерниң пленумнарынга ол комитеттерниң киидистер эргелекчилерин, партийжи контроль комиссияларының даргаларын, партия солуннарының болгаш журналдарының редакторларын бадылаар.

Хүн бүрүнүң айтырыгларын чугаалажып көөр болгаш күүселденің хыналдазын кылыры-биле эвилелдешкен республикаларның компартияларының ТК-ларынга, партия крайкомнарынга, обкомнарынга секретариаттар тургустунар.

46. Эвилелдешкен республиканың компартиязының ТК-зының, край, область комитединиң пленумун дөрт айда бирден эвээш эвес катап чыылдырар.

47. Эвилелдешкен республиканың компартиязының ТК-зы, край, область комитеди партияның округтар, хоорайлар, районнар организацияларын удуртур, оларның ажыл-чорудулгазын хынаар болгаш чогуур партия комитеттериниң отчёттарын доктаамал дыннаар.

Автономнуг республикаларның партия организациялары, а ол ышкаш эвилелдешкен республикаларның болгаш крайларның составында кирип турар автономнуг болгаш өске-даа областарның партия организациялары эвилелдешкен республикаларның компартияларының ТК-ларының, крайлар комитеттериниң удуртулгазы-биле ажылдаар.

Партияның округтар, хоорайлар болгаш районнар (көдээ болгаш хоорай) организацияларының удуртур органнары

48. Округтуң, хоорайның, районуңуң партия организациязының дээди органы болза округ, хоорай, район комитединиң ийи-үш чылда бир катап чыылдырар, а эзлчеглиг чогуң — комитеттиң шиитпири-биле азы ук партия организациязында бактаап турар партия кежигүннериниң ниити санының үштүн бир кезииниң негээни-биле чыылдырар округтуң, хоорайның, районуңуң партия конференциязы азы коммунистерниң ниити хуралы болур.

Округтуң, хоорайның, районуңуң конференциязы (хуралы) комитеттиң, ревизия комиссиязының отчёт илеткелдерин дыннаар, бодунуң көргени-биле партия, ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунуунуң өске-даа айтырыгларын чугаалажып көөр, округтуң, хоорайның, районуңуң комитедин, ревизия комиссиязын болгаш область, край конференциязынга азы эвилелдешкен республиканың компартиязының съездизинге делегаттарны сонгуур.

Округ, хоорай болгаш район конференциязынга төлээлелге нормаларын чогуур партия комитеди доктаадыр.

49. Округ, хоорай, район комитеди бюрону, оон иштинде комитеттиң секретарьларын сонгуур, а ол ышкаш комитеттиң киидистер эргелекчилерин, партийжи комиссияның даргазын, солуннар редакторларын бадылаар. Округ, хоорай, район комитединиң секретарьларынга беш чылдан эвээш эвес партия стажы ыяап-ла албан болур. Комитеттерниң секретарьларын обком, крайком, эвилелдешкен республиканың компартиязының ТК-зы бадылаар.

50. Округ, хоорай, район комитеди партия эге организацияларын тургузар, оларның ажыл-чорудулгазын удуртур, парторганизацияларның ажылының дугайында отчёттарын доктаамал дыннаар, коммунистериң учёдун кылыр.

51. Округ, хоорай, район комитединиң пленумун үш айда бирден эвээш эвес катап чыылдырар.

VI.

Партияның эге организациялары

52. Партияның үндезини эге организациялар болур.

Партияның эге организацияларын партия кежигүннериниң ажылдап турар черлериниң айы-биле — заводтарга, фабрикаларга, совхозтарга болгаш өске-даа будүүлелерге, колхозтарга, Чепсектиг Күштериң кезектеринге, албан, өөредилге черлеринге болгаш ол чергелиг өске-даа черлерге партияның үштен эвээш эвес кежигүннери бар турда тургузар. Херек апарганда коммунистериң чурттап турар черинге девискээр аайы-биле партия эге организацияларын база тургузуп болур.

Чамдык таварылгаларда обкомуң, крайкомуң, эвилелдешкен республиканың компартиязының ТК-зының чөпшээрелии ёзугаар колдуунда-ла чангыс районуң азы чангыс хоорайның элээн каш районнарының девискээринге бактаап турар болгаш будүүлге каттыжымышкынынга хамаарыштыр элээн каш будүүлге черлеринге парторганизацияны тургузуп болур.

53. СЭКП-ниң 50 кежигүнү болгаш кежигүнүнге кандидаттары бар будүүлгелерге, колхозтарга, албан черлериңге партияның ниити эге организациязының иштинге цехтер, участоктар, фермалар, бригадалар киидистер болгаш ол чергелиг өске-даа черлер аайы-биле партия организацияларын райкомнуң, хооркомнуң, округкомнуң чөпшээрели-биле тургузуп болур.

Цехтериниң, участоктарының болгаш ындыг чергелиг организацияларының иштинге, а ол ышкаш 50-деи эвээш кежигүннер болгаш кандидаттар санаттынып турар партия эге организацияларының иштинге бригадалар болгаш өске-даа будүүлге звеноларының аайы-биле партия бөлүктерии тургузуп болур.

54. Партия эге организациязының дээди органы болза айда бирден эвээш эвес катап чорудуп турар партия хуралы болур. Цехтерде организацияларлыг партия организацияларынга ниити-даа, ол ышкаш цехтиң-даа хуралын ийи айда бирден эвээш эвес катап чорудар.

300 ажыг коммунистер санаттынып турар улуг партия организацияларынга партияның ниити хуралын эргежок чугула апарган үеде, парткомуң доктаатткан хуусааларында азы элээн каш цехтериң партия организацияларының негелдези-биле чыылдырар.

55. Партияның эге, цех организациязы хүн бүрүнүң ажылын чорудары-биле партия хуралындан доктаатткан саның ёзугаар бюрону ийи-үш чыл хуусаалыг кылдыр сонгуур. Партияның 15-тен эвээш кежигүннери санаттынып турар эге болгаш цех парторганизацияларынга бюро эвес, а партия организациязының секретарын болгаш оон оралакчызын сонгуур. Ол организацияларга сонгуулдаларны чылдын-на чорудар.

Эге болгаш цех парторганизацияларының секретарьларынга бир чылдан эвээш эвес партийжи стаж ыяап-ла албан болур.

Партияның 150-деи эвээш кежигүннери санаттынып турар эге организацияларга тускай шалыцныг партийжи ажылдакчыларны колдуунда-ла тургуспас ужурлуг.

56. Партияның 300 ажыг кежигүннери

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ УСТАВЫ

д) экономиктиг болгаш социал хөгжүлдениң сорулгаларын шиитирлээриниге ажылчы чонуң организаачызы болур күрүне планиарының болгаш ажылчы чонуң хүлээлгелериниң күүселдезин, бүдүрүлгени интенсификастаары, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң болгаш продукцияның шынарының бедиири, бүдүрүлгеге эртемнин болгаш техниканың, мурнакчы дүржүлгэниң чедиишкиннерин калбаа-биле ажыглап киирери дээш социалистиг чарыштыг баштаарынче, иштики күрлавырларны дилеп тывары нче ажылчы чонну эвилелдээр, материалдыг, күш-ажылчы болгаш сан-хөө күрлавырларының чогумчалыг, камнаглыг ажыглалын чедип алыр, ийитиниң байлаан камгалаар болгаш көвүдеиир дугайында, кижилериниң күш-ажыл болгаш амыдырал байдалдарын экижидериниң дугайында сагыш салыр;

е) агитас-массалыг болгаш пропаганда ажылын чорудар, коммунизминиң идеяларынга бердийген болуруп, совет патриотизминиң болгаш улустарның чайыралының ёзугуна ажылчы чонну кижизидер, политиктиг бедик культураны чедип алырынга оларга дузалаар, социал идепкейии болгаш харысаглазын бедидер;

ж) социалистиг бот-башкарылгага киржилгениң арга-мергежилдерин коммунистерге, бүгү ажылчы чонга хөгжүдеринге идиг болуп, бүдүрүлгени, албан черии эргелеп башкарарынга күш-ажылчы коллективтиң ролюнуң бедиирин хандырар, профэвилел, комсомол болгаш өске-даа хөй-ниити организацияларының ажылын углап башкарар;

з) шүүмчүлелди болгаш бот-шүүмчүлелди калбартып тургаш, бюрократизминиң, тус черниң, ведомстволарның эргеажыын болаар чоруктуң илереэшкиннери-биле, күрүнеиин, күш-ажылдың болгаш бүдүрүлгениң сагылга-чурумун дажыдар чоруктар-биле демиселдиг чорудар, күрүнеии мегелээрии оралдажыр чоруктарны үзе шавар, сандаргай, ажыл-агыйжы эвес болгаш төтчегелекчи чоруктарга удур хемчегларни алыр.

амыдыралдың арага ишпес хевирии бадыткап тургузарын чедип алыр.

59. Улетпүр бүдүрүлгелериниң, транспорттуң, харилзаанын, тудутунуң, материал-техниктиг хандырылганын, садыгның, ниитиниң чемненилгезиниң, коммунал-амыдырал хандырылгазының, колхозтарның, совхозтарның болгаш еске-даа кедээ ажыл-агый бүдүрүлгелериниң, төлевилел организацияларының, конструктор бюроларының, эртем-шинчилел институттарының, өредилге черлериниң, культура-чыдыышкын болгаш эмнелге албан черлериниң партия эге организацияларының администрацияның ажыл-чорудулгазын контрольдаар эргелиг.

Министерстволарда, күрүне комитеттеринде болгаш ескеда төп база чер-черниң совет, ажыл-агый албан черлеринде, ведомстволарда партия эге организацияларының партияның болгаш чазактың директиваларын күүседир, совет хоолдуларын сагыыр талазы-биле аппараттың ажылын контрольдаарын боттандырар. Олар аппараттың ажылын сайзыраңгайжыдарынга, ооң ажылдакчыларын шилип алырынга, таарыштыр тургузарынга болгаш кижизидеринге идепкейлиг салдар чедирер, дээндырган ажылы, адырның хөгжүлдези, чурттакчы чонуң хандырылгазы дээш оларның харысаглазын бедидер, күрүнеиин сагылга-чурумун быжыглаар талазы-биле хемчегларин боттандырар, дүжүметеиг болгаш ажыл чылзыр чоруктар-биле шиитирдиг демиселдя чорудар, албан черлеринии, а ол ышкаш чамдык ажылдакчыларның ажылында четпестериниң дугайын оларның эзлеп турар албан-дужаалыдан дамзырылга чокка чогуур партия организацияларынга өйшаанда дыңнадыр.

Тайылбыр. Партия эге организацияларынга администрацияның ажыл-чорудулгазын болгаш бүдүрүлге ажыл-чорудулгазының чамдык утланыышкынарының талазы-биле аппараттың ажылын контрольдаар эргелиг комиссияны тургузуп болур.

VII.

Партия болгаш күрүнениң, хөй-ниитиниң организацияларын

60. СЭКП, ССРЭ Конституциязында көрдүгенинге дүүштүр ажылдавышаан, күрүнениң болгаш хөй-ниитиниң организацияларынга политиктиг удуртулганы боттандырып, оларның ажыл-чорудулгазын углап-башпап база холбаштырып турар.

Партия организациялары, күрүнениң болгаш хөй-ниитиниң организацияларында ажылдап турар коммунистер, ук организациялар боттарының Конституция ёзугаар бүрүн эргелерин, уставтарында көрдүгеи эргелерии болгаш хүлээлгелерии долу хемчеэлдиг боттандырарын, ажылчы чонну эргелеп башкарылгага политиктиг, ажыл-агый болгаш социал айтырыгларны шиитирлээриниге калбаа-биле киириштирген турарын чедип алыр.

Совет, профэвилел, кооперация болгаш хөй-ниитиниң өскеда организацияларын партия организациялары холгаарлап солувас, партия болгаш өске-даа органнарның хүлээлгелерин холуштурарын болдурбайн турар.

61. Күрүне болгаш хөй-ниити организацияларның чыылдырганы съездилеринге, конференцияларынга, хуралдарынга, а ол ышкаш ол организацияларның соңгүлдалыг органнарынга партия бөлүктерии, үштен эвээш эвес партия кежигүннери бар турда, организастаар. Ол бөлүктериниң сорулгазы болза, партиядан дашкаар хамаарышкан организацияларга партияның политиказын чорудары, ук организацияларда ажыл-херектериниң байдалынга коммунистериниң салдарын күштелдирери, ол организацияларның ажыл-чорудулгазының демократтыг нормаларын хөгжүдери, партияның болгаш күрүнениң сагылга-чурумун быжыглаары, дүжүметсиг чорук-биле демиселзирии, партийжи болгаш совет директиваларының күүселдезин хынаары болур.

62. Партиядан дашкаар организацияларга партия бөлүктериниң ажылын чогуур партия органы: СЭКП ТК, эвилелдешкен республиканың компартиязының ТК-зы, партияның крайкому, обкому, округкому, хооркому, райкому удуртур.

ёзугуна кижизидер, чаа ниитилелдиң практиктиг тургузуушкуунуна, күрүне болгаш хөй-ниити херектерии эргелеп башкарарынга оларны киириштирер, күш-ажылга болгаш Совет Төрээн чуртун камгалаарынга белеп, бүгү талазы-биле сайзырагай кижилериниң салгалын кижизидер талазы-биле партияга комсомол дузалап турар.

64. Комсомол организациялары болза, бүдүрүлге болгаш хөй-ниити амыдыралының бүгү адырларынга партияның айтыышкынарының идепкейлиг боттандырыкчылары болур хүлээлгелиг. Олар бүдүрүлгениң, колхозтуң, албан черииің, өредилге черииің ажылының талазы-биле айтырыгларны чогуур партия организацияларының муриуига тургузарынга болгаш чугаалажып көөрүнге эгелекчи чоруктуг калбаа-биле көргүзер, оларны шиитирлээриниге, ылангыя айтырыглар аныяктарның күш-ажылынга, амыдыралынга, өредилгезиниге болгаш кижизидилгезиниге хамаарышкан болза, дорт киржир эргелиг.

65. Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының удуртулгазы-биле ВЛКСМ ажылдаар. ВЛКСМ-ниң чер-чер организацияларының ажылын чогуур республика, край, область, округ, хоорай болгаш район партия организацияларының органнары удуртулгаар.

Чер-черниң партия органнары болгаш партия эге организацияларының аныяктарның коммунистиг кижизидилгезинии, бүдүрүлге болгаш хөй-ниити амыдыралының төларгай сорулгаларын шиитирлээриниге оларны мобилизастаар талазы-биле ажылга комсомол организацияларынга даянып, оларның ажыктыг эгелээшкиннерии деткиир болгаш ажыл-чорудулгазынга бүгү талалыг дузаны чедирер.

66. СЭКП-ге хүлээп алдынган ВЛКСМ кежигүннери, бир эвес олар сонгулдалыг комсомол органнарының кежигүннери эвес болгаш комсомол ажылында ажылдавайн турар болза, партияга кирген үезинден эгелеп комсомолдан үнер.

* * *

IX.

Чепсектиг Күштерде партия организацияларын

67. Чепсектиг Күштериң партия организациялары СЭКПниң Программазын болгаш Уставын бодунуң ажыл-чорудулгазынга удуртулга болдурүп, Төп Комитеттен бадылаан саналарларга үндезилеп ажылдап турар. Олар Чепсектиг Күштерге партияның политиказын амыдыралга чорударын хандырып, оларның бот-составын Коммунистиг партияны долгандыр сырый каттыштырып, марксизм-ленининзмниң идеяларынга, социалистиг Төрээн чуртка кызыгаар чокка бердинген болурунга дайынчыларны кижизидип, армия биле улустуң чаңгыс эвин быжыглаарынга идепкейлиг дузалаар, шериглериниң дайынчы белеини бедидер, шеригиин сагылга-чурумун быжыглаар дугайында сагыш салыр, бот-составты дайынчы болгаш политиктиг белеткелдиң сорулгаларын күүседиринче, чаа техниканы болгаш бөө-чепсекти шингээдип алырынче, бодунуң шериг хүлээлгезин, командылалдың дужаалдарын болгаш айтыышкыннарын хажык чокка күүседиринче мобилизастаар.

68. Чепсектиг Күштерде партия ажылын удуртуруп СЭКП Төп Комитединиң политиктиг органнары дамчыштыр боттандырар. Совет Армиязың болгаш Шериг-Далай Флодунуң Кол политиктиг эргелели СЭКП ТК-ниң килдизи эргелиг ажылдап турар.

Округтариың болгаш флоттариың политэргелелдериниң начальниктери, армияларның, флоттияларың болгаш каттыжышкынарның политкилдистериниң начальниктери беш чыл партия стажтыг болуру ыяап-ла албан.

69. Чепсектиг Күштериң партия организациялары болгаш политорганнары чер-черииің партия комитеттери-биле сырый харылзаапы тудуп, шериг кезектеринде политажылдың дугайын оларга үргүлчү дыңнадыр турар. Шеригде партия организацияларының секретарлары болгаш политорганнарның удуртукчулары чер-черниң партия комитеттериниң ажылынга киржип турар.

X.

Партияның акша-хөреңгилери

ХӨРЕҢГИЛЕЗИ

70. Партияның болгаш ооң организацияларының акша-хөреңгилери болза, кежигүн дадывырындан, партияның бүдүрүлгелериниден кирер орулгалардан болгаш өске-даа киирии алышкынналдан тургустунар.

Партияның акша-хөреңгилерии ажыглаарының чурумун СЭКП Төп Комитеди доктаадыр.

71. Партия кежигүннериниң болгаш СЭКП кежигүнүнге кандидаттарның ай санында төлээр кежигүн дадывырын дараазында хемчээлдиг доктаадыр:

Айда шалың төлевири:

70 рубль чедир болза, 10 көпеек төлээр;
71-ден 100 рубль чедир болза, 20 көпеек төлээр;
101-ден 150 рубль чедир болза, айда шалыңының 1,0 хуузун төлээр;
151-ден 200 рубль чедир болза, 1,5 хуузун төлээр;
201-ден 250 рубль чедир болза, 2,0 хуузун төлээр;
251-ден 300 рубль чедир болза, 2,5 хуузун төлээр;
300 рубльден өрү болза, 3,0 хуузун төлээр.

72. Киреринии дадывырын айда ялыр шалыңындан ийи хуу хемчээл-биле партия кежигүнүнүң кандидадынга кирген үезинде төлээр.

VIII.

Партия болгаш комсомол

63. Бүгү-эвилелдиг Аныяктарның Ленинчи Коммунистиг Эвилели — аныяктарның бот-тывыышкыр ажыл-чорудулгалыг, хөй-ниити-политиктиг организациязы, партияның идепкейлиг дузалакчызы болгаш курлавыры. Аныяктарны коммунизмниң

СЭКП-ниң Төп Ревизия Комиссиязының дугайында Дүрүм

1. СЭКП Төп Комитединиң сонгуурунга доктаатказ ол хуусаада болгаш ол-ла чурум-биле СЭКП-ниң Төп Ревизия Комиссиязын Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының съездизи сонгуур.

ТРК-ның сан талазы-биле составын партияның съездизи доктаадыр.

2. СЭКП-ниң Төп Ревизия Комиссиязы бодунуң хүлээлгелериниге дүүштүр партияның дээди органнарының ажыл-чорудулгазының дугайында түнелди СЭКП-ниң съездизинге киирер болгаш бодунуң ажылының дугайында ооң муриуига отчёдун бээр.

3. Херектерии сайгарарының доктаатткан чурумун салгып турарын, ажылчы чонуң чагааларын, билдиришкиннерин болгаш хомудалдарын партияның төп органнарынга көөр талазы-биле ажылды, партия бюджединиң күүселдезинии, ооң иштинде партия дадывырын төлээнинии, хүлээп алганының база учёдунуң шынныын, а ол ышкаш СЭКП Төп Комитединиң бүдүрүлгелериниң болгаш албан черлериниң сан-хөө-ажыл-агый чорудулгазын СЭКП-ниң Төп Ревизия Комиссиязы ревизиялап көөр.

4. Эвилелдешкеи республикаларның компартияларының, партияның край болгаш область организацияларының ревизия комиссияларынга СЭКП-ниң Төп Ревизия Комиссиязы методиктиг дузаны чедирер.

5. Төп Ревизия Комиссиязының хуралдарын алды ай болгаш-ла бирээдеи эвээш эвес катап чыылдырар.

Хүн бүрүниң ажылын удуртуру-биле Бюрону ТРК сонгуур.

6. СЭКП-ниң Төп Ревизия Комиссиязының кежигүннериин комиссияның составындан үндүрер дугайында айтырыгны СЭКП-ниң Уставында көрдүгеи чурум ёзугаар ооң хуралынга шиитирлээр.

7. СЭКП-ниң Төп Ревизия Комиссиязының кежигүннери партия Төп Комитединиң Пленумнарынга олуржур.

СЭКП ТРК-ның даргазы, а ол чок турда, даргазының оралакчызы СЭКП ТК-ның Секретариадының хуралдарынга олуржур.

8. Төп Ревизия Комиссиязының кежигүннери боттарының ажылын кылырда, комиссияның ажыл-чорудулгазынга хамаарышкаи болгаш ТРК-ның дорт аргазы-даа, партияның төп органнарының эргезинде-даа турар бүгү документилерии ажыглаар.

9. СЭКП-ниң Төп Ревизия Комиссиязы ревизия түнелдериниң талазы-биле хамаарышкан чогуур актыларны тургузар. Ревизиялаткан органнар, бүдүрүлгелер болгаш албан черлери ол актыларны ыяап-ла чугаалажып көөр болгаш актыларда айтыкан шүүмчүлелдиг сагындырыгларны база саналдарны боттандырган дугайында ТРК-га дыңнадыр.

10. СЭКП-ниң Төп Ревизия Комиссиязы партия бюджединиң хөреңгилериниң күсели-биле хандыртынган улуг эвес аппараттың дузазы-биле бодунуң практиктиг ажыл-чорудулгазын боттандырар. Эргежок чугула апарган таварылгаларда, СЭКП кежигүнериниң шитинээн специалистерии ревизиялар чорударынга ол киириштирип болур.

Беш чылдың кижилери

ДОКТААМАЛ ЭКИ КӨРГҮЗҮГЛҮГ

Куржаангы ёзулуг-ла хой ораны чер. Бир дөнге үнүп келирге, база бирээ көстүп уламчылап, төнчү чок шаттар болуп чоруй барган. Ооң кадар оду, ыжык мээстери шээр малга дыка-ла таварымчалыг. Мында «Торгалыг» совхозтуң хойжузу Кара-оол Хүр-оолович Ховалыг кыштап орарын калы чораан өөрүвүс чугаалаан чүве.

Дуржулгалыг хойжу К. Х. Ховалыгга ужуражы бергеш, ажыл-ижин сонуургап айтырдывыс.

— Хүр кыштап тур бис, малдың чаш төлү менди — деп, ол дөпчүзу-биле харыылады.

Кадарчының коданында төрүүр 356 хой бар, ооң 310-ну төрээн, чаш төлү хораваан, менди доругуп турарын билип алдывыс. Чаш хураганнар, төрээн хойларга бээр сиген, көк-суланы четчири-биле белеткээш, кажаа чанында сараатган алган. Хураган кажаанында, хойларның турар черлеринде шагжаларда оларны белеткеп салып каан. Дустуу кажаа иштинде, кодан деиискээриниң чер болганда салгылаан. Хойларны чылыг суг-биле суггарарын чурумчуткан. Беш тонна суг кудар доскаларны бичии кажаа иштинде тургускан, ооң адаанга от одаптарга, суг чылый бээр, ынчаи хойларга, хураганнарга кудуп бээр. Хойларны, хураганнарны ажаарынга, азырарынга, чемгереринге таарыштыр тургускан байдалдан көөрге безин, хойжунуң арга дуржулгазы улуг, даанган ажылынга бердинген, кежээ киижи дээрзи билдингир.

К. Х. Ховалыг 1961 чылдан бээр хой кадарып эгелээш, буянныг херээн уламчылавышаан. Бо үеиің дургузунда хой малды ажаарының, кадарарының, чаш төлүн менди доруктурарының эвээш эвес дуржулгазын мөөнцеп алган. Оон-биле чергелештир чыл бүрүде эки көргүзүглерии чедип ап чоруур мурнакчыларның арга-дуржулгазын солуннардан, журиалдардан номчаашаи, ажылынга чогаадыкчы ёзу-биле ажыглап турар.

— Коммунист К. Х. Ховалыг—совхозтуң мурнакчы малчыннарының бирээзин. Малчын өг-бүленің могаг биилбес күш-ажылының түңнелинде, чыл бүрүде доктаамал планныг онаалдаларын ажыр күүседип турар. Чамдык хойжулар бир каш чылда эки көргүзүглүг тургаш, өскелериндс оны кудуладыптар таварылгалар бар. Кара-оол Хүр-оолович чылдынна хураганнарын менди доруктуруп ап, дүк садар даалгазын ажыр боттандырып келген — деп, «Торгалыг» совхозтуң партком секретары Б. Х. Натпит чугаалаар.

Малчын он бирги беш чылда ортумаа-биле төрүүр чүс баш хойга онааштыр 95 хураганны менди доруктурган, бир баштан-на 2,5 кг дүктү кыргып алган. 1985 чылда төрүүр чүс хойдан чүс хураганны менди доруктурган. Бо саннар бердинген планныг даалгаларны ажып турар.

СЭКП-ниң XXVII съездизинге СЭКП Төп Комитединиң Политиктиг илеткелии Хова-

лыгларының хойжу өг-бүлези радиодан дыңнааш, солундан номчааш, СЭКП ТК-ның чорудуп турар иштики болгаш даштыкы политиказын шүүлүгүзүп деткээн. Ылангыя делегейге тайбынны камгалаарының, ажыл-иште, амыдыралда четпестерни дүрген чайладырының, кижи бүрүзүнүң даандырган херээнге үе-харысаглалыг болурувуп, будүрүкчүлүг ажылдаарының болгаш өскеда чугула айтырыгларын амыдыралга боттандырарың илеткелде чугулага көрүп турар. Хойжу өг-бүле съездиниң шиитирлерии күүседир дээш ажылдап турар.

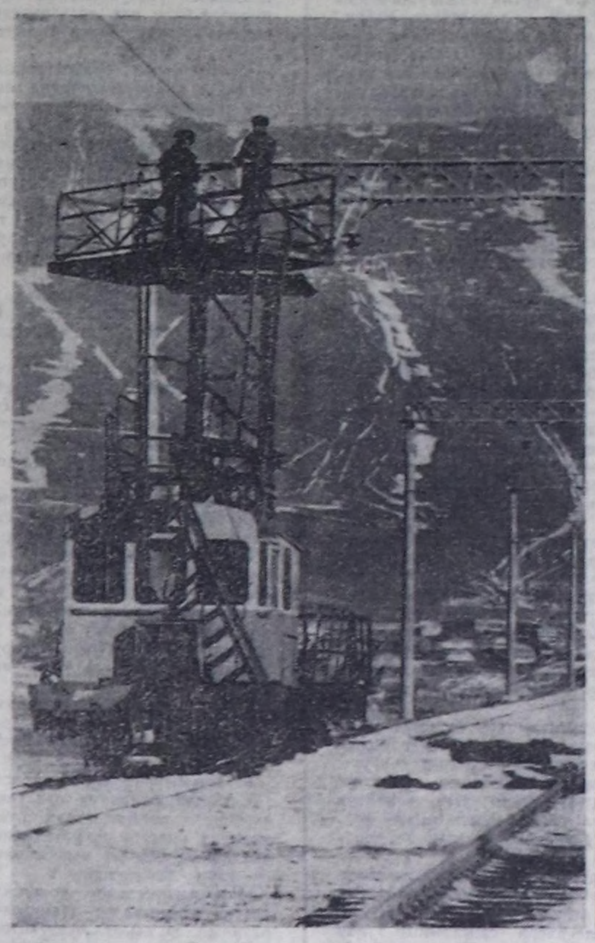
Хөй чылдарда хой ажылынга үре-түңнелдиг ажылдап келгеин дээш Кара-оол Хүр-оолович Ховалыг Ленинчи юбилей медалы, Күш-ажылчы Алдар орденниң III чергезибиле шаңнаткан. Хойжунуң кадайы дузалакчы кадарчы Кара-кыс Сагаан-ооловна Ховалыгга Тыва АССР-ниң алдарлыг малчыны деп атты тывыскан. Уруу Оксана Ховалыг он классты доскаш, ийи чыл сакманчылап, чаш хураганнарны доруктурар дээш кызымак ажылдап турар, аңаа он бирги беш чылдың аныяк шалыичызы деп ВЛКСМ ТК-ның хөрек демдээн берген.

Т. ХЕРТЕК.

ЧУРУКТА. Хойжу К. С. Ховалыг.

О. ОХЕМЧИКТИҢ фотозу.

БЕДИК ДАГДА ОРУК

АРМЯН ССР. Иджеван — Раздан аразының бедик даглыг черлеринде демир оруктуң тудуу сөөлгү дорт черинде чеде бергеи. Чоокта чаа маңаа баштайгы поезд эрткеи. Ам орукту чаагайжыдып тургулуп эгелээни. Чаа магистральдың узуну улуг эвес — 80 хире километр. Ынчалзадаа чаа тудугларның аразында ол эң чугулаларның бирээзи болур. Орукту ажыглалга киргеииің соонда, Армения биле Грузияның найысылалдарыкыл аразында орук үш катап кызырлыр. Чүүк сөөртүрү база-ла ынча катап чиигээр.

Тудугжулар варын айтырыгларны шиитирлеп келгеинер: оруктуң 16 километри тоннельдер дамчыштыр эрткен, чээрби улуг көвүргүни туткан, бо бүгүнү далай деңнелиидеи ийи муң ажыг метр бедикке кылган.

Оруктуң бүгү туртунга рельстерии салып доскаиының соонда, орукту ажыглалга киирип, дужаарынга белеткел эгелээни. Тудуштурулга четкизии тудуштурар шугумнарны болгаш медээлер бээриниң электрилиг төнчүдүлгезии кылып турар. Тудугжулар темпиии кудулаттайн, чаа оруқту ажыглалга киирерии дүргедедирип бодап турарлар.

ЧУРУКТА: оруктуң бир участогунда Тудуштурулга четкизии тудуштурар талазы-биле сөөлгү ажылдар.

Р. АТАЯННЫҢ, М. КАЛАНТАРНЫҢ фотозу.
СЭТА-ның фотохрониказы.

ШЫН Редакциянын адреси: 667000, Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 3. Телефоннары: редакторнуң 2-24-63, редакторнуң орлакчыларының 2-35-24, 2-23-54, харысаглалыг секретарының 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш үлетпүр килдистериниң 2-31-75, пропаганда болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, культура килдизиниң 2-23-54; кедээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, корректорларның 2-27-41, бухгалтериянын 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Солун неделяда 6 катаи үнер

Чагыг № 3250.

Тыва АССР-ниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садының херектериниң талазы-биле күрүне комитединиң типографиязы. Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1. ТС—00644.